

UTENOS RAJONO SAVIVALDYBĖS JAUNIMO PROBLEMATIKOS TYRIMAS

2012 m. vasario mėn.

VILNIUS

Tyrimą Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos užsakymu atliko Jungtinė grupė, kurią sudaro UAB „Spinter tyrimai“, UAB „Spinter“, Nacionalinė jaunimo reikalų koordinatorių asociacija ir VšĮ „Visuomenės iniciatyvų centras“.

Tyrimas atliktas vykdant Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įgyvendinamą projektą „Integruotos jaunimo politikos plėtra“, projekto Nr. VP1-4.1-VRM-07-V-01-002. Projektas finansuojamas Europos socialinio fondo ir Lietuvos Respublikos Valstybės biudžeto lėšomis.

Atsakomybės apribojimas. Autoriai prisiima visą atsakomybę už šios ataskaitos turinį. Ataskaitoje pateiktos nuomonės, išvados ir rekomendacijos nebūtinai sutampa su Jaunimo reikalų departamento prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pozicija.

Turinys

1. ĮVADAS	4
2. TYRIMO METODIKA	5
2.1. Tyrimo atlikimo metodai	5
2.2. Tyrimo populiacijos aprėptis	5
2.3. Tyrimo atranka	5
2.4. Tyrimo imtis ir tiriamieji	6
2.5. Duomenų analizė	6
2.6. Sąvokos	6
3. JAUNIMO PROBLEMATIKOS TYRIMO UTENOS RAJONO SAVIVALDYBĖJE DUOMENŲ ANALIZĖ	8
3.1. Demografinės tiriamųjų charakteristikos	8
3.2. Mokykla	9
3.3. Studijos	15
3.4. Darbas	21
3.5. Laisvalaikis	36
3.6. Draugai	40
3.7. Kaimynystė	43
3.8. Gyvenimo sąlygos	46
3.9. Dalyvavimas	49
3.9.1. Politinis-pilietinis dalyvavimas ir politinės nuostatos	50
3.9.2. Pilietinis-visuomeninis dalyvavimas	52
3.10. Žalingi įpročiai	60
3.11. Mityba ir poilsis	66
3.12. Psichologinė savijauta	72
3.13. Lytinė elgsena ir šeimos planavimas	77
4. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS UTENOS RAJONO SAVIVALDYBEI	81

1. ĮVADAS

Jaunimo problematikos tyrimą Utenos rajono savivaldybėje 2011 m. spalio 31–lapkričio 24 d. atliko UAB „Spinter tyrimai“, UAB „Spinter“, VšĮ Visuomenės iniciatyvų centro ir Nacionalinės jaunimo reikalų koordinatorių asociacija. Tyrimas atliktas vadovaujantis mokslininkų grupės (vadovė – Jolita Buzaitytė-Kašalynienė (Vilniaus universitetas), nariai: Aušra Kazlauskienė (Šiaulių universitetas), Džiugas Dvarionas (Vytauto Didžiojo universitetas), Ilona Jonutytė (Klaipėdos universitetas), Odeta Merfeldaitė (Mykolo Romerio universitetas) ir Angelė Tamulevičiūtė (Vilniaus pedagoginis universitetas)) parengta Jaunimo problematikos tyrimų metodika ir Ilgalaikė jaunimo problematikos tyrimų koncepcija.

Tyrimo tikslas – ištirti jaunimo problemas (pagal apibrėžtus rodiklius) jaunimo politikos įgyvendinimo srityse. Pasirinktos šios sritys:

mokymasis ir studijos (švietimas, mokymas, mokslas, studijos ir ugdymas);

darbas (darbas ir užimtumas);

laisvalaikis (laisvalaikis, poilsis, kūryba ir kultūra);

gyvenimo sąlygos (apsirūpinimas būstu);

dalyvavimas (pilietiškumas, neformalus ugdymas);

fizinė ir psichinė sveikata (sveikatos apsauga);

įpročiai ir gyvenimo būdas (sveikatingumas, kūno kultūra ir sportas);

šeima, draugai, kaimynystė (socialinė apsauga);

jaunimo probleminio / rizikingo elgesio apraiškos.

2. TYRIMO METODIKA

2.1. Tyrimo atlikimo metodai

Jaunimo apklausos anketa buvo sudaryta iš 14 klausimų blokų: mokyklos (1–8) ir studijų (9–15), darbo (16–32), laisvalaikio (33–37), draugų (38–41), kaimynystės (42–43), gyvenimo sąlygų (44–49), verslumo (50–52), dalyvavimo (53–64), įpročių (65–74), mitybos ir poilsio (75–80), psichologinės ir fizinės savijautos (81–84), lytinės elgsenos ir šeimos planavimo (85–89), demografinių rodiklių (90–100).

Atliekant kokybinį tyrimą buvo gilinamasi į tas pačias temas, kaip ir kiekybiniame tyrime, siekiant sužinoti, su kokiomis problemomis šiose srityse jaunimas susiduria ir kokius mato šių problemų sprendimo būdus. Skirtingoms amžiaus grupėms nustatytos skirtingos sritys: 14–18 metų jaunimo grupei – mokykla, laisvalaikis, draugai, gyvenamoji aplinka, aktyvumas / dalyvavimas, žalingi įpročiai, maitinimasis, psichologinė savijauta, lytiniai santykiai; 19–29 metų jaunimui – darbas, laisvalaikis, draugai, gyvenamoji aplinka, aktyvumas / dalyvavimas, žalingi įpročiai, maitinimasis, psichologinė savijauta, lytiniai santykiai, šeimos planavimas, požiūris į save.

Kokybinio tyrimo tikslas – suprasti, kaip tiriamieji aiškina tikrovę, analizuoja priežastis, ieško problemų sprendimo būdų; atskleisti tiriamų reiškinių esmę.

2.2. Tyrimo populiacijos aprėptis

Tyrimo populiaciją sudaro jaunimo atstovai nuo 14 iki 29 metų, tyrimo metu gyvenantys, besimokantys ar dirbantys Utenos rajono savivaldybės teritorijoje.

Statistikos departamento duomenimis 2011 metų pradžioje Utenos rajono savivaldybės teritorijoje gyveno 10473 jauni žmonės nuo 14 iki 29 metų, tai sudarė 22,89 proc. visų gyventojų.

2.3. Tyrimo atranka

Kiekybiniam tyrimui (anketinei apklausai) tiriamojoje savivaldybėje atlikti buvo taikoma kvotinė atranka. Kvotinės atrankos požymių krepšeliui pasirinktos bazinės demografinės charakteristikos: lytis, amžius ir gyvenamoji vieta. Pagal Statistikos departamento duomenis apskaičiuotos (ir tikslintos pagal kitus savivaldybių bei Švietimo ir mokslo ministerijos statistinės informacijos šaltinius) lyties ir amžiaus kvotos, lokacijos kvotai taikytas principas kaimiškose vietovėse apklausti ne mažiau 25 proc. numatytos imties. Apklaustųjų charakteristikos pagal tikslinius požymius atitinka jų pasiskirstymą generalinėje visuomenėje.

Kokybinio tyrimo dalyvių imtis buvo sudaryta taikant tikslinę arba kriterijumi grindžiamą atranką. Sudarant tyrimo imtį dalyviams buvo taikomi kriterijai, užtikrinantys tiriamųjų požymių įvairovę: 14–18 metų jaunuoliai turėjo būti ne tik pagrindinės, vidurinės ar gimnazijos moksleiviai, bet ir besimokantys profesinio rengimo centruose, jaunimo mokykloje; gyvenantys tiek mieste, tiek rajone; 19–29 metų jaunuoliai turėjo būti dirbantys ir nedirbantys; sukūrę šeimas ir neturintys jų; dalyvaujantys / nedalyvaujantys jaunimo organizacijose bei priklausantys / nepriklausantys neorganizuotai jaunimo grupei, gyvenantys tiek miesto, tiek kaimo tipo gyvenvietėse.

2.4. Tyrimo imtis ir tiriamieji

Kiekybinio jaunimo tyrimo imties dydis – 402 tiriamieji. Ši imtis užtikrina 5 proc. paklaidą (su 95 proc. tikimybe).

Remiantis statistikos departamento duomenimis apie jaunimo, gyvenančio Utenos rajono savivaldybėje 2011 metų pradžioje, pasiskirstymą, ši kvota buvo padalinta proporcingai 3 amžiaus grupių jaunimui, kaimo ir miesto gyventojams, po pusę vyrams ir moterims.

2.5. Duomenų analizė

Kiekybinio tyrimo duomenų analizė buvo atliekama, naudojant SPSS/PC programinę įrangą. Ataskaitoje pateikiami bendrieji paprastų ir agreguotų arba suminių rodiklių, apskaičiuotų iš turimų anketinių duomenų, atsakymų procentiniai arba faktiniai pasiskirstymai.

Taip pat tikrinti koreliaciniai ryšiai tarp atskirų rodiklių. Tam naudotas Spearmano koreliacijos koeficientas (Koreliacinis ryšys laikytinas statistiškai reikšmingu, jei p reikšmė mažesnė už 0,05) bei Pearsono χ^2 kriterijus statistiškai reikšmingiems skirtumams, skirtingose socialinėse demografinėse grupėse, nustatyti (skirtumas laikytinas statistiškai reikšmingu, jei p reikšmė mažesnė už 0,05).

Kokybinio tyrimo duomenų analizė buvo atliekama panaudojant atviro kodavimo programą „Kokybis“. Pirmame duomenų analizės etape surinkti duomenys indeksuojami, išskiriamos pradinės tyrimo dalyvių atsakymų kategorijos. Vėliau šios kategorijos grupuojamos, apibrėžiami ryšiai tarp jų.

Kiekybinio ir kokybinio tyrimo duomenys ataskaitoje integruojami pagal tyrimo rodiklius (problemines sritis).

2.6. Sąvokos

Anketa – klausimų, kuriuos apjungia tyrėjo siekis ištirti kokį nors socialinį reiškinį, visuma.

Anoniminė apklausa – apklausa, kai asmuo traktuojamas kaip socialinio reiškinio ar proceso agentas, tai yra, respondentas / informantas tyrėjui nerūpi kaip individualybė.

Atranka – tyrimo imties sudarymas.

Atviri klausimai – klausimai, neturintys pateiktų galimų atsakymų variantų.

Dichotominė matavimų skalė – skalė, kurią taikant, požymių reikšmės yra priskiriamos prie vienos iš dviejų galimų kategorijų. Pavyzdžiui, gyvas arba miręs, rūko nerūko ir kt.

Generalinė visuma – objektų visuma.

Generalinė aibė – tyrimo vienetų (žmonių, organizacijų, bendruomenių, grupių, įvykių, dokumentų ir pan.), atstovaujančių tyrimo objektui, visuma.

Charakteristika – visapusiškas tiriamojo objekto apibūdinimas.

Informantas – asmuo, teikiantis informaciją kokybinį tyrimą atliekančiam tyrėjui.

Įvertis – diagnostinis sprendinys apie tikrovės objektą, nusakantis jo socialinę vertę.

Kiekybinė analizė – duomenų nagrinėjimas, taikant matematinės statistikos metodus.

Kiekybinis tyrimas – empirinis tyrimas, kurio išvados paremtos problemai spręsti reikalingų duomenų analize, taikant matematinės statistikos metodus.

Kintamasis – eksperimente ar tyrime yra požymis, kuris gali įgyti skirtingas reikšmes. **Nepriklausomas kintamasis** – tai kintamasis, kuriuo galima paaiškinti arba iššaukti tiriamo reiškinio pokyčius. **Priklausomas kintamasis** – tai kintamasis, kurį galima paaiškinti, remiantis eksperimentu ar kitu būdu.

Klausimynas – kiekybinio tyrimo instrumentas, kurį sudaro visuma klausimų, vienijamų tyrėjo siekimu gauti pirminę informaciją apie tyrimo objektą.

Kokybinė analizė – duomenų nagrinėjimas, taikant specifinius metodus.

Kokybinis tyrimas – empirinis tyrimas, teikiantis aprašomojo pobūdžio išvadas apie tyrimo objektą ir paremtas kokybinių (išreikštų žodžių ar simbolių forma) duomenų analize.

Kokybinių tyrimų išorinis validumas – tyrimo kokybiškumo požymis, tyrėjo siekiamybė tyrimo rezultatus pritaikyti generalinėje aibėje.

Kokybinių tyrimų vidinis validumas – tyrimo kokybiškumo požymis, tyrėjo siekiamybė, kad tyrimo rezultatai rodytų realią situaciją, būtų tikslūs ir jais būtų galima pasitikėti.

Kriterijus – požymis, kuriuo remiantis sprendžiama apie teiginio teisingumą ar klaidingumą, įverčio matas.

Metodas – pagrindinis duomenų rinkimo, apdorojimo arba analizės būdas.

Metodika – tyrimo būdų ir taisyklių visuma.

Nepriklausomi požymiai (kintamieji) – veiksniai, nuo kurių, remiantis teoriniu modeliu, gali priklausyti problemų sprendinys.

Pasikliautinumas – kokybinio tyrimo kokybės požymis (kiekybinio tyrimo patikimumo analogas), tyrėjo siekiamybė, kad tyrimu būtų galima pasikliauti.

Priklausomi požymiai (kintamieji) – nusako tyrimo objekto ypatumus (savybes, žinias, nuostatas ir pan.).

Ranginė matavimų skalė – tai požymio reikšmių matavimo būdas, kuriuo, skirtingai nei nominaliosios matavimų skalės, tiriamieji objektai ar individai gali būti sudėlioti matuojamo požymio didėjimo arba mažėjimo tvarka.

Reikšminis žodis – tyrėjo nuožiūra parinktas daiktavardis ir jo pažyminys (-iai) – daiktavardis, būdvardis, įvardis, dalyvis (1–4 žodžiai, interpretuojami kaip vienas reikšminis žodis).

Respondentas – asmuo, teikiantis informaciją tyrimą atliekančiam tyrėjui.

Tyrimo imtis – specialiai tyrimui atrinkta generalinės aibės dalis, t. y. tie generalinės aibės vienetai, iš kurių renkami tyrimo duomenys.

Tyrimo populiacija – tyrimo generalinės aibės analogas, kai generalinės aibės vienetai yra žmonės.

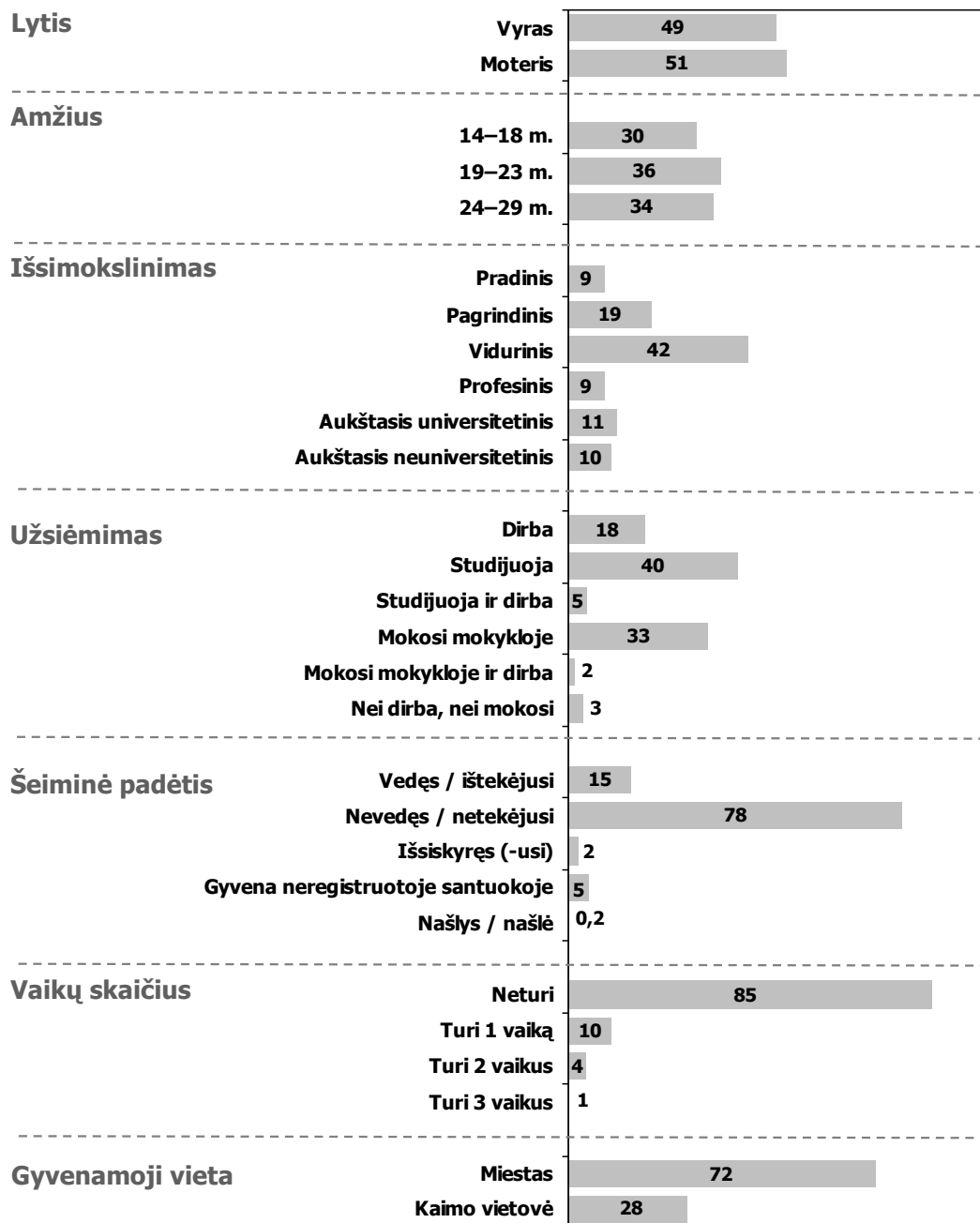
Tyrimo programa – pagrindinis strateginis dokumentas, kuriuo vadovaujantis tyrėjas organizuoja ir vykdo konkretų tyrimą.

Tyrimo rezultatai – veiklos produktai, kurie perduodami viešam naudojimui.

Uždaro tipo klausimai – klausimai, kuriems pateikiami visi galimi atsakymo variantai, o respondentas tik pažymi pasirinktus vieną ar kelis atsakymus.

3. JAUNIMO PROBLEMATIKOS TYRIMO UTENOS RAJONO SAVIVALDYBĖJE DUOMENŲ ANALIZĖ

3.1. Demografinės tiriamųjų charakteristikos

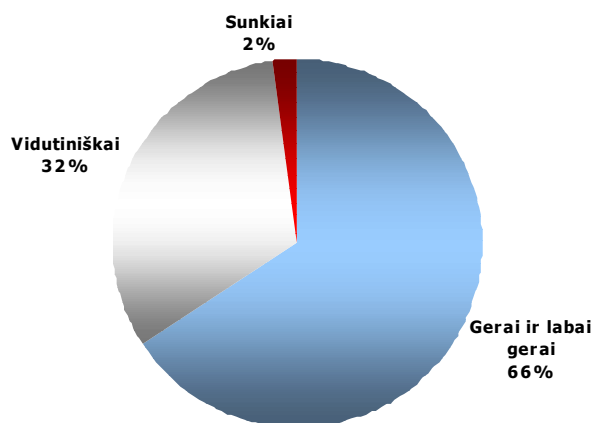
3.1.1 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal socialines-demografines charakteristikas (proc., N=402)

3.2. Mokykla

Rodiklių grupė, skirta pagrindinių, vidurinių, jaunimo, profesinių mokyklų ir gimnazijų mokiniams, sudaryta iš rodiklių, apibūdinančių mokinių savijautą, jų santykius su mokytojais, patyčias mokykloje, pamokų lankomumą, pažangumą, mokyklos pasiekiamumą, galimybę naudotis mokyklos patalpomis ne pamokų metu, profesijos pasirinkimą ir studijų planus, dalyvavimo mokyklos gyvenime aktyvumą.

Tyrimė dalyvavo 138 moksleiviai, jie sudarė 34 proc. visos tyrimo imties. Mokyklos rodikliai skaičiuojami tik šiai tiriamųjų grupei.

Įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 8 indikatoriais, apie pasitenkinimą mokykla, gebėjimą kontroliuoti įvykius ir įveikti kylančius sunkumus, kurie rodo, kad tiriamasis įveikia jam kylančius iššūkius. Rodiklio reikšmės kinta nuo 8 iki 24: 24 reiškia žemą, o 8 – stipriai išreikštą gebėjimą kontroliuoti įvykius ir spręsti problemas mokykloje. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: gerai ir labai gerai geba spręsti problemas (nuo 8 iki 13), vidutiniškai (nuo 14 iki 19) ir sunkiai (nuo 20 iki 24) įveikia sunkumus ir sprendžia problemas mokykloje.

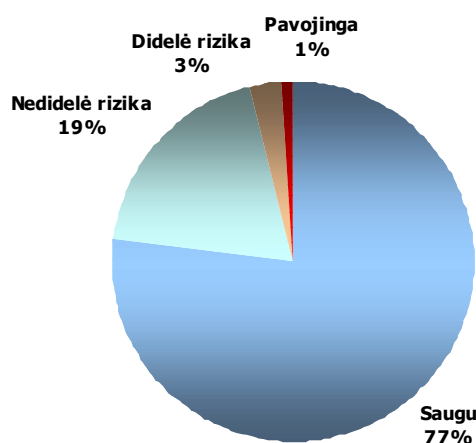
3.2.1 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas rodiklį (proc., N=138)

Įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas rodiklio vidutinė reikšmė yra 12,4; t. y. patenka į gerai ir labai gerai gebančių spręsti problemas kategoriją.

Dauguma (66 proc.) apklaustų moksleivių išreiškė aukštą pasitenkinimą mokykla, jie geba kontroliuoti įvykius ir įveikti kylančius sunkumus. 32 proc. pasižymi vidutiniais gebėjimais. 2 proc. apklaustųjų išreiškė silpną gebėjimą kontroliuoti įvykius ir spręsti problemas mokykloje (žr. 3.2.1 pav.).

Pastebėtos statistiškai reikšmingos silpnos neigiamos koreliacijos tarp įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas rodiklio bei savęs vertinimo (Spearmano $\rho=-0,218$, $p=0,010$) ir šeimos narių socialinio palaikymo (Spearmano $\rho=-0,192$, $p=0,024$) rodiklių (šių 2 rodiklių aprašus žr. 3.12 skyriuje). Tai reiškia, kad kuo geriau moksleiviai save vertina ir susilaukia didesnio šeimos narių socialinio palaikymo, tuo geriau geba įveikti problemas mokykloje.

Mokyklos saugumo rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 8 indikatoriais apie tam tikrus įvykius mokykloje, kurie rodo, kad tiriamasis mokosi nesaugioje aplinkoje, kad joje patiria patyčių, pvz., kiti mokiniai užgauliojo, mušė, reketavo, seksualiai priekabiavo, mokytojai užgauliojo ar mušė (per paskutines 30 dienų). Mokyklos saugumo rodiklio reikšmės kinta nuo 8 iki 24: 8 reiškia saugumo mokykloje trūkumą, o 24 reiškia stipriai išreikštą mokyklos saugumą, vadinasi, kuo didesnė rodiklio reikšmė, tuo saugesnė mokykla. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: mokosi saugioje aplinkoje (nuo 23 iki 24), mokykloje, kur yra nedidelė rizika (nuo 18 iki 22), didelė rizika (nuo 13 iki 17) ir mokyti pavojinga (nuo 8 iki 12).

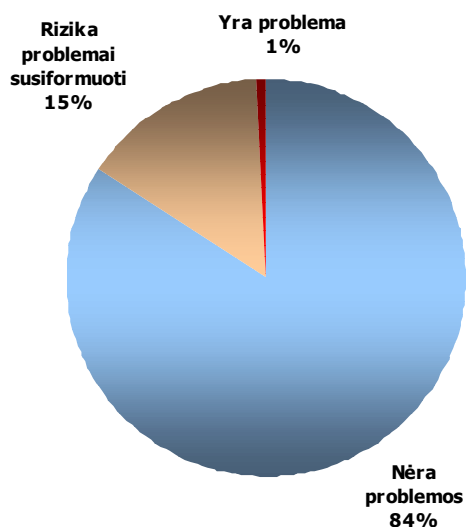

3.2.2 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal mokyklos saugumo rodiklį (proc., N=138)

Vidutinė mokyklos saugumo rodiklio reikšmė yra 22,7. Tai reiškia, kad aplinka, kurioje mokosi Utenos rajono moksleiviai, yra saugi, tačiau jai būdingos ir nesaugios aplinkos apraiškos.

Dauguma (77 proc.) moksleivių mokosi saugioje aplinkoje. 19 proc. apklaustųjų aplinka pasižymi nedidele rizika. 3 proc. mokosi nesaugioje mokykloje. 1 proc. tyrimo dalyvių susiduria su itin nesaugia aplinka, kurioje mokyti yra pavojinga (žr. 3.2.2 pav.).

Lankomumo problemų rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 6 indikatoriais, apie dėl įvairių priežasčių per paskutines 30 dienų praleistas pamokas, kuris leidžia pamatuoti, ar tiriamasis turi lankomumo problemų. Mokyklos lankomumo problemų rodiklio reikšmės kinta nuo 6 iki 24: 6 reiškia, kad lankomumo problemų nėra, o 24 reiškia stipriai išreikštą mokyklos lankymo problemą. Vadinasi, kuo didesnė rodiklio reikšmė, tuo didesnė mokyklos lankymo problema. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: neturi lankomumo problemos (nuo 6 iki 12), yra rizika lankomumo problemai susiformuoti (nuo 13 iki 18) ir turi išreikštą mokyklos lankymo problemą (nuo 19 iki 24).

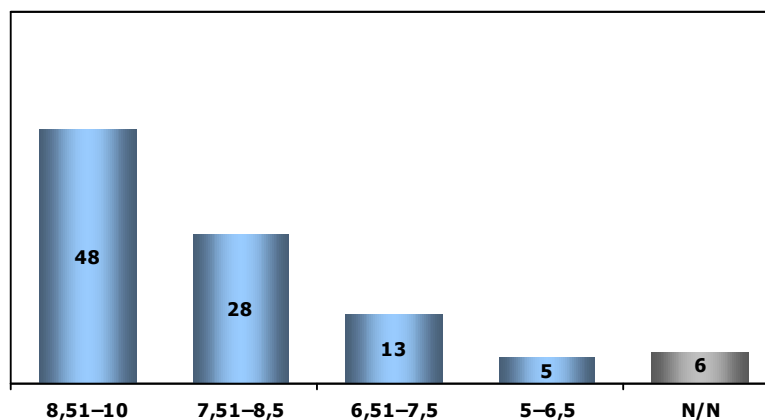
3.2.3 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lankomumo problemų rodiklį (proc., N=138)

Vidutinė lankomumo problemų rodiklio reikšmė – 9,7; t. y. apskritai Utenos rajono moksleiviai lankomumo problemos neturi.

Didžioji dauguma (84 proc.) apklaustųjų neturi mokyklos lankomumo problemų. 15 proc. moksleivių patenka į rizikos grupę. 1 proc. turi stipriai išreikštų mokyklos lankymo problemų (žr. 3.2.3 pav.).

Nustatyta vidutinio stiprumo statistiškai reikšminga teigiama lankomumo problemų rodiklio koreliacija su įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas mokykloje rodikliu (Spearmano $\rho=0,322$, $p<0,001$) ir vidutinio stiprumo neigiama koreliacija su mokyklos saugumo rodikliu (Spearmano $\rho=-0,366$, $p<0,001$). Tai rodo, kad sėkmingiau problemas mokykloje įveikiantys apklaustieji ir saugesnėje aplinkoje besimokantys tyrimo dalyviai turi mažiau lankomumo problemų.

Pažangumo rodiklis – tai rodiklis, matuojamas paskutinio semestro pažymių vidurkiu. Jis kinta nuo 1 iki 10. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: iki 4,9; 5–6,5; 6,51–7,5; 7,51–8,5; 8,51–10.

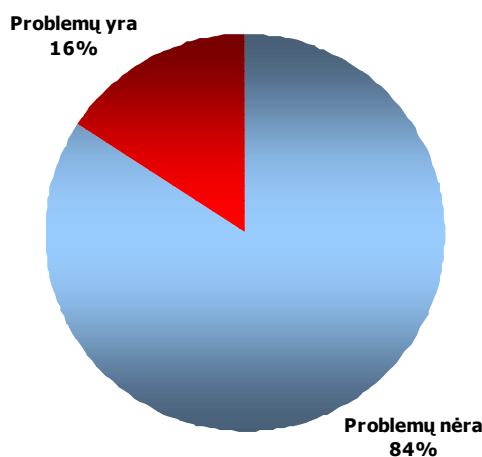

3.2.4 paveikslas. Moksleivių pasiskirstymas pagal pažangumą (proc., N=138)

Tyrime dalyvavusių moksleivių paskutinio semestro pažymių vidurkis – 8,33. 48 proc. apklaustų moksleivių nurodė aukštą (8,51–10 balų) pažymių vidurkį. 41 proc. – vidutinį (6,51–8,5 balo). 5 proc. teigė turintys 6,5 balo ar mažesnę pažymių vidurkį (žr. 3.2.4 pav.).

Nustatyta vidutinio stiprumo neigiama koreliacija tarp įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas bei pažangumo rodiklių (Spearmano $\rho=-0,308$, $p<0,001$). Tai rodo, kad geriau besimokantys moksleiviai geba geriau susidoroti su mokykloje kylančiomis problemomis. Taip pat nustatyta silpna neigiama koreliacija tarp pažangumo ir lankomumo rodiklių (Spearmano $\rho=-0,225$, $p=0,008$). Tai rodo, kad pažangesni moksleiviai turi mažiau lankomumo problemų. Aukščiausią (8,51–10 balų) vidurkį paskutinį semestrą dažniau turėjo merginos (Pearsono χ^2 testo $p=0,002$) ir miesto gyventojai (Pearsono χ^2 testo $p=0,048$).

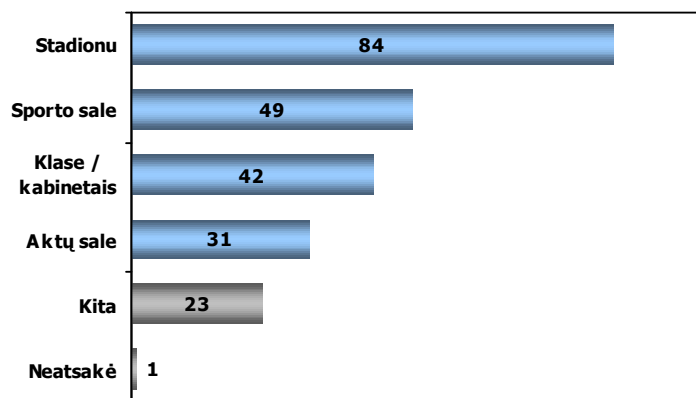
Sunkumų nuvykti į mokyklą rodiklis – matuojamas dichotomine skale – turi arba neturi sunkumų / problemų.

3.2.5 paveikslas. Moksleivių pasiskirstymas pagal sunkumų nuvykti į mokyklą rodiklį (proc., N=138)

Didžioji dalis (84 proc.) tyrime dalyvavusių moksleivių nurodė neturintys sunkumų nuvykti į mokyklą. 16 proc. pripažino, jog problemų yra (žr. 3.2.5 pav.).

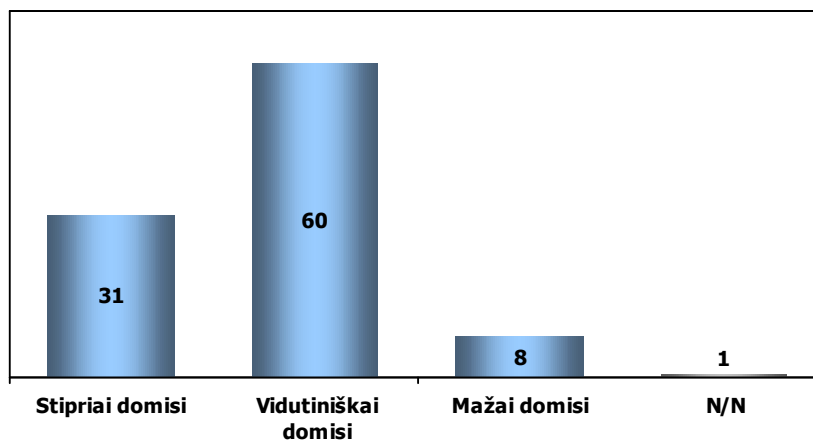
Galimybės naudotis mokyklos patalpomis po pamokų rodiklis – matuojamas dichotominėmis skalėmis, prašoma nurodyti, kokiomis patalpomis gali naudotis ne pamokų metu: sporto, aktų salėmis, stadionu, kabinetais.

3.2.6 paveikslas. Moksleivių pasiskirstymas pagal galimybės naudotis mokyklos patalpomis po pamokų rodiklį (proc., N=138)

Didžioji dalis (84 proc.) apklaustų moksleivių turi galimybę po pamokų naudotis mokyklos stadionu. 49 proc. – sporto sale. 42 proc. – klase / kabinetais. 31 proc. nurodė po pamokų galintys naudotis aktų sale (žr. 3.2.6 pav.).

Domėjimosi būsima profesija rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 7 indikatoriais, apie domėjimąsi būsima profesija ir veiksmus, leidžiančius ją pasirinkti bei geriau jai pasiręngti. Rodiklis atspindi sąmoningumą, nuoseklumą, pastangas renkantis būsima profesija. Domėjimosi būsima profesija rodiklio reikšmės kinta nuo 7 iki 28: 28 reiškia nesidomėjimą būsima profesija, o 7 reiškia aktyvų domėjimąsi ir sąmoningą rengimąsi būsima profesijai. Kuo mažesnė rodiklio reikšmė, tuo didesnis domėjimasis ir sąmoningesnis būsimos profesijos pasirinkimas. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: stipriai domisi profesija ir sąmoningai ją renkasi (nuo 7 iki 14), vidutiniškai (nuo 15 iki 21) ir mažai (nuo 22 iki 28) domisi ir nesąmoningai renkasi profesiją.

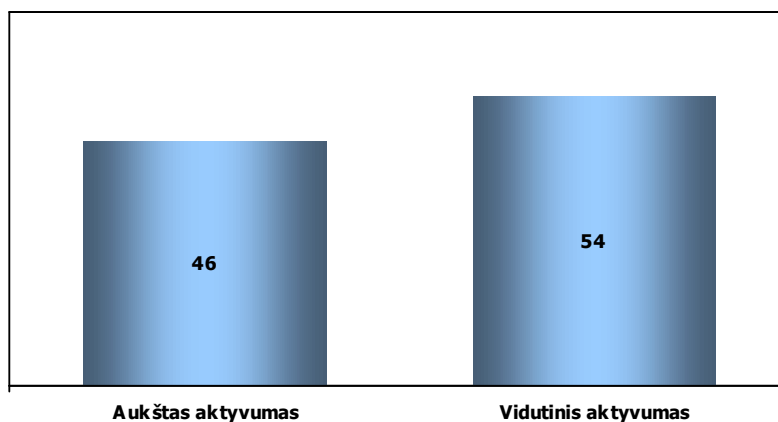
3.2.7 paveikslas. Moksleivių pasiskirstymas pagal domėjimosi būsima profesija rodiklį (proc., N=138)

Vidutinė domėjimosi būsima profesija rodiklio reikšmė – 16,7; t. y. domėjimasis būsima profesija yra vidutiniškas.

Dauguma (60 proc.) respondentų vidutiniškai domisi būsima profesija. 31 proc. išreiškė didelį susidomėjimą. 8 proc. apklaustų moksleivių domėjimasis būsima profesija yra žemas (žr. 3.2.7 pav.).

Nustatyta statistiškai reikšminga silpna teigiama koreliacija tarp domėjimosi būsima profesija ir įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas mokykloje rodiklių (Spearmano $\rho=0,185$, $p=0,030$). Tai rodo, kad labiau besidomintys būsima profesija moksleiviai sėkmingu įveikia problemas mokykloje.

Aktyvumo mokinių savivaldoje rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 8 indikatoriais, atspindinčiais mokinių aktyvumo mokyklos savivaldoje apraiškas, pvz., dalyvavimas savivaldos rinkimuose, renginiuose, pareigų turėjimas ir pan. Kiekvienam tiriamajam indikatorių rangų reikšmės sumuojamos ir gaunamas suminis aktyvumo mokinių savivaldoje rodiklis, kurio reikšmės kinta nuo 32 iki 8: 32 reiškia žemą, o 8 reiškia aukštą aktyvumo mokinių savivaldoje lygį, vadinasi, kuo mažesnė rodiklio reikšmė, tuo aukštesnis aktyvumo mokinių savivaldoje lygis. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: žemas (nuo 25 iki 32), vidutinis (nuo 17 iki 24) ir aukštas (nuo 8 iki 16) aktyvumo mokinių savivaldoje lygis.

3.2.8 paveikslas. Moksleivių pasiskirstymas pagal aktyvumo mokinių savivaldoje rodiklį (proc., N=138)

Vidutinė mokinių aktyvumo savivaldoje rodiklio reikšmė – 16,5. Tai rodo vidutinį – aukštą aktyvumą mokyklos savivaldoje.

Kiek daugiau nei pusei (54 proc.) respondentų būdingas vidutinis aktyvumas. 46 proc. patenka į aktyvių mokyklos savivaldos dalyvių kategoriją (žr. 3.2.8 pav.).

Nustatyta statistiškai reikšminga aktyvumo mokinių savivaldoje rodiklio silpna teigiama koreliacija su įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas (Spearmano $\rho=0,297$, $p<0,001$) rodikliu. Tai rodo, kad mokinių savivaldoje aktyvesni apklaustieji geriau įveikia problemas mokykloje.

Kokybinio tyrimo metu, moksleivių (14–18 m.) buvo prašoma įvardyti didžiausias problemas susijusias su mokykla. Jaunuoliai išskyrė šias:

- ✓ **stereotipai apie profesinę mokyklą** („visuomenės sudarytas neigiamas stereotipas apie profesinę mokyklą“)
- ✓ **didelis mokymosi krūvis** („gal tik mažiau namų darbų galėtų užduoti mokytojai“, „sunku mokytis, daug užduoda“)

- ✓ **per didelė mokinių laisvė** („galbūt per didelė laisvė mokiniams pertraukų metu“)
- ✓ **mokinių nedrausmingumas** („nedrausmė pamokose, mokytojų negerbimas“)
- ✓ **sunkumai bendrauti su mokytojais** („su mokytojais bendrauti sunku“)
- ✓ **popamokinės veiklos stygius** („trūksta popamokinės veiklos“)
- ✓ **higienos priemonių stygius** („nėra tualetinio popieriaus“)
- ✓ **psichologinis smurtas** („patyčias patiriantys mokiniai“)
- ✓ **eilės valgykloje** („didelės eilės valgykloje“).

Problemas, susijusias su mokykla, jaunuoliai siūlo spręsti šiais būdais:

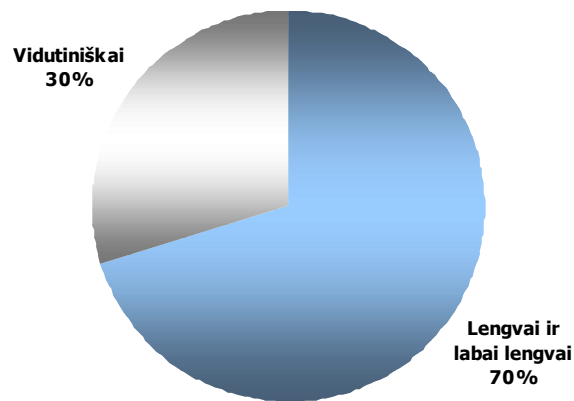
- ✓ **mokymosi programos peržiūra** („pažiūrėčiau, ar visos pamokos tikrai reikalingos mokiniams“)
- ✓ **laisvė moksleiviams pasirinkti norimas mokytis disciplinas** („leisčiau moksleiviams rinktis kokius dalykus jie nori mokytis“)
- ✓ **mokyklos politikos pertvarka** („mokyklų politiką pakeisti stengčiausi, kad daugiau neformaliau dirbtų su moksleiviais“)
- ✓ **mokymosi krūvio mažinimas** („kuo mažiau užduočių, namų darbų, arba iš viso jų nėra“, „namų darbus panaikinačiau“)
- ✓ **užimtumo didinimas mokykloje** („daugiau popamokinės veiklos įvesčiau mokyklose“)
- ✓ **jaunų specialistų priėmimas į darbą** („priimčiau mokytojauti daugiau jaunų specialistų“)
- ✓ **praktinių užsiėmimų įvedimas** („daugiau praktikos mokyklose įvesčiau“).

Vos vienas jaunuolis mano, kad problemų, susijusių su mokykla, nėra („problemų nėra, nieko nedaryčiau“).

3.3. Studijos

Tyrimė dalyvavo 178 respondentai, studijuojantys aukštosiose mokyklose, rodikliai apie studijas ir studijų pasirinkimą skaičiuojami tik jiems. Aukštųjų mokyklų studentų buvo prašoma nurodyti veiksnius, turėjusius įtakos jų studijų pasirinkimui, tiriamieji galėjo pasirinkti tris geriausiai tinkančius veiksnius iš vienuolikos galimų.

Įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 8 indikatoriais apie pasitenkinimą studijomis, gebėjimą kontroliuoti įvykius ir įveikti kylančius sunkumus, kurie rodo, kad tiriamasis įveikia jam kylančius iššūkius. Rodiklio reikšmės kinta nuo 8 iki 24: 24 reiškia žemą, o 8 – stipriai išreikštą gebėjimą kontroliuoti įvykius ir spręsti problemas aukštojoje mokykloje. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: lengvai ir labai lengvai geba spręsti problemas (nuo 8 iki 13), vidutiniškai (nuo 14 iki 19) ir sunkiai (nuo 20 iki 24) įveikia sunkumus ir sprendžia problemas aukštojoje mokykloje.

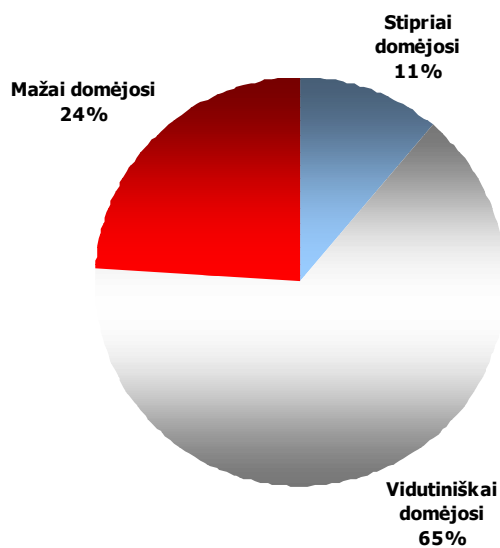
3.3.1 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas rodiklį (proc., N=178)

Įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas rodiklio vidutinė reikšmė yra 11,9; t. y. geri ir labai geri sugebėjimai įveikti kylančius sunkumus.

70 proc. tyrimo dalyvių geba lengvai ir labai lengvai kontroliuoti įvykius ir spręsti kylančias problemas. 30 proc. būdingi vidutiniai gebėjimai susidoroti su aukštojoje mokykloje kylančiomis problemomis (žr. 3.3.1 pav.).

Pastebėtos statistiškai reikšmingos silpnos neigiamos koreliacijos tarp įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas rodiklio bei psichinės sveikatos (Spearmano $\rho = -0,187$, $p = 0,012$) ir šeimos narių socialinio palaikymo (Spearmano $\rho = -0,163$, $p = 0,035$) rodiklių (šių 2 rodiklių aprašus žr. 3.12 skyriuje). Tai reiškia, kad kuo geriau studentai psichiškai jaučiasi ir susilaukia didesnio šeimos narių socialinio palaikymo, tuo geriau geba įveikti problemas aukštojoje mokykloje.

Studijų pasirinkimo sąmoningumo rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 6 indikatoriais, apie domėjimąsi būsimomis studijomis / studijų programomis ir veiksmus, leidžiančius jas sąmoningai pasirinkti. Jis atspindi sąmoningumą, nuoseklumą, pastangas renkantis būsimas studijas ir universitetą. Studijų pasirinkimo sąmoningumo rodiklio reikšmės kinta nuo 6 iki 24: 6 reiškia nesidomėjimą būsimomis studijomis, o 24 – aktyvų domėjimąsi studijų programomis ir universitetų galimybėmis, sąmoningą, argumentuotą rinkimąsi, vadinasi, kuo didesnė rodiklio reikšmė, tuo didesnis domėjimasis ir sąmoningesnis būsimų studijų pasirinkimas. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: stipriai domėjosi būsimąja profesija ir sąmoningai ją rinkosi (nuo 19 iki 24), vidutiniškai (nuo 13 iki 18) ir mažai (nuo 6 iki 12) domėjosi būsimąja profesija ir nesąmoningai ją rinkosi.

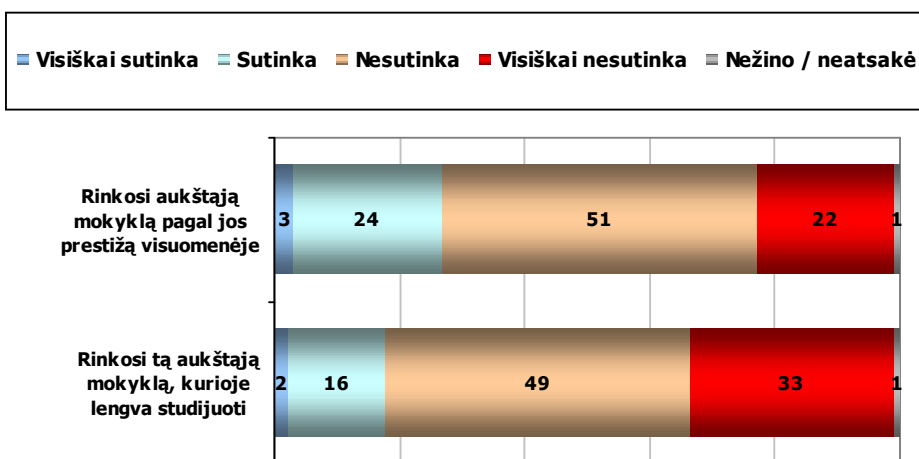

3.3.2 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal studijų pasirinkimo sąmoningumo rodiklį (proc., N=178)

Studijų pasirinkimo sąmoningumo rodiklio vidutinė reikšmė – 14,8. Ši reikšmė rodo vidutinį domėjimąsi būsima profesija.

Didžioji dalis (65 proc.) tyrime dalyvavusių studentų priklauso vidutiniškai besidominčiųjų būsima profesija kategorijai. 24 proc. priskirtini žemo sąmoningumo kategorijai. Tuo tarpu 8 proc. respondentų išreiškė stiprų domėjimąsi ja (žr. 3.3.2 pav.).

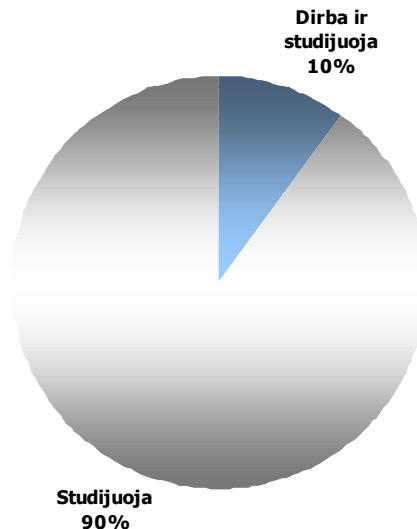
Aukštosios mokyklos pasirinkimo motyvai – du motyvai: pasirinkimas tos aukštosios mokyklos, kurioje lengva studijuoti, ir pagal prestižą visuomenėje, vertinami 4 rangų skale nuo „visiškai sutinku“ iki „visiškai nesutinku“. Pateikiamos kiekvieną variantą pasirinkusiųjų procentinės dalys.

3.3.3 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal aukštosios mokyklos pasirinkimo motyvus (proc., N=178)

27 proc. studijuojančių apklaustųjų aukštąją mokyklą rinkosi pagal jos prestižą visuomenėje, 73 proc. respondentų tai buvo nesvarbu. Aukštąją mokyklą, kurioje lengva studijuoti, rinkosi 18 proc. tyrimo dalyvių. 82 proc. į tai neatsižvelgė (žr. 3.3.3 pav.).

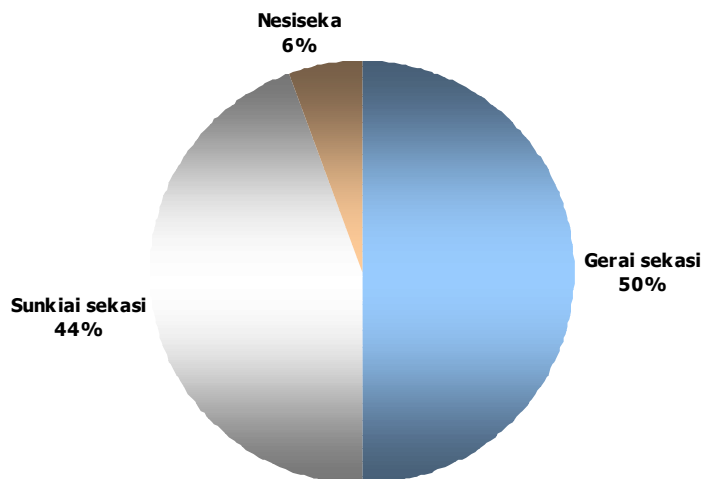
Dirbančių studentų rodiklis – matuojamas dichotomine skale. Skaičiuojama procentinė dirbančiųjų studentų dalis, lyginant su visų studijuojančių kiekiu.

3.3.4 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal dirbančių studentų rodiklį (proc., N=178)

90 proc. apklaustų studentų tik studijuoja, 10 proc. – dirba ir studijuoja (žr. 3.3.4 pav.).

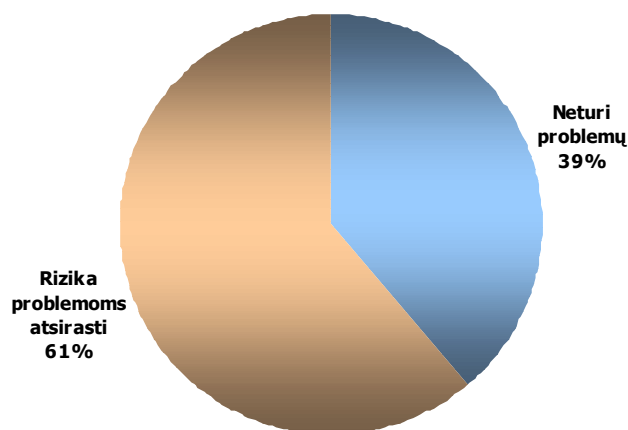
Darbo ir studijų derinimas – tai rodiklis, parodantis tiriamųjų suvokimą apie tai, kaip jiems sekasi ar nesiseka derinti darbą ir studijas. Matuojamas rangine skale nuo „gerai sekasi“ iki „visiškai nesiseka“. Pateikiamas gautų atsakymų procentinis pasiskirstymas.

3.3.5 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal darbo ir studijų derinimą (proc., N=18)

50 proc. dirbančių studentų derinti studijas ir darbą sekasi gerai. 44 proc. – sekasi sunkiai, 6 proc. – nesiseka (žr. 3.3.5 pav.).

Darbo ir studijų derinimo problemų lygio rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 6 indikatoriais, apie įvairias problemas, kylančias derinant darbą ir studijas, kuris leidžia įvertinti problemų, kylančių dėl darbo ir studijų derinimo, lygį. Darbo ir studijų derinimo problemų rodiklio reikšmės kinta nuo 6 iki 18: 6 reiškia, kad darbo ir studijų derinimo problemų nekyla, o 18 reiškia stipriai išreikštas darbo ir studijų derinimo problemas, vadinasi, kuo didesnė rodiklio reikšmė, tuo didesnės darbo ir studijų derinimo sukeltos problemos. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: neturi problemų dėl darbo ir studijų derinimo (nuo 6 iki 10), yra rizika rimtoms darbo ir studijų derinimo problemoms susiformuoti (nuo 11 iki 14), turi ženklių problemų dėl darbo ir studijų derinimo (nuo 15 iki 18).

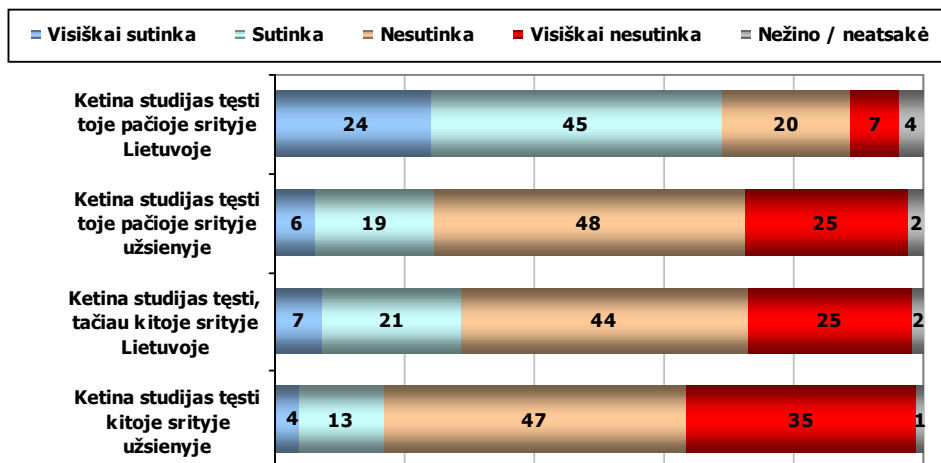

3.3.6 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal darbo ir studijų derinimo problemų lygio rodiklį (proc., N=18)

Darbo ir studijų derinimo rodiklio vidutinė reikšmė – 10,6. Ši reikšmė rodo, kad yra pavojus darbo ir studijų derinimo problemoms atsirasti.

Dauguma (61 proc.) dirbančių ir studijuojančių apklaustųjų priklauso rizikos grupei. 39 proc. darbo ir studijų derinimo problemų neturi (žr. 3.3.6 pav.).

Ketinimai tęsti studijas – keturi teiginiai, vertinami keturių rangų skalėmis pagal tiriamojo sutikimo su teiginiu laipsnį nuo „visiškai sutinku“ iki „visiškai nesutinku“. Teiginiuose derinami du aspektai: ketinimai tęsti studijas toje pačioje ar kitoje srityje ir ketinimai tęsti studijas Lietuvoje ar užsienyje. Pateikiami procentiniai kiekvieną variantą pasirinkusiųjų kiekiai.

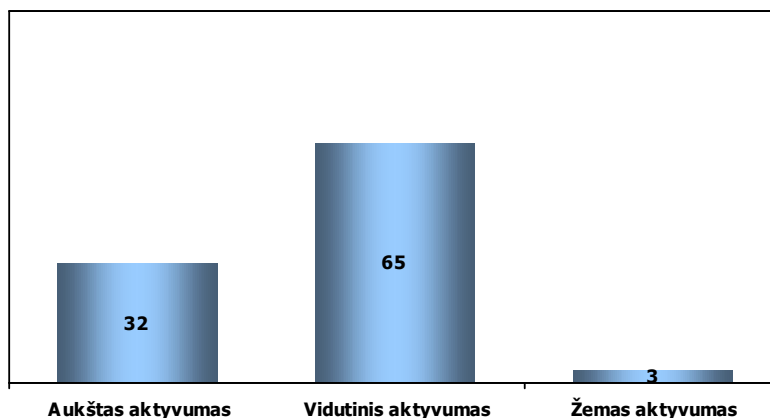

3.3.7 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal ketinimą tęsti studijas (proc., N=178)

Dauguma (69 proc.) studijuojančių apklaustųjų planuoja tęsti studijas toje pačioje srityje Lietuvoje. 25 proc. – užsienyje. Apie studijų tęsimą kitoje srityje Lietuvoje svarsto 28 proc., užsienyje – 17 proc. tyrimo dalyvių (žr. 3.3.7 pav.).

Pastebėta statistiškai reikšminga vidutinio stiprumo teigiama koreliacija tarp ketinimų tęsti studijas užsienyje toje pačioje ir kitoje srityje (Spearmano $\rho=0,333$, $p<0,001$). Tai reiškia, kad tie, kurie planuoja studijas tęsti užsienyje, svarsto tiek galimybę pasirinkti tą pačią, tiek kitą sritį. Taip pat nustatyta statistiškai reikšminga vidutinio stiprumo teigiama koreliacija tarp ketinimų tęsti studijas kitoje srityje Lietuvoje ir užsienyje (Spearmano $\rho=0,373$, $p<0,001$). Tai rodo, kad planuojantys studijas tęsti kitoje srityje, svarsto tiek galimybę tai daryti Lietuvoje, tiek užsienyje.

Aktyvumo studentų savivaldoje rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 9 indikatoriais, atspindinčiais studentų aktyvumo aukštosios mokyklos savivaldoje apraiškas, pvz., dalyvavimas savivaldos rinkimuose, renginiuose, pareigų turėjimas ir pan. Aktyvumo studentų savivaldoje rodiklio reikšmės kinta nuo 36 iki 9: 36 reiškia žemą, o 9 – aukštą aktyvumo studentų savivaldoje lygį, vadinasi, kuo mažesnė rodiklio reikšmė, tuo aukštesnis aktyvumo studentų savivaldoje lygis. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: žemas (nuo 28 iki 36), vidutinis (nuo 19 iki 27) ir aukštas (nuo 9 iki 18) aktyvumo studentų savivaldoje lygis.

3.3.8 paveikslas. Studentų pasiskirstymas pagal aktyvumo studentų savivaldoje rodiklį (proc., N=178)

Aktyvumo studentų savivaldoje rodiklio vidutinė reikšmė – 20,5. Tai rodo vidutinį aktyvumo studentų savivaldoje lygį.

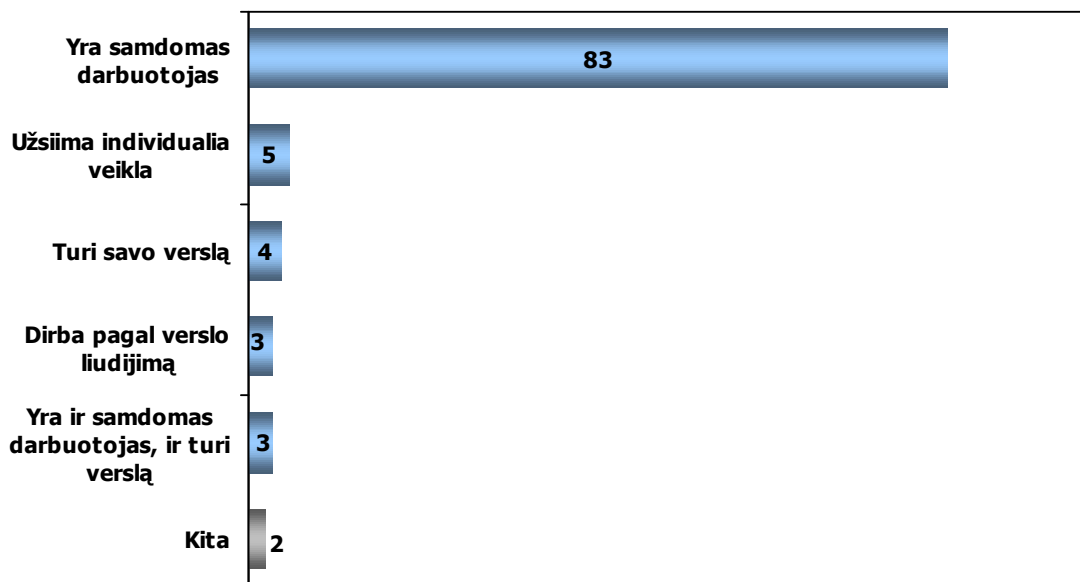
Dauguma (62 proc.) studijuojančių apklaustųjų patenka į vidutiniškai aktyvių studentų savivaldoje kategoriją. Į aukšto aktyvumo lygio grupę patenka 32 proc. tyrimo dalyvių, į žemo – 3 proc. (žr. 3.3.8 pav.).

Nustatytos silpnos teigiamos koreliacijos tarp aktyvumo studentų savivaldoje rodiklio ir ketinimų studijas tęsti užsienyje kitoje (Spearmano $\rho=0,167$, $p=0,026$) ir toje pačioje srityje (Spearmano $\rho=0,181$, $p=0,016$). Tai rodo, kad tie studentai, kurie yra aktyvesni studentų savivaldoje, dažniau ketina studijas tęsti užsienyje.

3.4. Darbas

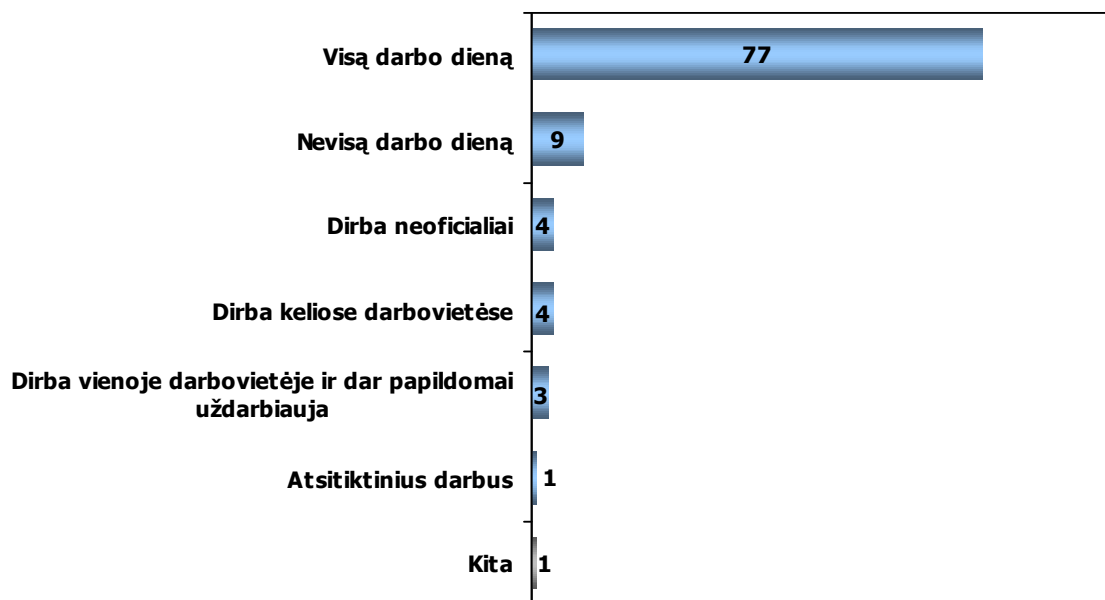
Šios srities rodiklius galima skirti į keletą grupių. Pirmoji grupė skirta visiems dirbantiems. Siekiama išsiaiškinti darbo stažą, darbo pobūdį, ar dirba pagal specialybę, jei nedirba, kodėl; kaip pasirinko profesiją bei pasirinkimui įtaką dariusius veiksnius; darbdavio sudaromas sąlygas kelti kvalifikaciją; ketinimus keisti darbą. Antroji grupė skirta dirbantiems, tačiau ketinantiems keisti darbą. Siekiama išsiaiškinti, kodėl ketina keisti darbą, migracijos į kitus miestus ir šalis ketinimus, galimos emigracijos priežastis.

24,1 proc. tiriamųjų tyrimo metu dirbo: 18,2 proc. tik dirbo, 4,5 proc. dirbo ir studijavo ir 1,5 proc. dirbo ir mokėsi. Tyrime dalyvavo 97 dirbantys respondentai. Vidutinis dirbančiųjų darbo stažas – 4,1 metų.

3.4.1 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal darbo pobūdį (proc., N=97)

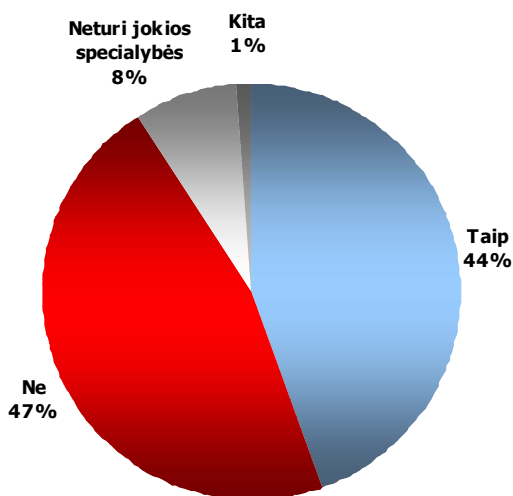
Dauguma dirbančiųjų apklaustųjų (83 proc.) yra samdomi darbuotojai (žr. 3.4.1 pav.).

3.4.2 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal darbo pobūdį (proc., N=97)

77 proc. dirbančių apklaustųjų dirba visą, 9 proc. – nevisą darbo dieną (žr. 3.4.2 pav.).

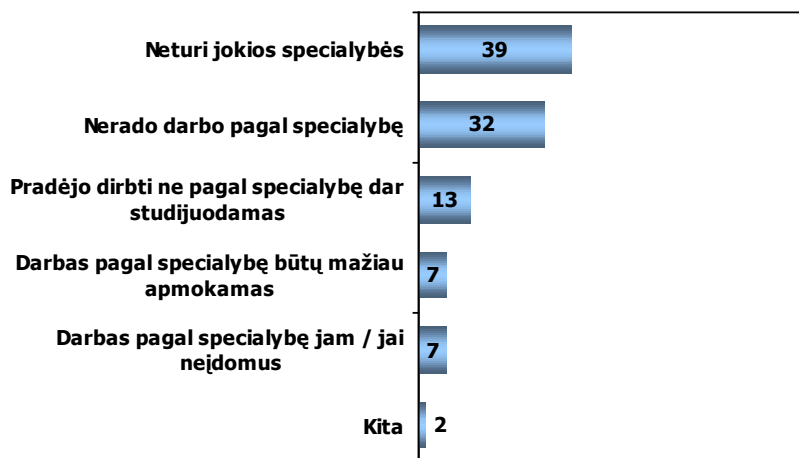
Darbas pagal specialybę – tai rodiklis, parodantis kokia dalis dirbančiųjų dirba pagal studijuojamą arba baigtą studijų kryptį ar įgytą profesiją / specialybę. Pateikiamas procentinis atsakymų pasiskirstymas.

3.4.3 paveikslas. Dirba pagal specialybę (proc., N=97)

Pagal specialybę dirba 44 proc. dirbančiųjų apklaustųjų. Kiek daugiau (47 proc.) dirba ne pagal specialybę. 8 proc. neturi jokios specialybės (žr. 3.4.3 pav.).

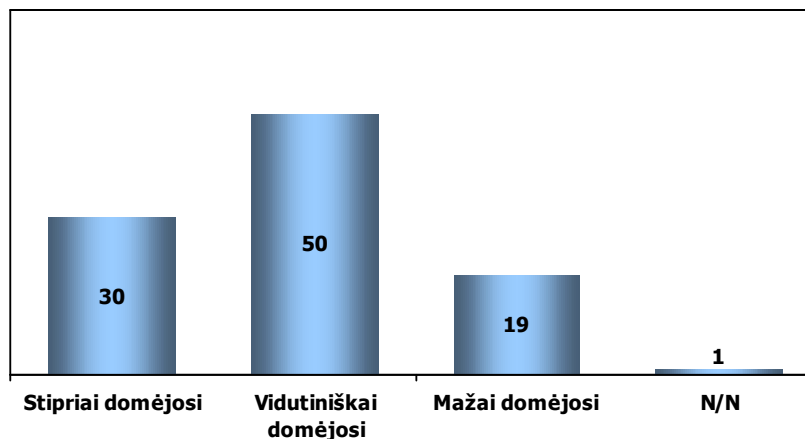
Darbo ne pagal įgytą profesiją priežastys – prašoma nurodyti, kodėl nedirbama pagal įgytą profesiją, pasirinkti leidžiama iš penkių įvardytų priežasčių, taip pat palikta galimybė nurodyti kitą priežastį. Pateikiamas atsakymų procentinis pasiskirstymas.

3.4.4 paveikslas. Darbo ne pagal įgytą profesiją priežastys (proc., N=54)

39 proc. dirbančių ne pagal specialybę jokios specialybės neturi. 32 proc. darbo pagal specialybę neranda. 13 proc. pradėjo dirbti ne pagal specialybę dar studijuodami. 7 proc. darbą ne pagal specialybę pasirinko dėl didesnio darbo užmokesčio. Taip pat 7 proc. rinkosi, jų manymu, įdomesnį darbą (žr. 3.4.4 pav.).

Sąmoningumo, renkantis profesiją, rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 6 indikatoriais, apie domėjimąsi būsima profesija ir veiksmus, leidusius ją pasirinkti bei geriau jai pasirengti – jis atspindi sąmoningumą, nuoseklumą, pastangas renkantis profesiją. Sąmoningumo, renkantis profesiją, rodiklio reikšmės kinta nuo 6 iki 24: 6 reiškia nesidomėjimą būsima profesija ir sąmoningumo trūkumą, o 24 reiškia aktyvų domėjimąsi būsima profesija ir sąmoningą rengimąsi jai. Vadinasi, kuo didesnė rodiklio reikšmė, tuo didesnis domėjimasis ir sąmoningesnis būsimos profesijos pasirinkimas. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: stipriai domėjosi ir sąmoningai rinkosi (nuo 18 iki 24), vidutiniškai (nuo 12 iki 17) ir mažai (nuo 6 iki 11) domėjosi ir nesąmoningai rinkosi profesiją.

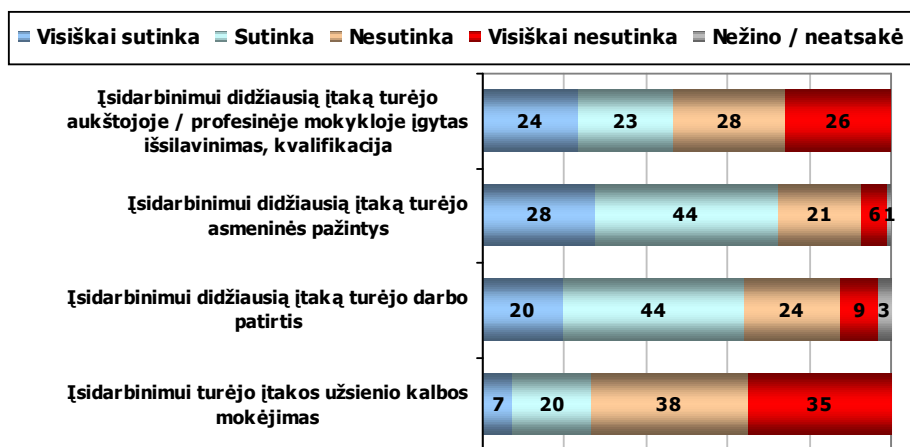
3.4.5 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal sąmoningumo, renkantis profesiją, rodiklį (proc., N=97)

Sąmoningumo, renkantis profesiją, rodiklio vidutinė reikšmė – 15,1. Tai rodo vidutinį domėjimąsi ir vidutinį sąmoningumą, renkantis profesiją.

Pusė (50 proc.) dirbančių apklaustųjų vidutiniškai domėjosi būsima profesija. 30 proc. – labai domėjosi. 19 proc. apklaustųjų mažai domėjosi būsima profesija ir ją rinkosi nesąmoningai (žr. 3.4.5 pav.).

Nustatyta statistiškai reikšminga vidutinio stiprumo neigiama koreliacija tarp darbo pagal specialybę ir sąmoningumo, renkantis profesiją, rodiklio (Spearmano $\rho=-0,434$, $p<0,001$). Tai rodo, kad sąmoningiau pasirinkę profesiją jaunuoliai dažniau dirba pagal specialybę. Taip pat nustatyta statistiškai reikšminga vidutinio stiprumo neigiama koreliacija tarp sąmoningumo, renkantis profesiją, ir įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas darbe rodiklių (Spearmano $\rho=-0,314$, $p=0,002$). Tai reiškia, kad sąmoningiau pasirinkusiems profesiją lengviau įveikti darbe kylančius sunkumus. Profesiją sąmoningiau rinkosi kaimo vietovių gyventojai (Pearsono χ^2 testo $p=0,029$).

Įsidarbinimą lemiantys veiksniai – keturi teiginiai apie tiriamojo įsidarbinimą lėmusius veiksnius, vertinami keturių rangų skalėmis pagal tiriamojo sutikimo su teiginiu laipsnį nuo „visiškai sutinku“ iki „visiškai nesutinku“. Įvardinti šie įsidarbinimą lemiantys veiksniai: baigta profesinė ar aukštoji mokykla, asmeninės pažintys, ankstesnė darbo patirtis, užsienio kalbos žinios. Pateikiamas gautų atsakymų variantų procentinis pasiskirstymas.

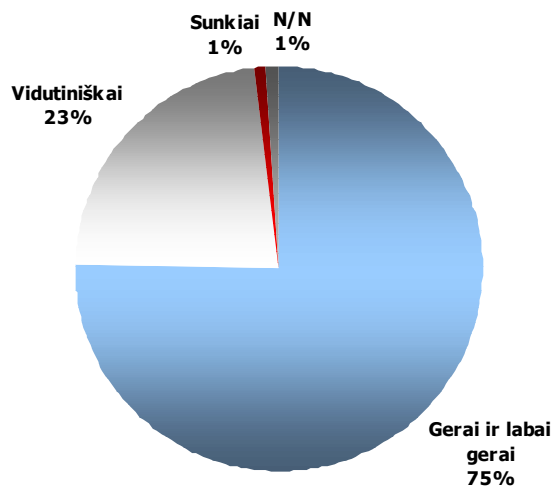
3.4.6 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal įsidarbinimą lėmusius veiksnius (proc., N=97)

Dauguma (72 proc.) dirbančių apklaustųjų linkę sutikti, kad didžiausią įtaką įsidarbinimui turėjo asmeninės pažintys. 64 proc. taip mano apie turėtą darbo patirtį. 47 proc. respondentų mano, kad įsidarbinimui didžiausią įtaką turėjo aukštojoje / profesinėje mokykloje įgytas išsilavinimas. 27 proc. kaip svarbų veiksniį įsidarbinant paminėjo užsienio kalbos mokėjimą (žr. 3.4.6 pav.).

Nustatyta statistiškai reikšminga pripažinimo, kad įsidarbinimui įtakos turėjo užsienio kalbos mokėjimas, vidutinio stiprumo teigiama koreliacija su pripažinimu, kad įsidarbinimą lėmė aukštojoje / profesinėje mokykloje įgytas išsilavinimas (Spearmano $\rho=0,330$, $p=0,001$). Tai rodo, kad tiems, kuriems įsidarbinimą lėmė įgytas išsimokslinimas, užsienio kalbos žinios taip pat buvo labai svarbios. Be to nustatyta statistiškai reikšminga vidutinio stiprumo teigiama koreliacija tarp darbo pagal specialybę ir pripažinimo, kad

įsidarbinimui didžiausią įtaką turėjo aukštojoje, profesinėje mokykloje įgytas išsilavinimas (Spearmano $\rho=0,338$, $p=0,001$). Tai reiškia, kad tiems, kurie dirba pagal specialybę, svarbiausia darbinantis buvo įgytas išsimokslinimas. Miesto gyventojams dažniau įsidarbinimą lėmė asmeninės pažintys (Pearsono χ^2 testo $p=0,019$). Kaimo vietovių gyventojams – aukštojoje / profesinėje mokykloje įgytas išsilavinimas (Pearsono χ^2 testo $p=0,018$). Užsienio kalbos žinios darbinantis dažniau buvo svarbios moterims (Pearsono χ^2 testo $p=0,026$).

Įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 8 indikatoriais apie pasitenkinimą darbo vietoje, gebėjimą kontroliuoti įvykius ir įveikti kylančius sunkumus, kurie rodo, kad tiriamasis įveikia jam kylančius iššūkius. Rodiklio reikšmės kinta nuo 8 iki 24: 24 reiškia žemą, o 8 – stipriai išreikštą gebėjimą kontroliuoti įvykius ir spręsti problemas darbe. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: gerai ir labai gerai geba spręsti problemas (nuo 8 iki 13), vidutiniškai (nuo 14 iki 19) ir sunkiai (nuo 20 iki 24) įveikia sunkumus ir sprendžia problemas darbe.

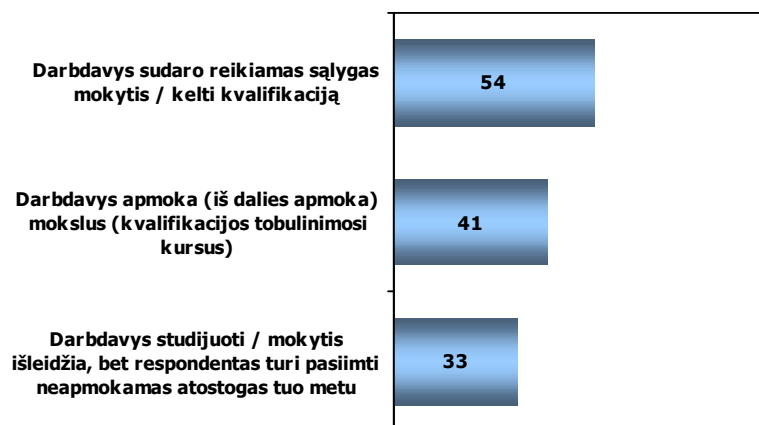
3.4.7 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas rodiklį (proc., N=97)

Įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas rodiklio vidutinė reikšmė yra 11,9. Tai rodo, kad su problemomis darbe susidorojama gerai.

Dauguma (75 proc.) dirbančių apklaustųjų su problemomis darbe susidoroja gerai ir labai gerai, 23 proc. vidutiniškai ir tik 1 proc. sunkiai (žr. 3.4.7 pav.).

Nustatyta statistiškai reikšminga vidutinio stiprumo teigiama koreliacija tarp darbo pagal specialybę ir įvykių kontrolės ir gebėjimo įveikti problemas darbe rodiklio (Spearmano $\rho=0,414$, $p<0,001$). Tai rodo, kad dirbantys pagal specialybę jaunuoliai geriau įveikia darbe kylančius sunkumus.

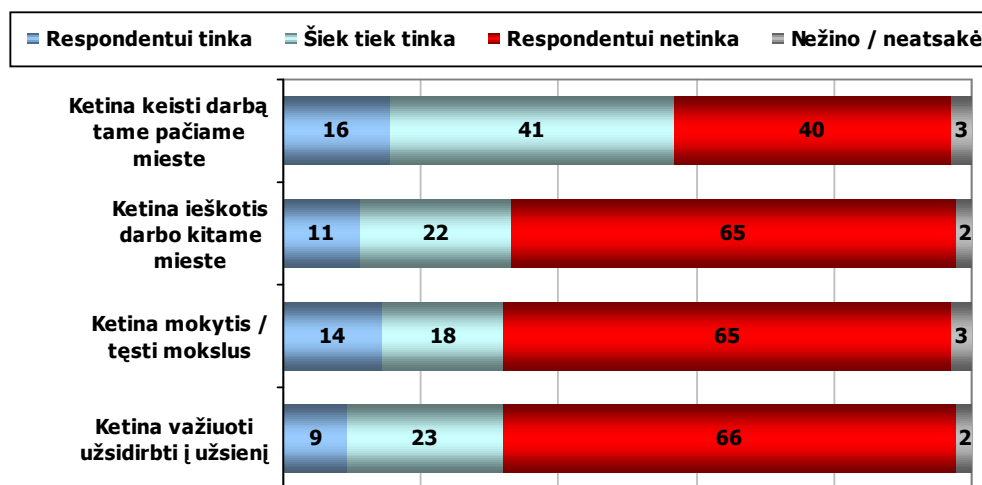
Darbdavio sudaromos sąlygos mokytis / kelti kvalifikaciją – trys teiginiai apie darbdavių sudaromas sąlygas. Matuojama dichotomine skale. Pateikiamas procentinis pritariančiųjų kiekvienam teiginiui pasiskirstymas dirbančiųjų grupėje.

3.4.8 paveikslas. Darbdavio sudaromos sąlygos kelti kvalifikaciją (proc., N=97)

54 proc. dirbančių apklaustųjų darbdavys sudaro sąlygas mokytis / kelti kvalifikaciją. 41 proc. respondentų darbdavys apmoka ar iš dalies apmoka mokslus, kvalifikacijos kėlimo kursus. 33 proc. teigia, kad darbdavys studijuoti / mokytis išleidžia, bet tuo metu reikia pasiimti nemokamas atostogas (žr. 3.4.8 pav.).

Ketinimai keisti darbą ir mokytis – keturi teiginiai apie ketinimus keisti darbą, migruoti į kitą miestą arba šalį, dirbti arba mokytis, kiekvienas vertinamas trijų rangų skale pagal teiginio tinkamumą tiriamajam. Pateikiamas procentinis atsakymų pasiskirstymas dirbančiųjų grupėje.

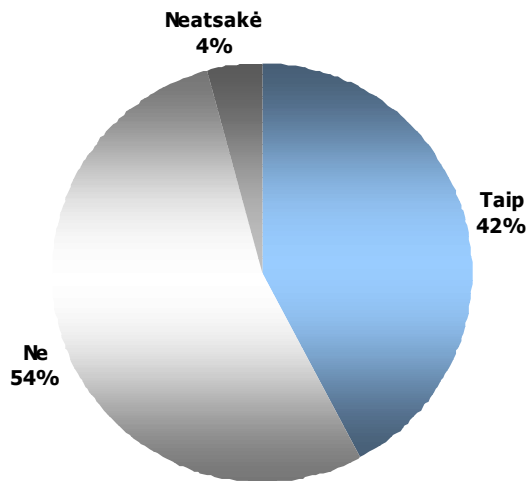

3.4.9 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal ketinimus keisti darbą (proc., N=97)

Apie kitą darbą tame pačiame mieste svarsto 57 proc. apklaustųjų, kitame mieste – 33 proc. Važiuoti į užsienį užsidorbti ketina 32 proc. apklausos dalyvių, tiek pat (32 proc.) – tęsti mokslus (žr. 3.4.9 pav.).

Nustatyta statistiškai reikšminga silpna neigiama darbo pagal specialybę koreliacija su ketinimu vykti į užsienį užsidorbti (Spearmano $\rho = -0,255$, $p = 0,012$). Tai rodo, kad, dirbantieji ne pagal specialybę, yra labiau linkę vykti į užsienį užsidorbti.

Ketinimo keisti darbo vietą rodiklis – matuojamas dichotominiu klausimu – planuoja ar neplanuoja keisti darbą. Pateikiamas procentinis atsakymų pasiskirstymas dirbančiųjų grupėje.

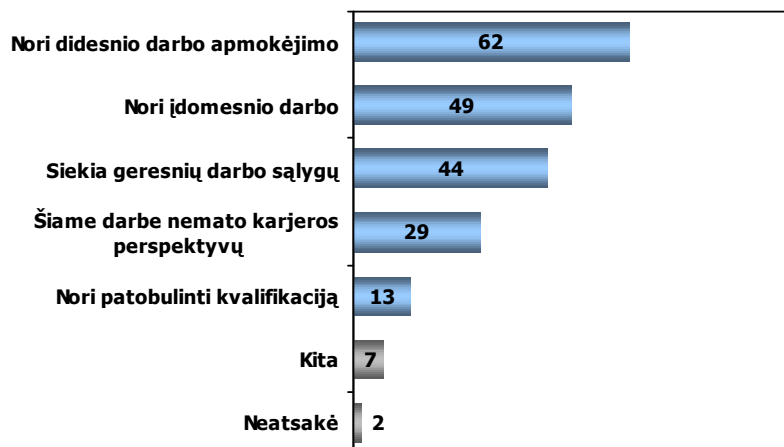

3.4.10 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal ketinimus keisti darbą (proc., N=97)

Daugiau nei pusė (54 proc.) dirbančiųjų apklaustųjų darbo vietos keisti neketina. Darbo vietą keisti planuoja 42 proc. tyrimo dalyvių (žr. 3.4.10 pav.).

Pastebėta statistiškai reikšminga silpna neigiama koreliacija tarp darbo pagal specialybę ir planų keisti darbą (Spearmano $\rho = -0,291$, $p = 0,004$). Tai rodo, kad dirbantys pagal specialybę apklaustieji rečiau ketina keisti darbą. Taip pat nustatyta statistiškai reikšminga planavimo keisti darbą stipri teigiama koreliacija su ketinimu važiuoti į užsienį užsidirbti (Spearmano $\rho = 0,563$, $p < 0,001$) ir vidutinio stiprumo koreliacijos su ketinimu ieškotis darbo kitame (Spearmano $\rho = 0,410$, $p < 0,001$) ar tame pačiame (Spearmano $\rho = 0,405$, $p < 0,001$) mieste. Tai reiškia, kad ketinantys keisti darbą labiausiai svarsto galimybę vykti į užsienį užsidirbti, truputį mažiau – jo ieškotis kitame ar tame pačiame mieste.

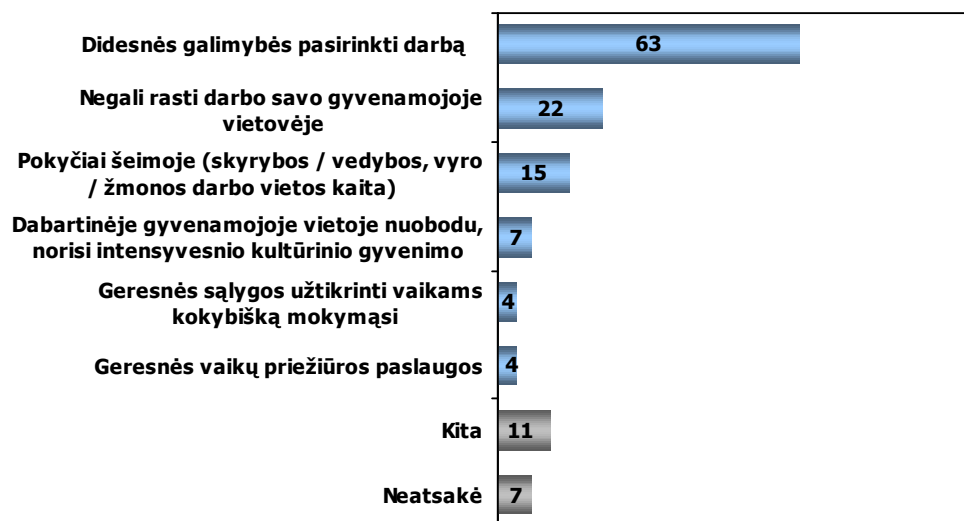
Ketinimo keisti darbo vietą priežastys – pateiktos penkios priežastys, leidžiama įvardinti ne daugiau kaip tris svarbiausias. Pateikiamas procentinis atsakymų pasiskirstymas dirbančiųjų grupėje.

3.4.11 paveikslas. Ketinimo keisti darbo vietą priežastys (proc., N=45)

Dažniausiai (62 proc.) darbo vietą norima keisti siekiant didesnio darbo apmokėjimo. 49 proc. norėtų įdomesnio darbo. 44 proc. ketina siekti geresnių darbo sąlygų. 29 proc. dabartiniame darbe nemato karjeros perspektyvų (žr. 3.4.11 pav.).

Darbo paieškos kitame mieste (migracijos į kitą miestą) priežastys – pateiktos šešios priežastys, leidžiama įrašyti savo priežastį. Galima pasirinkti ne daugiau kaip tris svarbiausias. Pateikiamas procentinis atsakymų pasiskirstymas dirbančiųjų grupėje.

3.4.12 paveikslas. Darbo paieškų kitame mieste (migracijos į kitą miestą) priežastys (proc., N=27)

Dažniausiai (63 proc.) ieškotis darbo kitame mieste planuojama dėl didesnių galimybių pasirinkti darbą. 22 proc. savo gyvenamojoje vietovėje darbo rasti negali. 15 proc. į kitą miestą kraustytusi įvykus pokyčiams šeimoje (žr. 3.4.12 pav.).

Remiantis kokybinio tyrimo rezultatais, Utenos rajoną jaunimas (14–18 m.) vertina nevienareikšmiškai. Patrauklumą lėmusios priežastys:

- ✓ **gražus kraštovaizdis** („graži gamta, aplinka“, „daug gražių vietų“, „daug gamtos teikiamų džiaugsmų, gražu“, „labai graži gamta Utenos rajone“)
- ✓ **jaunimui pritaikytos erdvės** („gražus miestas, kuriasi vis daugiau erdvių jaunimui“, „nemažai erdvių skirtų jaunimui“)
- ✓ **įdomi veikla** („patrauklus, nemažai veiklų“, „čia galima rasti nemažai vietų, kuriose galima užsiimti popamokine veikla“)
- ✓ **geri žmonės** („geri žmonės“).

14–18 m. amžiaus tyrimo dalyvių nepasitenkinimą Utenos miestu / rajonu lėmusios priežastys:

- ✓ **veiklos ir pramogų stygius** („trūksta linksmybių“, „mažai pasilinksminimo vietų, tiksliau jų visai nėra“, „nėra pramogų, galimybių turiningai praleisti laisvalaikį“)
- ✓ **prasta padėtis šalyje lemianti nepasitenkinimą tiek Utena, tiek Lietuva** („dauguma nori į užsienį, tai tikriausiai ne vien Utena, bet ir visa Lietuva nepatraukli, nes dabar tokioj duobėj gyvename, kad net baisu“).

Vyresni jaunuoliai (19–29 m.) Utenos rajono patrauklumą vertina gana teigiamai. Tai lemia:

- ✓ **renginiai ir įdomi veikla** („gausu renginių skirtų jaunimui“, „patrauklus, yra veiklos“, „būna daug jaunimui skirtų renginių“, „daug būrelių jaunimui“)
- ✓ **veikiančios organizacijos** („turime daug jaunimo organizacijų“, „mieste sudarytos itin geros sąlygos jaunimo organizacijoms“, „daug organizacijų“)
- ✓ **gamtos ir miesto grožis** („graži gamta“, „miesto grožis ir maloni aplinka pritraukia daug jaunimo“)
- ✓ **išplėtotą infrastruktūrą** („gerai išplėtotą miesto infrastruktūrą tinka tiek jaunam, tiek senam“).

Neigiamai Utenos miestą / rajoną įvertinusių jaunuolių (19–29 m.) nuomonę lėmė:

- ✓ **laisvalaikio praleidimo vietų trūkumas** („labai mažai veiklos, laisvalaikio leidimo būdų“, „trūksta pasilinksminimo vietų, klubų“)
- ✓ **nesutvarkytos sportavimui skirtos vietos** („vietomis yra nesutvarkyta aplinka: sporto aikštelės, stadionai“).

Kokybinio tyrimo metu jaunimo taip pat buvo teiraujama, kokios veiklos labiausiai pasigendama Utenos rajone. 14–18 m. amžiaus jaunuoliams labiausiai trūksta:

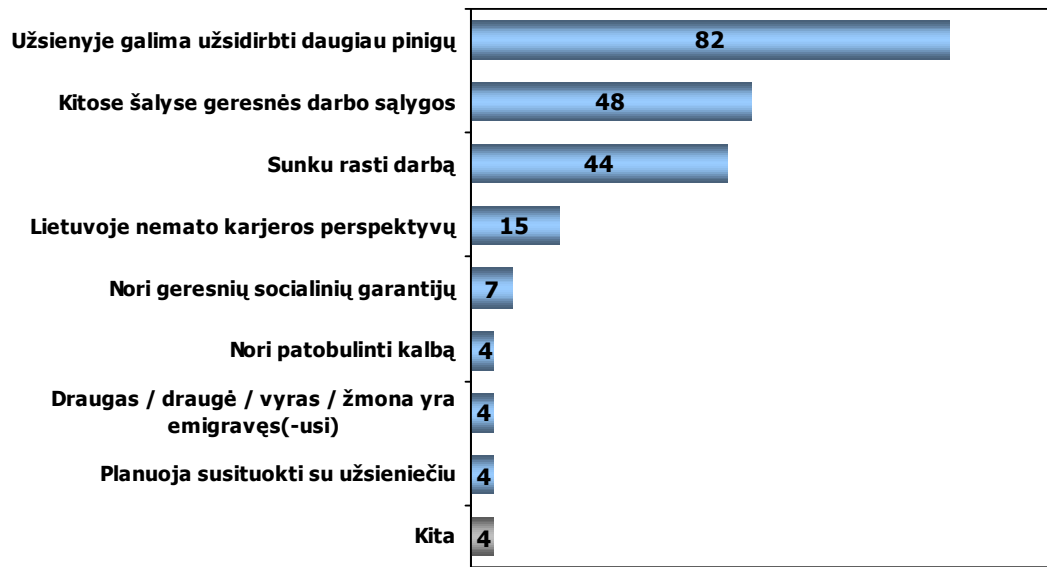
- ✓ **pramogų, laisvalaikio praleidimo vietų** („pasilinksminimo vietų“, „vietų, kuriose būtų galima pasilinksinti“, „pasilinksminimo vietų savaitgaliams“, „linksmybių, klubų“, „kino teatro“)
- ✓ **vietų jaunimui susiburti** („erdvių susiburti“, „kažkokios vietelės jaunimui, kad nesibastytų gatvėmis“)
- ✓ **renginių** („renginių įdomių“).

Vienas jaunuolis teigė, kad Utenos rajone jokios **veiklos netrūksta** („nežinau kokios veiklos trūksta mano mieste, mano manymu, veiklos čia užtektinai visose srityse“).

Vyresni tyrimo dalyviai (19–29 m.), be jau minėtų aspektų, Utenos rajone labiausiai stokoja:

- ✓ **su jaunimu dirbančių asmenų** („labiausiai trūksta ne veiklos, o su jaunimu dirbančių asmenų – jaunimo darbuotojų“, „jaunimo darbuotojų, kurie galėtų su jaunimu dirbti tiek mokyklose, tiek ketinamame steigti jaunimo centre“)
- ✓ **sutvarkytų sporto aikštelių** („suremontuotų krepšinio, futbolo, tinklinio aikštelių“)
- ✓ **šiuolaikinio meno renginių** („šiuolaikinio meno renginių“).

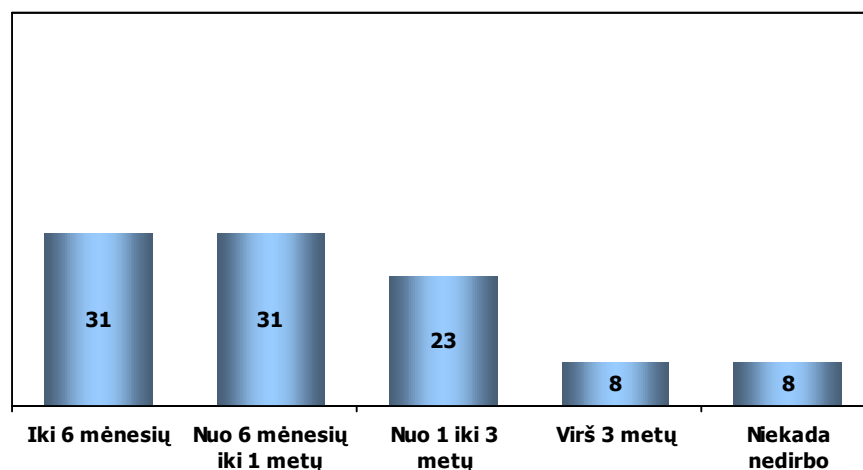
Darbo paieškos užsienyje (migracijos į užsienį) priežastys – pateikta dešimt priežasčių, leidžiama įrašyti savo priežastį. Prašoma pasirinkti ne daugiau kaip tris svarbiausias. Pateikiamas procentinis atsakymų pasiskirstymas dirbančiųjų grupėje.

3.4.13 paveikslas. Darbo paieškos užsienyje (migracijos į užsienį) priežastys (proc., N=27)

Dažniausiai (82 proc.) darbo užsienyje planuojama ieškoti dėl galimybės užsidirbti daugiau pinigų. 48 proc. respondentų linkę manyti, kad kitose šalyse jų laukia geresnės darbo sąlygos. 44 proc. nurodė, jog jiems sunku susirasti darbą. 15 proc. apklaustųjų Lietuvoje nemato karjeros perspektyvų (žr. 3.4.13 pav.).

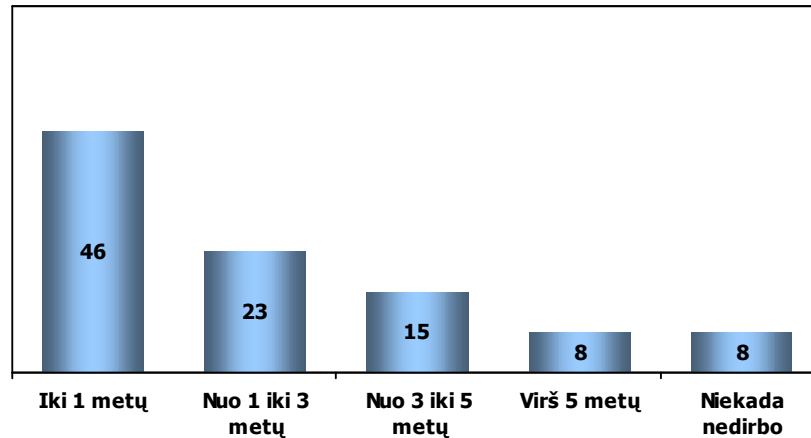
Paskutinio nedarbo trukmės rodiklis – matuojamas 5 rangų nedarbo trukmės skale, nuo „niekada nedirbau“ iki „virš 3 metų“. Pateikiamas procentinis atsakymų pasiskirstymas nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų grupėje.

3.4.14 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal paskutinio nedarbo trukmės rodiklį (proc., N=13)

31 proc. nedirbančiųjų apklaustųjų darbo neturi mažiau nei 6 mėn. Dar 31 proc. nedirba nuo 6 mėnesių iki 1 metų. 23 proc. – nuo 1 iki 3 metų. 8 proc. darbo neturi virš 3 metų. Niekada nedirbo taip pat 8 proc. respondentų (žr. 3.4.14 pav.).

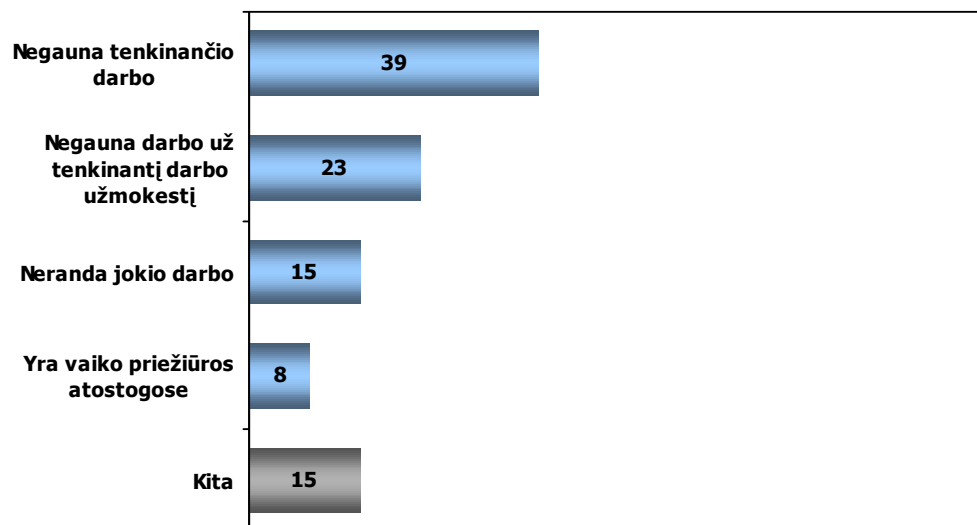
Darbo paskutinėje darbovietėje trukmės rodiklis – matuojamas 5 rangų darbo trukmės skale nuo „niekada nedirbau“ iki „virš 5 metų“. Pateikiamas procentinis atsakymų pasiskirstymas nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų grupėje.

3.4.15 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal darbo paskutinėje darbovietėje trukmės rodiklį (proc., N=13)

46 proc. nedirbančiųjų apklaustųjų paskutinėje darbovietėje dirbo iki 1 metų, 23 proc. – nuo 1 iki 3 metų. Dar 23 proc. paskutinėje darbovietėje dirbo ilgiau nei 3 metus (žr. 3.4.15 pav.).

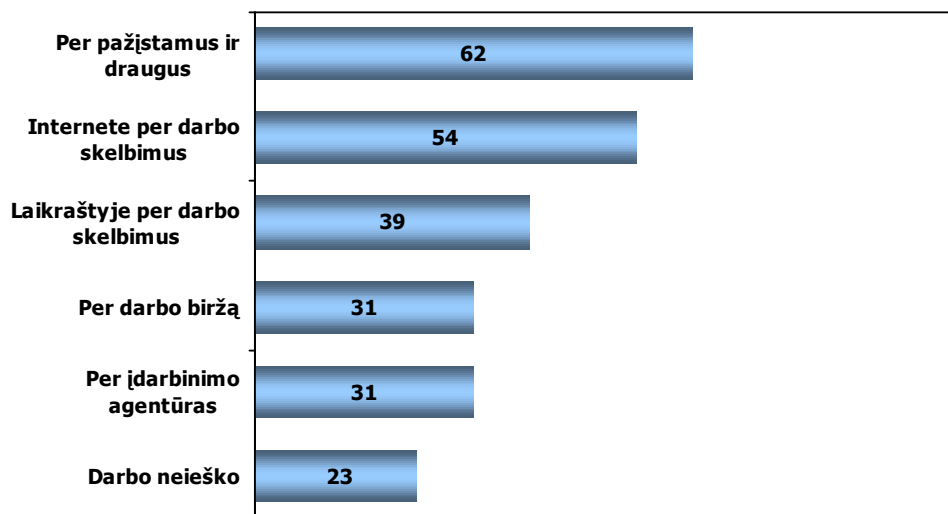
Nedarbo priežastys – pateiktos penkios priežastys, leidžiama pasirinkti vieną. Pateikiamas procentinis atsakymų pasiskirstymas nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų grupėje.

3.4.16 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal nedarbo priežastis (proc., N=13)

28 proc. nedirbančiųjų apklaustųjų negauna juos tenkinančio darbo, 23 proc. – darbo už tenkinantį darbo užmokestį. 15 proc. neranda jokie darbo. 8 proc. respondentų šiuo metu yra vaiko priežiūros atostogose (žr. 3.4.16 pav.).

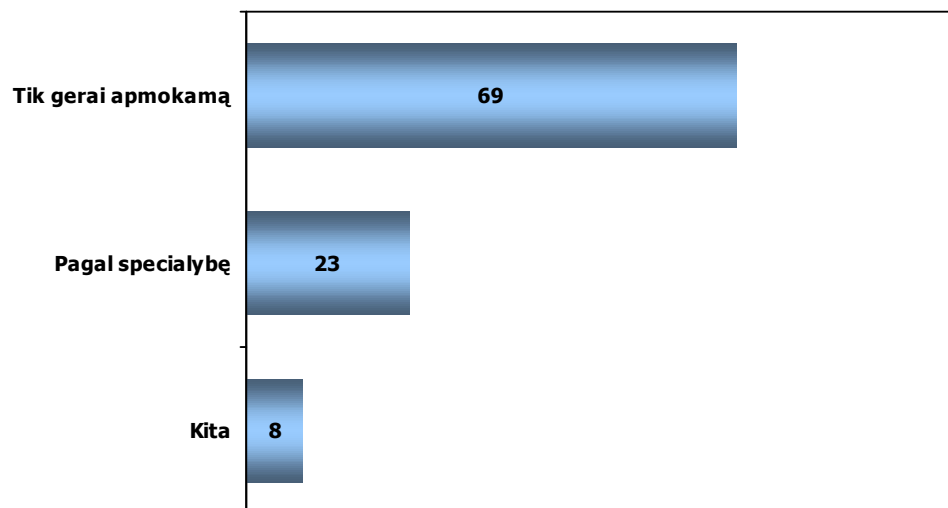
Darbo paieškos būdai – pateikti septyni darbo paieškos būdai, leidžiama pasirinkti visus tinkančius atsakymus. Pateikiamas procentinis atsakymų pasiskirstymas nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų grupėje.

3.4.17 paveikslas. Darbo paieškos būdai (proc., N=13)

Dauguma nedirbančiųjų apklaustųjų darbo ieškosi per pažįstamus ir draugus (62 proc.) ir per darbo skelbimus internete (54 proc.). 39 proc. paminėjo darbo skelbimus laikraštyje. Per darbo biržą darbo ieškosi 31 proc. nedirbančiųjų jaunuolių, tiek pat (31 proc.) – per įdarbinimo agentūras (žr. 3.4.17 pav.).

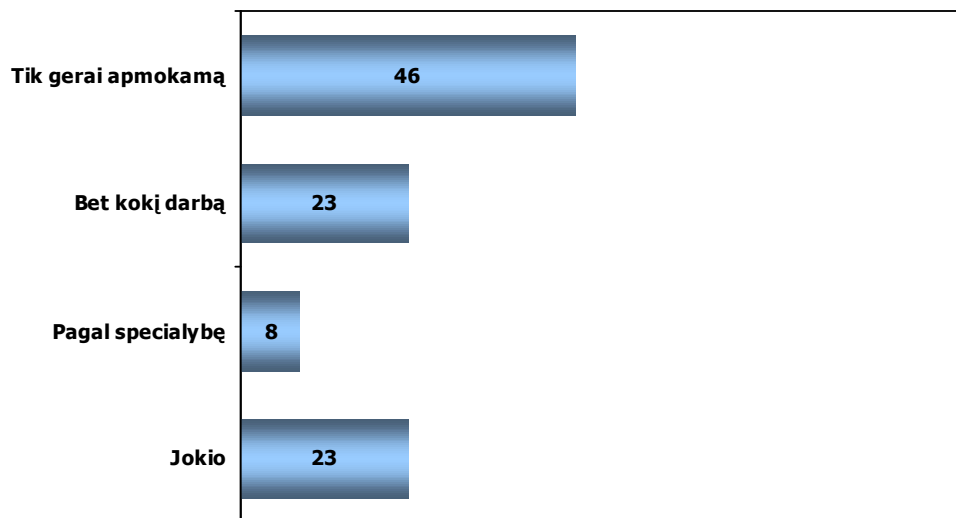
Darbo, kurį sutiktų dirbti Lietuvoje nedirbantys ir nesimokantys, požymiai – pateikti keturi galimi pageidaujamo darbo požymiai, leidžiama pasirinkti vieną. Pateikiamas procentinis atsakymų pasiskirstymas nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų grupėje.

3.4.18 paveikslas. Darbo, kurį sutiktų dirbti Lietuvoje nedirbantys ir nesimokantys, požymiai (proc., N=13)

Dauguma (69 proc.) nedirbančių respondentų Lietuvoje sutiktų dirbti tik gerai apmokamą darbą. 23 proc. apklaustųjų sutiktų dirbti darbą pagal specialybę (žr. 3.4.18 pav.).

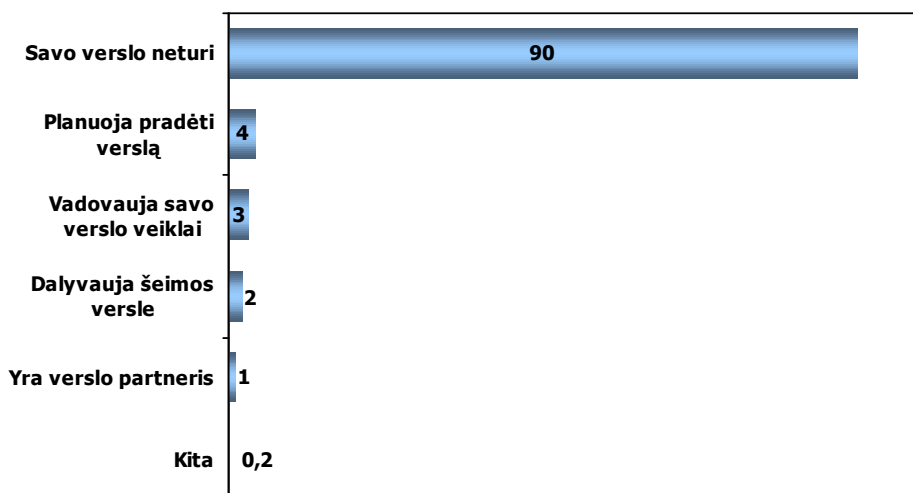
Darbo, kurį sutiktų dirbti užsienyje šiuo metu nedirbantys ir nesimokantys, požymiai – pateikti keturi galimi pageidaujamo darbo požymiai, leidžiama pasirinkti vieną. Pateikiamas procentinis atsakymų pasiskirstymas nedirbančiųjų ir nesimokančiųjų grupėje.

3.4.19 paveikslas. Darbo, kurį sutiktų dirbti užsienyje šiuo metu nedirbantys ir nesimokantys, požymiai (proc., N=13)

46 proc. nedirbančių apklaustųjų užsienyje sutiktų dirbti tik gerai apmokamą darbą, 23 proc. – bet kokį darbą, 8 proc. – darbą pagal specialybę (žr. 3.4.19 pav.).

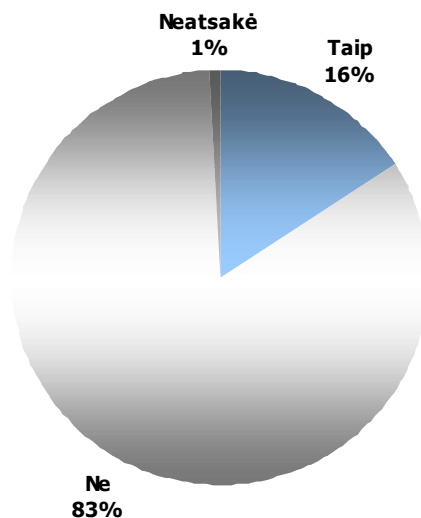
Verslumo rodiklis – matuojamas klausimu apie nuosavo verslo turėjimą, dalyvavimą šeimos versle ir pan. Pateikiami procentiniai atsakymų variantų pasiskirstymai.

3.4.20 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal verslumo rodiklį (proc., N=402)

Dauguma (90 proc.) apklaustųjų savo verslo neturi. 6 proc. turi savo verslą, yra verslo partneriai ar dalyvauja šeimos versle. Savo verslą pradėti planuoja 4 proc. respondentų (žr. 3.4.20 pav.).

Susipažinimo su jaunimo verslumo skatinimo politika Lietuvoje rodiklis – matuojamas dichotominiu klausimu – susipažinęs arba nesusipažinęs. Pateikiami procentiniai atsakymų variantų pasiskirstymai.

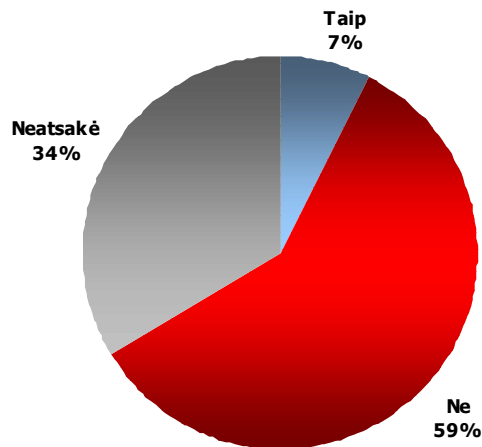

3.4.21 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal susipažinimo su jaunimo verslumo skatinimo politika Lietuvoje rodiklį (proc., N=402)

Dauguma (83 proc.) apklaustųjų nėra susipažinę su jaunimo verslumo skatinimo politika Lietuvoje. 16 proc. respondentų yra su ja susipažinę (žr. 3.4.21 pav.).

Nustatyta statistiškai reikšminga silpna teigiama koreliacija tarp susipažinimo su jaunimo verslumo skatinimo politika Lietuvoje ir savo verslo turėjimo (Spearmano $\rho=0,263$, $p<0,001$). Tai rodo, kad turintys savo verslą ar jame dalyvaujantys yra dažniau susipažinę su jaunimo verslumo skatinimo politika Lietuvoje.

Nuomonės apie tai, ar Lietuvoje sudarytos sąlygos jauniems žmonėms plėtoti verslą, rodiklis – matuojamas dichotominiu klausimu. Pateikiami procentiniai atsakymų variantų pasiskirstymai.

3.4.22 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal nuomonės apie tai, ar Lietuvoje sudarytos sąlygos jauniems žmonėms plėtoti verslą, rodiklį (proc., N=402)

Dauguma (59 proc.) apklaustųjų mano, kad Lietuvoje nėra sudarytos sąlygos jauniems žmonėms plėtoti verslą. 7 proc. teigimu, tokios sąlygos sudarytos (žr. 3.4.22 pav.).

Nustatytos statistiškai reikšmingos silpnos teigiamos koreliacijos tarp šio rodiklio ir savo verslo turėjimo (Spearmano $\rho=0,134$, $p=0,007$) bei susipažinimo su jaunimo verslumo skatinimo programa (Spearmano $\rho=0,210$, $p<0,001$). Tai reiškia, kad, susipažinusieji su jaunimo verslumo skatinimo programa ar turintys savo verslą, geriau vertina galimybes jauniems žmonėms pradėti ir plėtoti verslą Lietuvoje.

Remiantis kokybinio tyrimo duomenimis, 19–29 metų amžiaus jaunuoliai Utenos rajone svarbiausiomis problemomis, susijusiomis su darbu, įvardija šias:

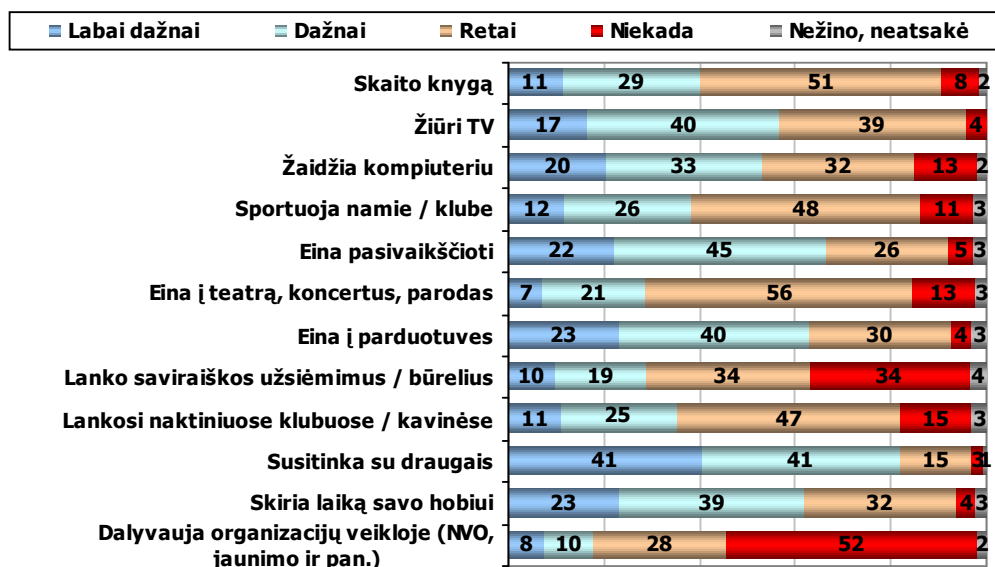
- ✓ **mažas darbo vietų skaičius** („mažai darbo vietų“, „trūksta darbo vietų jauniems žmonėms“, „sunku rasti darbą, darbo biržoje mažai pasiūlymų“, „Utenoje nėra darbo vietų“, „Utenoje, kaip ir likusioje Lietuvoje, darbo rinka yra susitraukusi, darbo vietų pasiūla menka“, „nėra laisvų darbų vietų“)
- ✓ **maži atlyginimai** („už siūlomą darbo vietą atlygis dažnai būna nesuvokiamai mažas“, „mažas atlyginimas“)
- ✓ **sunkumai įsidarbinti neturint pažinčių** („sunku rasti darbą be pažinčių“).
Problemas, susijusias su darbu, tyrimo dalyviai siūlo spręsti šiais būdais:
- ✓ **skatinant darbdavius priimti į darbą jaunimą** („verslą skatinčiau priimti vietinius jaunus žmones, mokesčių lengvatas taikyčiau“)
- ✓ **aiškinantis, su kokiomis problemomis jaunimas susiduria ieškodamas darbo** („atlikčiau apklausą, tyrimą apie darbo paieškų problemas“, „sužinočiau jaunimo darbo problemas, siekius ir net svajones“)
- ✓ **rengiant renginius jaunimo kompetencijai kelti** („organizuočiau daugiau renginių, skirtų jaunimo kompetencijų kėlimui“)
- ✓ **skatinant pensinio amžiaus žmones palikti darbo vietas** („skatinčiau verslininkus senjorus, pensininkus palikti darbo vietas ir į tas darbo vietas priimčiau jaunus žmones“)

- ✓ **skatinant jaunimą rinktis profesines specialybes** („skatinčiau jaunimą rinktis profesines specialybes, nesirenkant populiariųjų paslaugos srities specialybių“)
- ✓ **kuriant naujas darbo vietas jaunimui** („kurčiau naujas darbo vietas“).

3.5. Laisvalaikis

Tyrimo metu buvo svarbu išsiaiškinti, kiek laiko jaunimas skiria savo laisvalaikiui, kaip jį leidžia, ar yra patenkinti savo laisvalaikiu ir kaip vertina savo galimybes įdomiai praleisti ir pasirinkti norimą laisvalaikio formą. Laisvalaikis tiriamiesiems buvo apibrėžtas kaip laisvas laikas, liekantis nuo darbo, mokslo (mokymosi mokykloje) ir studijų.

Laisvalaikio leidimo būdai – pateikiama 12 laisvalaikio leidimo būdų, vertinamų 4 rangų skalėje nuo „labai dažnai“ iki „niekada“. Pateikiamas procentinis atsakymų variantų pasiskirstymas.

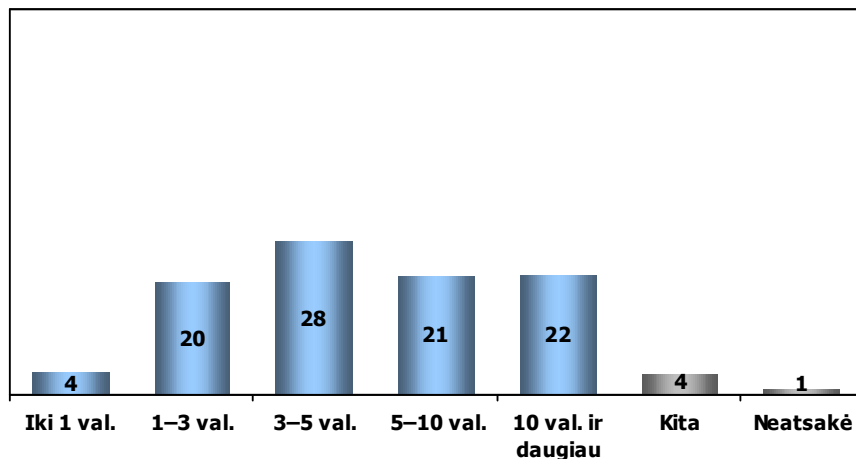
3.5.1 paveikslas. Laisvalaikio leidimo būdai (proc., N=402)

Populiariausi laisvalaikio leidimo būdai: susitikti su draugais (82 proc.), eiti pasivaikščioti (67 proc.), į parduotuves (63 proc.) ir skirti laiką savo hobiui (62 proc.). 57 proc. labai dažnai arba dažnai žiūri TV, 53 proc. – žaidžia kompiuteriu. Rečiausiai dalyvaujama organizacijų veikloje (18 proc.), einama į teatrą, koncertus, parodas (28 proc.) (žr. 3.5.1 pav.).

Moterys laisvalaikiu dažniau eina pasivaikščioti (Pearsono χ^2 testo $p=0,005$), (Pearsono χ^2 testo $p<0,001$), lanko saviraiškos užsiėmimus, būrelius (Pearsono χ^2 testo $p=0,017$). Vyrų dažniau žaidžia kompiuteriu (Pearsono χ^2 testo $p=0,021$), sportuoja (Pearsono χ^2 testo $p<0,001$). Jauniausi tyrimo dalyviai dažniau žaidžia kompiuteriu (Pearsono χ^2 testo $p=0,018$), susitinka su draugais (Pearsono χ^2 testo $p=0,001$). Vidutinio tiriamojo amžiaus (19–23 m.) apklaustieji dažniau lankosi naktiniuose klubuose, kavinėse (Pearsono χ^2 testo $p=0,026$).

Laisvalaikiui skiriamo laiko rodiklis – matuojamas vidutiniškai per savaitę laisvalaikiui skiriamu laiku 5 rangų skale: iki 1, nuo 1 iki 3, nuo 3 iki 5, nuo 5 iki 10, 10 ir

daugiau valandų. Pateikiamas procentinis vidutiniškai per savaitę laisvalaikiui skiriamo laiko pasiskirstymas.

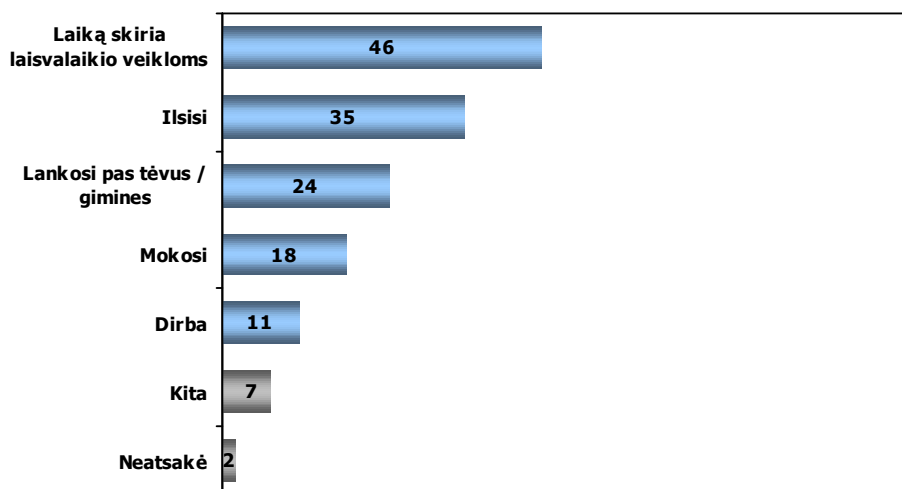

3.5.2 paveikslas. Laikas, skiriamas laisvalaikiui vidutiniškai per savaitę (proc., N=402)

24 proc. apklaustųjų laisvalaikiui skiria iki 3 val. per savaitę. 28 proc. – 3–5 val. 21 proc. – 5–10 val. 22 proc. laisvalaikio veikloms skiria 10 ir daugiau valandų per savaitę (žr. 3.5.2 pav.).

Daugiausiai (10 val. ir daugiau) laisvalaikiui dažniau skiria jaunesni (14–23 m.) apklaustieji (Pearsono χ^2 testo $p=0,012$).

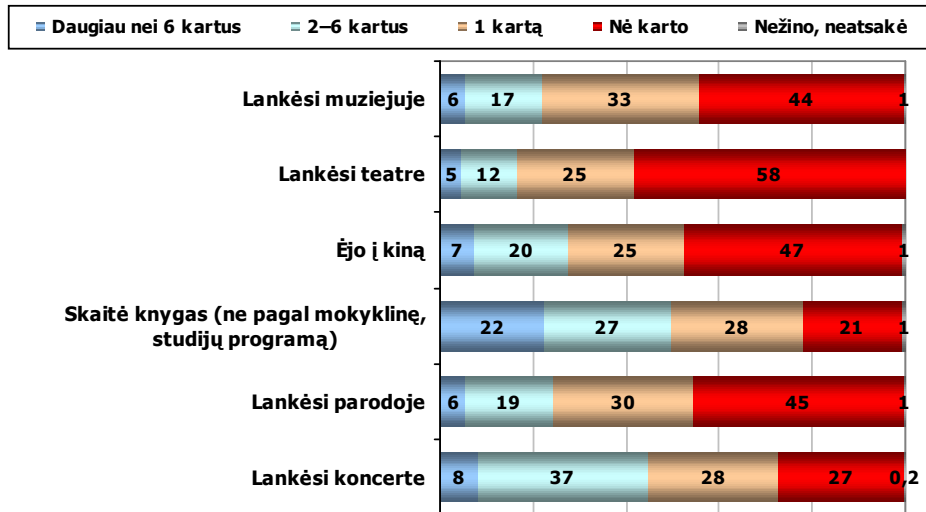
Savaitgalių leidimo būdų rodiklis – prašoma pažymėti, ką dažniausiai veikia savaitgaliais, nurodant du atsakymus iš pateiktų 5 su galimybe nurodyti kitą atsakymą. Pateikiamas procentinis atsakymo variantų pasiskirstymas.

3.5.3 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal savaitgalių leidimo būdų rodiklį (proc., N=402)

Dažniausi savaitgalių leidimo būdai – laiko skyrimas laisvalaikio veikloms (46 proc.) ir ilsėjimasis (35 proc.) (žr. 3.5.3 pav.).

Kultūrinių renginių lankymo rodiklis – lankymosi kultūriniuose renginiuose: muziejuose, teatruose, kino teatruose, parodose, koncertuose ir knygų skaitymo per paskutinius 6 mėnesius dažnumas. Dažnumas matuojamas rangine skale, kurios galimi variantai: „daugiau nei 6 kartus“, „2–6 kartus“, „1 kartą“, „nė karto“. Pateikiamas procentinis pasiskirstymas pagal skirtingų kultūrinių renginių lankymo dažnumą.

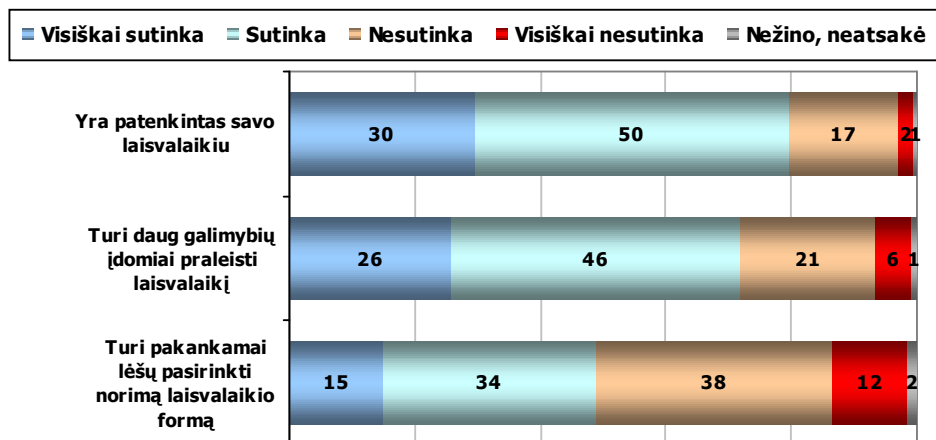

3.5.4 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal kultūrinių renginių lankymo rodiklį (proc., N=402)

Per paskutinius 6 mėnesius bent kartą knygą skaitė 77 proc. apklaustųjų. Koncerte lankėsi 73 proc., muziejuje – 56 proc., parodoje – 55 proc., o kine – 52 proc. respondentų (žr. 3.5.4 pav.).

Koncertuose dažniau lankėsi jauniausi (14–18 m.) apklaustieji (Pearsono χ^2 testo $p=0,006$).

Pasitenkinimo laisvalaikiu, galimybių įdomiai leisti laisvalaikį vertinimo ir turimų lėšų pasirinkti norimą laisvalaikio formą vertinimo rodikliai – tai subjektyvūs rodikliai, matuojami 4 rangų skale nuo „visiškai sutinku“ iki „visiškai nesutinku“. Pateikiami procentiniai atsakymų pasiskirstymai.

3.5.5 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasitenkinimo laisvalaikiu, galimybių įdomiai leisti laisvalaikį vertinimo, turimų lėšų pasirinkti norimą laisvalaikio formą vertinimo rodiklius (proc., N=402)

Savo laisvalaikiu patenkinti 80 proc. apklaustųjų. Daug galimybių įdomiai praleisti laisvalaikį turi 72 proc. respondentų, o pakankamai lėšų pasirinkti norimą laisvalaikio formą – 49 proc. tyrimo dalyvių (žr. 3.5.5 pav.).

Pastebėtos statistiškai reikšmingos teigiamos koreliacijos tarp 3.5.5 pav. pavaizduotų rodiklių:

- Stipri koreliacija tarp buvimo patenkintu savo laisvalaikiu ir turėjimo daug galimybių įdomiai jį praleisti (Spearmano $\rho=0,606$, $p<0,001$)
- Vidutinio stiprumo koreliacija tarp turėjimo daug galimybių įdomiai praleisti laisvalaikį ir pakankamai lėšų pasirinkti norimą laisvalaikio praleidimo formą (Spearmano $\rho=0,487$, $p<0,001$)
- Vidutinio stiprumo koreliacija tarp buvimo patenkintu savo laisvalaikiu ir turėjimo pakankamai lėšų pasirinkti norimą laisvalaikio praleidimo formą (Spearmano $\rho=0,382$, $p<0,001$).

Tai reiškia, kad kuo respondentai turi daugiau galimybių įdomiai praleisti laisvalaikį ir pakankamai lėšų pasirinkti norimą laisvalaikio leidimo formą, tuo jie yra labiau patenkinti savo laisvalaikiu. Pakankamai lėšų pasirinkti norimą laisvalaikio formą dažniau turi vyrai (Pearsono χ^2 testo $p<0,001$).

Remiantis kokybinio tyrimo duomenimis, kaip pagrindines priežastis, neleidžiančias efektyviai išnaudoti laisvalaikio, 14–18 metų amžiaus jaunuoliai įvardijo:

- ✓ **didelį mokymosi krūvį** („dėl namų darbų per didelio kiekio“, „nėra laiko, daug laiko skiriu namų darbams, o po to jau nelabai ką norisi ir veikti“)
- ✓ **laisvalaikio praleidimo formų stygių** („dėl laisvalaikio praleidimo formų įvairovės nebuvimo“)
- ✓ **popamokinės veiklos stygių** („per mažai popamokinės veiklos sričių“)
- ✓ **mažą bendraminčių ratą** („neturiu su kuo“, „neturiu bendraminčių“)
- ✓ **asmenines priežastis** („tik dėl asmeninių priežasčių“)
- ✓ **lėšų stygių** („dėl lėšų stokos“, „dėl pinigų stokos“)
- ✓ **tinginystę** („nes tingiu“).

Vienas uteniškis (14–18 m.) patikino visiškai išnaudojantis savo laisvalaikį („savo laisvalaikį išnaudoju efektyviai“).

Vyresni tyrimo dalyviai (19–29 m.), efektyviai išnaudoti laisvalaikio negali dėl šių priežasčių:

- ✓ **vietai praleisti laisvalaikį stygius rajone** („nėra daug tokių vietų, kur jį išnaudoti“, „nėra kur jį leisti“)
- ✓ **pinigų stygius** („dėl finansų“, „trūksta lėšų mėgiamiems laisvalaikio praleidimo būdams“)
- ✓ **laiko / noro stoka** („dėl tingėjimo, trūksta noro“, „neturiu laiko“)
- ✓ **jaunimo centro trūkumas** („trūksta jaunimo centro“).

Trys 19–29 m. amžiaus informantai teigė, kad savo laisvalaikį **geba išnaudoti efektyviai** („neturiu tokių bėdų“, „tokių priežasčių neturiu“, „aš savo laisvalaikį išnaudoju labai efektyviai“).

Jaunuolių teiraujantis, kaip būtų galima šalinti priežastis, neleidžiančias efektyviai išnaudoti laisvalaikį, 14–18 metų amžiaus tiriamieji pasiūlė:

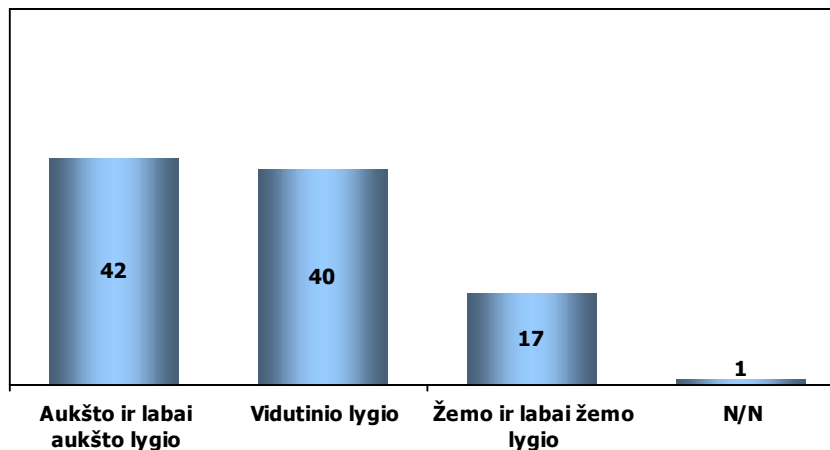
- ✓ **mažinti mokymosi krūvį (namų darbų kiekį)** („vaikus išmokyti mokykloje ir neužduoti namų darbų, nebent tik pasimokyti prieš kontrolinius“, „sumažinti namų darbų apkrovą“)

- ✓ **platinti informaciją apie užsiėmimus** („efektyviau skelbti informaciją apie popamokinius užsiėmimus“)
- ✓ **organizuoti sezoninius darbus** („vasarą sukurti moksleiviams darbo vietų“, „vasaros sezoninių darbų jaunimui daugiau reikėtų, kad užsidirbti būtų galima pinigų papildomų“)
- ✓ **ieškoti bendraminčių** („bendraminčių reikia susirasti“, „reikėtų susirasti bendraminčių“)
- ✓ **organizuoti įdomius užsiėmimus mokykloje** („kurti daugiau būrelių mokyklose“).
19–29 metų amžiaus jaunuoliai siūlo:
- ✓ **didinti įsidarbinimo galimybes** („gerinti sąlygas jauniems žmonėms susirasti darbą. Būtų finansų, būtų galima ir laisvalaikį efektyviau išnaudoti“)
- ✓ **kurti laisvalaikio praleidimo vietas** („kurti daugiau laisvalaikio erdvių“, „norėtųsi daugiau pramogų“)
- ✓ **įkurti jaunimo centrą** („įkurti jaunimo centrą“).

3.6. Draugai

Šia klausimų grupe siekiama išsiaiškinti, kokia yra jaunimo santykių su draugais kokybė, koks artimų draugų skaičius, ar lengva susirasti naujų draugų ir ar jaučia socialinį palaikymą.

Santykių su draugais kokybės rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 5 indikatoriais, apie santykių su draugais patirtis arba santykių su draugais kokybės suvokimus. Santykių su draugais kokybė išreiškiama šiais draugystės požymiais: pasitenkinimas, pasitikėjimas, pagalbos suteikimas, atvirumas. Kiekvienam tiriamajam indikatorių rangų reikšmės sumuojamos ir gaunamas suminis santykių su draugais kokybės rodiklis, kurio reikšmės kinta nuo 5 iki 20: 5 reiškia silpnus, nepalaikančius, o 20 reiškia stiprius, palaikančius santykius su draugais, vadinasi, kuo didesnė rodiklio reikšmė, tuo kokybiškesni santykiai su draugais, tuo daugiau socialinio palaikymo tiriamieji sulaukia iš draugų. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: sulaukia labai žemo ir žemo (nuo 5 iki 10), vidutinio (nuo 11 iki 15) ir aukšto ar labai aukšto (nuo 16 iki 20) stiprumo / tvirtumo, palaikymo santykiuose su draugais.

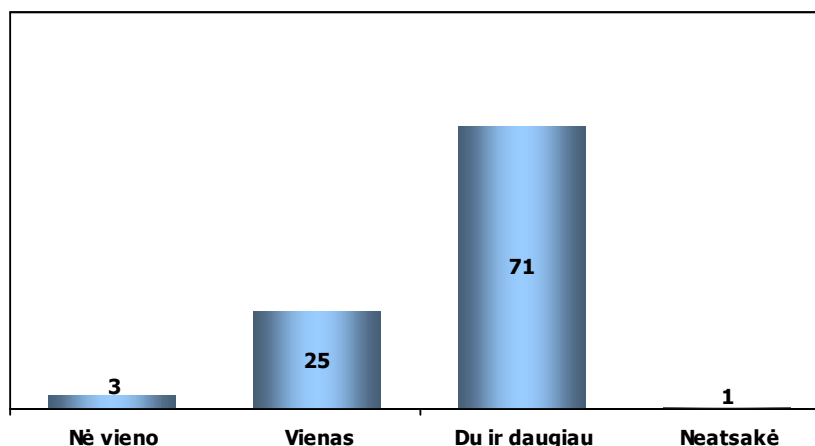

3.6.1 paveikslas. Santykių su draugais kokybės rodiklis (proc., N=402)

Santykių su draugais kokybės rodiklio vidutinė reikšmė – 14,4. Tai rodo vidutinį santykių su draugais kokybės lygį.

40 proc. apklaustųjų turi vidutinio stiprumo / tvirtumo palaikymo santykius su draugais. Kiek daugiau (42 proc.) respondentų turi aukšto ir labai aukšto lygio palaikymo santykius su draugais. 17 proc. tyrimo dalyvių palaikymo santykiai su draugais yra žemo lygio (žr. 3.6.1 pav.).

Artimų draugų skaičius – tai rodiklis, atspindintis socialinių santykių platumą. Jo nepakanka nusakyti visai santykių visumai, tačiau draugus mes renkamės, jie nėra duoti gimstant, kaip, pavyzdžiui, šeimos nariai, giminaičiai, todėl santykiai su draugais gali būti artimesni, glaudesni, intensyvesni ir netgi svarbesni. Taip pat šis rodiklis tam tikra prasme atspindi gebėjimą užmegzti ir palaikyti draugiškus artimus santykius bent su vienu ar keliais žmonėmis. Pateikiamas procentinis atsakymų pasiskirstymas.

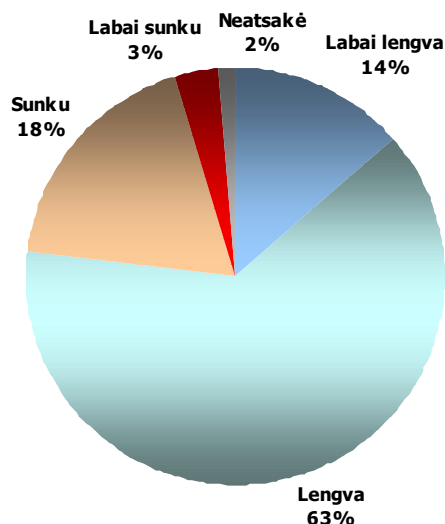

3.6.2 paveikslas. Artimų draugų skaičius (proc., N=402)

Dauguma (71 proc.) apklaustųjų turi du ir daugiau artimų draugų. Vieną artimą draugą turi 25 proc., o nė vieno – 3 proc. respondentų (žr. 3.6.2 pav.).

Nustatyta statistiškai reikšminga silpna teigiama koreliacija tarp artimų draugų skaičiaus ir santykių su draugais kokybės rodiklio (Spearmano $\rho=0,242$, $p<0,001$). Tai rodo, kad daugiau artimų draugų turintys apklaustieji pasižymi geresniais santykiais su jais.

Naujų draugysčių užmezgimo lengvumas – tai dar vienas rodiklis, parodantis tiriamojo suvokimą, kaip jam sekasi užmegzti naujas draugystes, naujus draugiškus santykius. Matuojamas keturių rangų skale, nuo „labai lengva“ iki „labai sunku“. Pateikiamas procentinis atsakymų pasiskirstymas.

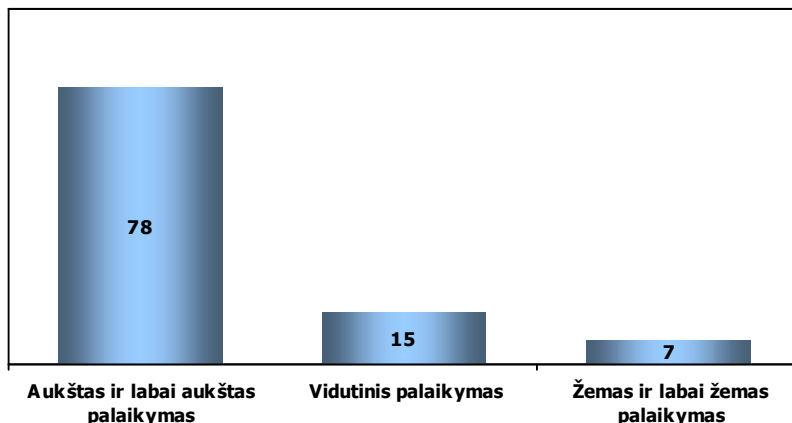

3.6.3 paveikslas. Naujų draugysčių užmezgimo lengvumas (proc., N=402)

Daugumai (63 proc.) apklaustųjų naujas draugystes užmegzti lengva. Dar 14 proc. – labai lengva. Naujas draugystes užmegzti sunku 18 proc. respondentų. 3 proc. – labai sunku (žr. 3.6.3 pav.).

Nustatytos silpnos neigiamos statistiškai reikšmingos naujų draugysčių užmezgimo lengvumo koreliacijos su artimų draugų skaičiumi (Spearmano $\rho = -0,206$, $p < 0,001$) ir santykių su draugais kokybės rodikliu (Spearmano $\rho = -0,129$, $p = 0,009$). Tai reiškia, kad naujas draugystes lengviau užmegzti daugiau artimų draugų turintiems ir geresniais santykiais su draugais pasižymintiems tyrimo dalyviams.

Socialinio palaikymo rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojantis, ar tiriamieji apskritai sulaukia socialinės paramos ir palaikymo – nesvarbu, iš kokių žmonių, svarbu, kad susilaukia. Rodiklis matuojamas 7 dichotominiais indikatoriais, įvardijančiais įvairius socialinio palaikymo būdus. Kiekvienam tiriamajam skaičiuojami indikatoriai, kuriems pasirinktas atsakymo variantas „taip“. Gaunamas rodiklis, kuris kinta nuo 0 iki 7: 0 reiškia socialinio palaikymo ir paramos nebuvimą, o 7 – stiprų socialinį palaikymą ir paramą. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: sulaukia labai žemo ir žemo (nuo 0 iki 3), vidutinio (nuo 4 iki 5) ir aukšto ar labai aukšto (nuo 6 iki 7) socialinio palaikymo.

3.6.4 paveikslas. Socialinio palaikymo rodiklis (proc., N=402)

Nustatyta, kad vidutinė socialinio palaikymo reikšmė yra 6,1. Tai rodo, kad susilaukiama aukšto ir labai aukšto socialinio palaikymo.

Dauguma apklaustųjų (78 proc.) susilaukia aukšto ir labai aukšto socialinio palaikymo, 15 proc. – vidutinio, 7 proc. – žemo ir labai žemo lygio socialinio palaikymo (žr. 3.6.4 pav.).

Nustatytos statistiškai reikšmingos silpnos teigiamos socialinio palaikymo rodiklio koreliacijos su artimų draugų skaičiumi (Spearmano $\rho=0,227$, $p<0,001$) ir santykių su draugais kokybės rodikliu (Spearmano $\rho=0,172$, $p=0,001$). Tai reiškia, kad stipresnį socialinį palaikymą jaučia daugiau artimų draugų turintys apklaustieji ir geresniais santykiais su jais pasižymintys tyrimo dalyviai. Taip pat pastebėta silpna neigiama socialinio palaikymo rodiklio koreliacija su naujų draugysčių užmezgimo lengvumo rodikliu (Spearmano $\rho=-0,138$, $p=0,005$). Tai rodo, kad stipresnį socialinį palaikymą jaučiantiems respondentams lengviau susirasti naujų draugų.

Remiantis kokybinio tyrimo duomenimis, 14–29 m. amžiaus jaunuoliai vienareikšmiškai pritaria draugų turėjimo svarbai. Šį teiginį jie grindžia:

- ✓ **galimybe gauti įvairios pagalbos, paramos, patarimų** („draugų reikia, kad prireikus pagalbos, galėčiau į juos atsiremti“, „draugai būtini, jie padeda“, „draugai visada palaikys sunkiais momentais, patars, padės. Kiekvienam to reikia“, „būna, kad reikia pagalbos, nebus draugų – niekas nepadės“, „pagelbsti“, „padeda draugai kai reikia“, „draugai būtini, nes padeda“)
- ✓ **būtinybe bendrauti** („draugai juk reikalingi bendravimui“, „draugai yra būtini, nes augančiam individui reikalingas bendravimas su bendraamžiais“, „smagu pabendrauti“)
- ✓ **būtinybe šalia turėti patikimą žmogų** („visada gera turėti draugų, kuriais gali pasitikėti visose gyvenimo situacijose“)
- ✓ **pagalba įveikti ateities sunkumus** („jie reikalingi ateičiai, nes su viskuo vienas tirkai nesusidorosi šiais laikais“)
- ✓ **draugų suteikiamomis geromis emocijomis** („draugai būtini, jie pralinksmina“, „draugai yra gyvenimo džiaugsmas, tai įrodo begalė knygų ir filmų“, „pralinksmina“)
- ✓ **būtinybe turėti užnugarį** („reikia turėti užnugarį visose situacijose“).

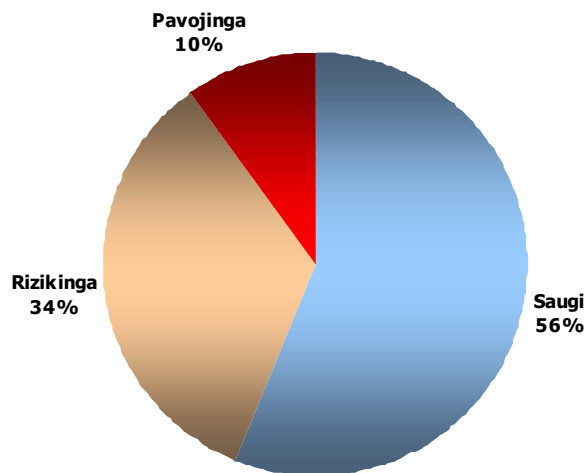
Vienas 14–18 metų amžiaus jaunuolis mano, kad **draugus gali atstoti šeima** („kartais šeima gali atstoti pačius geriausius draugus“).

Du vyresnieji (19–29 m.) tyrimo dalyviai teigė, jog, jų manymu, **draugai nėra būtini** („visiškai nebūtini“, „taip, jie nereikalingi“).

3.7. Kaimynystė

Šios srities rodikliai aprėpia kaimynystės saugumą ir pasitenkinimą ja.

Kaimynystės saugumo rodiklis – tai suminis rodiklis, kurį sudaro 9 dichotominiai teiginiai, apie tai, kaip tiriamieji suvokia / žino apie kaimynystėje vykstančius nusikaltimus, nelegalias veiklas, kurios mažina kaimynystės saugumą arba atspindi jos nesaugumą. Skačiuojami visi atsakymai „ne“, gaunamas rodiklis, kintantis nuo 0 iki 9. 9 rodo saugiausią kaimynystę. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: saugi (9 balai), rizikinga (nuo 6 iki 8) ir pavojinga (nuo 0 iki 5) kaimynystė.

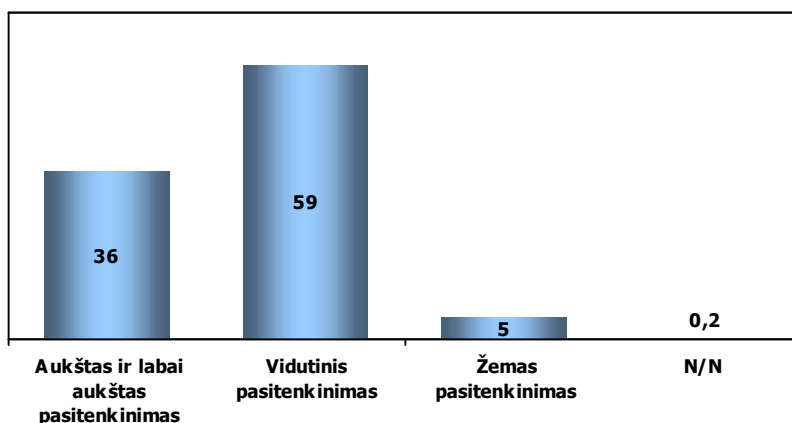
3.7.1 paveikslas. Kaimynystės saugumo rodiklis (proc., N=402)

Nustatyta, kad vidutinė kaimynystės saugumo rodiklio reikšmė yra 7,9. Tai rodo, kad kaimynystė, kurioje gyvena jaunuoliai, yra rizikinga.

Dauguma (56 proc.) apklaustųjų gyvena saugioje kaimynystėje. 34 proc. respondentų gyvena rizikingoje, 10 proc. – pavojingoje kaimynystėje (žr. 3.7.1 pav.).

Saugioje kaimynystėje dažniau gyvena vyrai (Pearsono χ^2 testo $p=0,011$) ir vyriausi (24–29 m.) apklaustieji (Pearsono χ^2 testo $p=0,001$).

Pasitenkinimo kaimynystėje rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 7 indikatoriais, apie santykių su kaimynais patirtis bei pasitenkinimo įvairiais santykių, gyvenimo kaimynystėje aspektais suvokimus, atspindintis tiek kaimynystės socialinę kontrolę, tiek jos solidarumą. Pasitenkinimo kaimynystėje rodiklio reikšmės kinta nuo 7 iki 28: 28 reiškia silpną, o 7 reiškia aukštą pasitenkinimą kaimynystėje ir santykiais joje, vadinasi, kuo mažesnė rodiklio reikšmė, tuo didesnis pasitenkinimas, solidaresni santykiai, stipresni ryšiai kaimynystėje. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: žemiau vidutinio (nuo 7 iki 14) lygio pasitenkinimas kaimynystėje ir santykiais joje, vidutinio (nuo 15 iki 21) ir aukšto ar labai aukšto (nuo 22 iki 28) lygio pasitenkinimas kaimynystėje ir santykiais joje.

3.7.2 paveikslas. Pasitenkinimo kaimynystėje rodiklis (proc., N=402)

Nustatyta, kad vidutinė pasitenkinimo kaimynystėje rodiklio reikšmė yra 15,5. Tai reiškia, kad pasitenkinimas kaimynystėje yra vidutinis.

59 proc. apklaustųjų gyvena vidutinio pasitenkinimo lygio kaimynystėje, 36 proc. – aukšto, 5 proc. – žemo pasitenkinimo lygio kaimynystėje (žr. 3.7.2 pav.).

Remiantis kokybinio tyrimo duomenimis, jaunuoliai (14–29 m.), kaip svarbiausias problemas susijusias su jų rajonu / kaimu / kvartalu, įvardija šias:

- ✓ **nedidelis pramogų pasirinkimas** („mažai pramogų, renginių jaunimui“, „trūksta pasilinksinti kur“)
- ✓ **nesutvarkyti šaligatviai** („prasta šaligatvių būklė“)
- ✓ **nedidelis gyventojų skaičius** („mažai žmonių“).

Pusė apklaustųjų patikino, kad šiuo metu **jokių problemų neįžvelgia** („nėra problemų“, „jokių“, „nematau jokių problemų“, „nėra jokių problemų“).

Vyresni (19–29 m.) tyrimo dalyviai, be jau minėtų priežasčių, regi ir šias jų rajono / kaimo / kvartalo problemas:

- ✓ **susisiekimo sunkumai žiemos metu** („privažiavimas žiemą, kartais sunku išvažiuoti per prisnigtus kelius ir tenka likti namuose, nukenčia veiklos“)
- ✓ **netvarkingos gatvės** („gatvių netvarkingumas“, „purvinos gatvės“, „skylėtos gatvės“)
- ✓ **veikos ir renginių stygius kaimo vietovėse** („niekas nevyksta kaime, kuriame gyvenu, trūksta renginių“)
- ✓ **baras šalia ugdymo įstaigos** („alaus baras netoli vaikų darželio ir mokyklos“)
- ✓ **vietai jaunimui susiburti trūkumas** („nėra jaunimo susibūrimui skirtų vietų“)
- ✓ **neprižiūrimi vaikai** („neprižiūrimi vaikai“).

Trys jaunuoliai (14–29 m.) patikino **nematantis jokių problemų** („tokių nėra“, „problemų nėra“, „jų nėra“).

Tyrimo dalyviai (14–29 m.) mano, kad situaciją jų rajone / kaime / kvartale pakeisti galėtų:

- ✓ **laisvalaikio praleidimo vietų vystymas** („daugiau laisvalaikio vietų įkurčiau“, „įrengčiau daugiau jaunimui skirtų vietų, kur jie galėtų leisti savo laisvalaikį“, „galvočiau kur ir kaip jaunimas galėtų praleisti laisvalaikį“, „įkurčiau jaunimui vietas susirinkimui, aikšteles, didinčiau užimtumą“)
- ✓ **renginių jaunimui / vyresnio amžiaus žmonėms organizavimas** („rengčiau renginius senesnio amžiaus žmonėms: koncertai, kinas, teatras ir pan.“, „rengčiau renginių“, „įdomesnių renginių pasiūlyčiau žmonėms“, „daugiau renginių“, „rengčiau renginius skirtus jaunimui“)
- ✓ **gatvių, kiemų apšvietimas** („apšvietčiau daugiabučių kiemus“, „pasirūpinčiau, kad naktį veiktų apšvietimas“, „prailginčiau gatvių apšvietimą naktį“)
- ✓ **kelių tvarkymas** („sutaisyčiau šalutinius kelius į kiemus“, „sutvarkyčiau kelius“, „gatves remontuočiau“, „žiemą dažniau kelius valyčiau“)
- ✓ **viešųjų erdvių gražinimas** („padaryčiau kažkurias įspūdingas vietas, pavyzdžiui, kaip šiomet buvo fontanas Dauniškio ežere“, „tvarkyčiau aplinką“)
- ✓ **susisiekimo problemos tarp miesto ir kaimo vietovių mažinimas** („susisiekimą su kaimais ir miestu pagerinčiau“)
- ✓ **įsiklausymas į gyventojų problemas** („kartą per mėnesį bendračiau gyvai su jaunimu“, „bendračiau su liaudimi“)
- ✓ **uteniškių talentų garsinimas** („rengčiau mokinių ar miesto talentų parodas, taip išgarsinčiau juos“)

- ✓ **poliklinikos pertvarka** („*polikliniką pertvarkyčiau, neįmanoma pas daktarus pakliūti*“)
- ✓ **šokių organizavimas kaimo vietovėse** („*kaimuose šokius leisčiau rengti*“)
- ✓ **namų renovacija** („*skirčiau lėšų daugiabučių rekonstrukcijai*“)
- ✓ **viešosios tvarkos priežiūra** („*viešąją tvarką stiprinčiau*“).

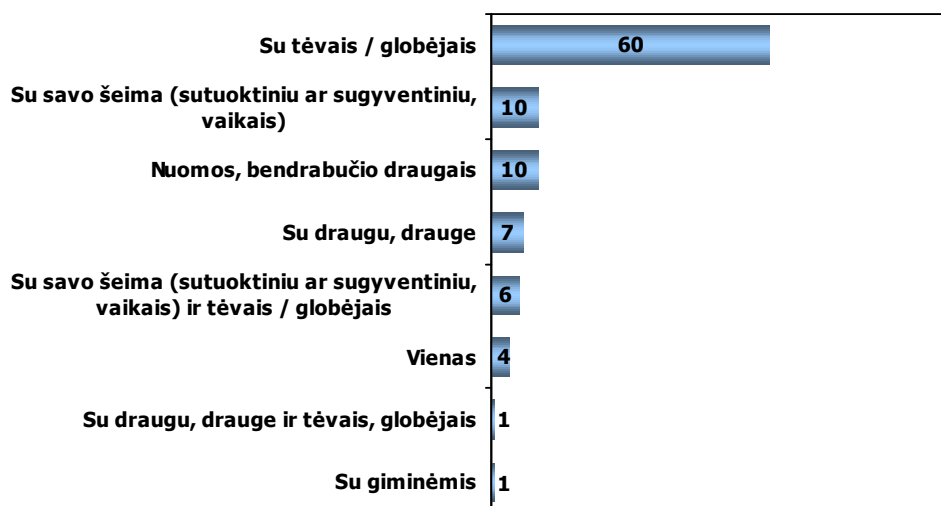
Vyresnieji (19–29 m.) informantai mano, kad situaciją rajone / kaime / kvartale pakeisti galėtų ir tai:

- ✓ **sportavimui skirtų vietų bei žaidimų aikštelių tvarkymas** („*žaidimų aikšteles, krepšinio ir futbolo aikštes sutvarkyčiau*“, „*žaidimų aikšteles vaikams sutvarkyčiau*“)
- ✓ **rūpinimasis rizikos grupėje esančiais žmonėmis** („*daugiau rūpinčiausi socialiai remtinais žmonėmis*“)
- ✓ **jaunimo auklėjimas** („*skirčiau daugiau dėmesio jaunimo auklėjimui*“)
- ✓ **darbo vietų kūrimas** („*stengčiausi įkurti daugiau darbo vietų*“)
- ✓ **namų renovacija** („*renovuočiau namus*“).

3.8. Gyvenimo sąlygos

Jaunimo gyvenimo sąlygoms apibūdinti buvo pasirinktos kelios rodiklių grupės. Jas sudaro rodikliai apie būsto sąlygas, materialinę padėtį bei sąlygas jauniems žmonėms užsiimti verslu.

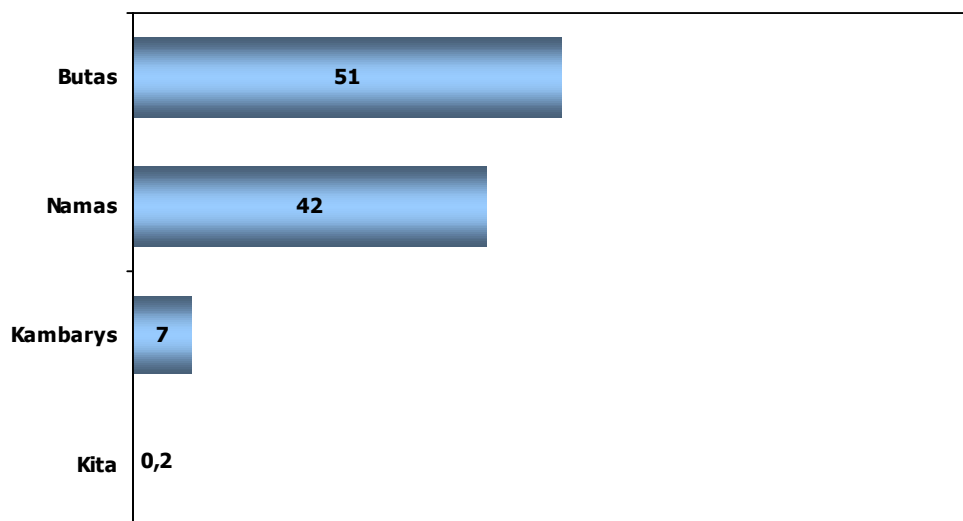
Būsto sąlygos apibūdinamos trimis rodikliais. Pirmas – su kuo vienuose namuose gyvena, pvz., vieni, su tėvais, su savo šeima, ar su savo šeima ir tėvais. Antras – kokiomis sąlygomis gyvena, t. y., kambaryje, bute ar name. Trečias – kam priklauso būstas, kuriame gyvena, pvz., jiems, tėvams, nuomojamas ir pan. Pateikiami procentiniai atsakymų variantų pasiskirstymai.

3.8.1 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tai, su kuo kartu gyvena (proc., N=402)

60 proc. Utenos rajono jaunuolių gyvena su tėvais / globėjais, dar 6 proc. – su savo šeima ir tėvais / globėjais. 10 proc. apklaustųjų gyvena su savo šeima atskirai. Kiti 10 proc. – su nuomos, bendrabučio draugais. 7 proc. gyvena su draugu (-e), 4 proc. – vieni (žr. 3.8.1 pav.).

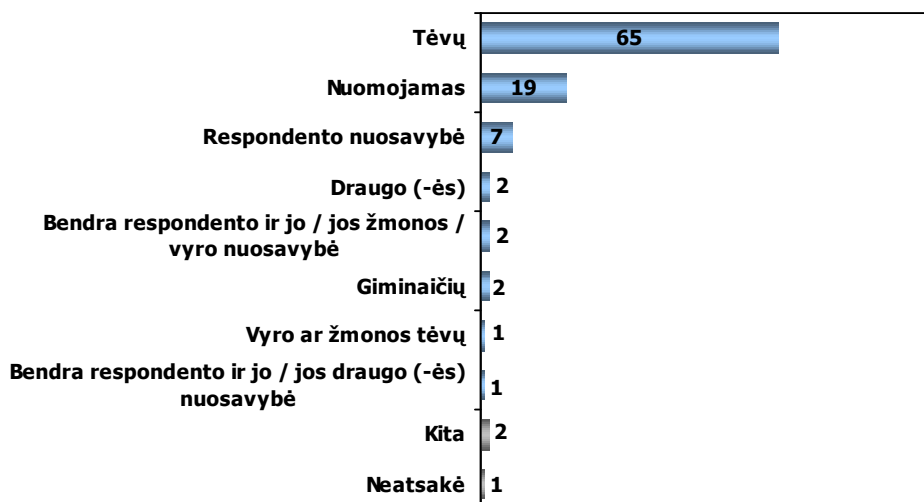
Su tėvais, globėjais dažniau gyvena kaimo vietovių atstovai (Pearsono χ^2 testo $p=0,002$).

3.8.2 paveikslas. Būstas, kuriame gyvena (proc., N=402)

51 proc. apklaustųjų nurodė, kad gyvena bute, 42 proc. – name, dar 7 proc. – kambaryje (žr. 3.8.2 pav.).

Name dažniau gyvena jaunesni (14–18 m.), o bute – vyresni (24–29 m.) apklaustieji (Pearsono χ^2 testo $p=0,021$).

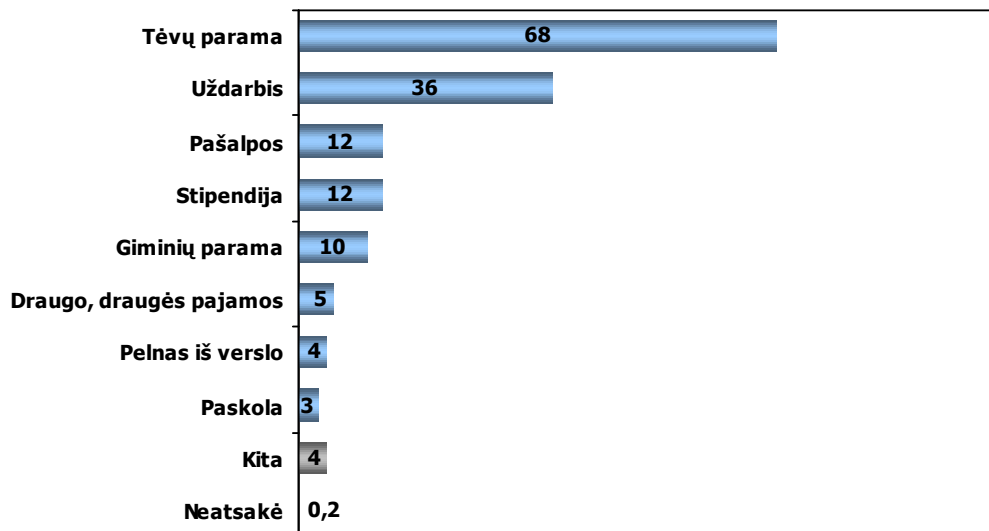

3.8.3 paveikslas. Būsto nuosavybė (proc., N=402)

65 proc. jaunuolių gyvena jų tėvams priklausančiame būste, 19 proc. gyvenamąjį būstą nuomojasi. Nuosavame ar bendros nuosavybės su žmona / vyru / draugu (-e) būste gyvena 9 proc. respondentų (žr. 3.8.3 pav.).

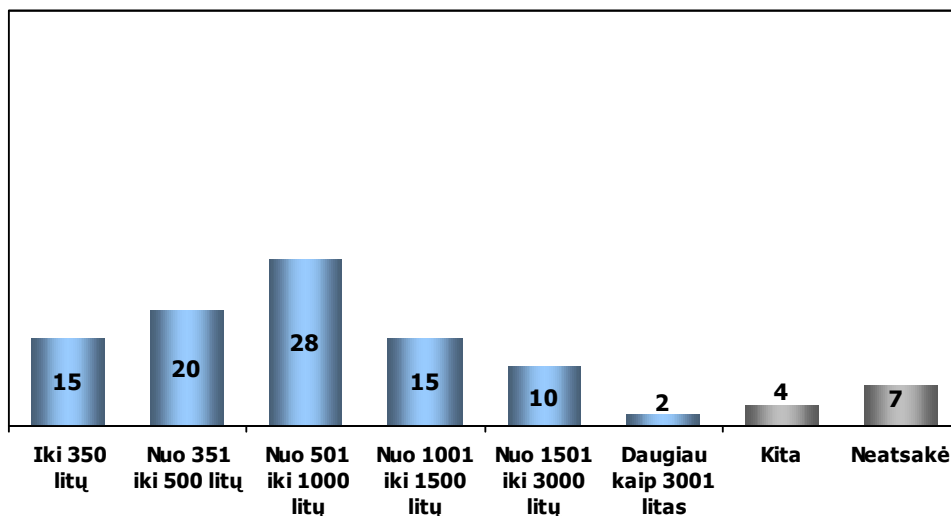
Kaimo vietovių gyventojai dažniau gyvena tėvams priklausančiame būste, o miesto – nuomotame (Pearsono χ^2 testo $p=0,014$).

Materialinė padėtis apibūdinama trimis rodikliais. Pirmas – pajamų šaltiniai, antras – kiek vidutiniškai pajamų tenka vienam šeimos nariui, atskaičius mokesčius, trečias – paskolos turėjimas ar neturėjimas. Pateikiami procentiniai atsakymų variantų pasiskirstymai.

3.8.4 paveikslas. Pajamų šaltiniai (proc., N=402)

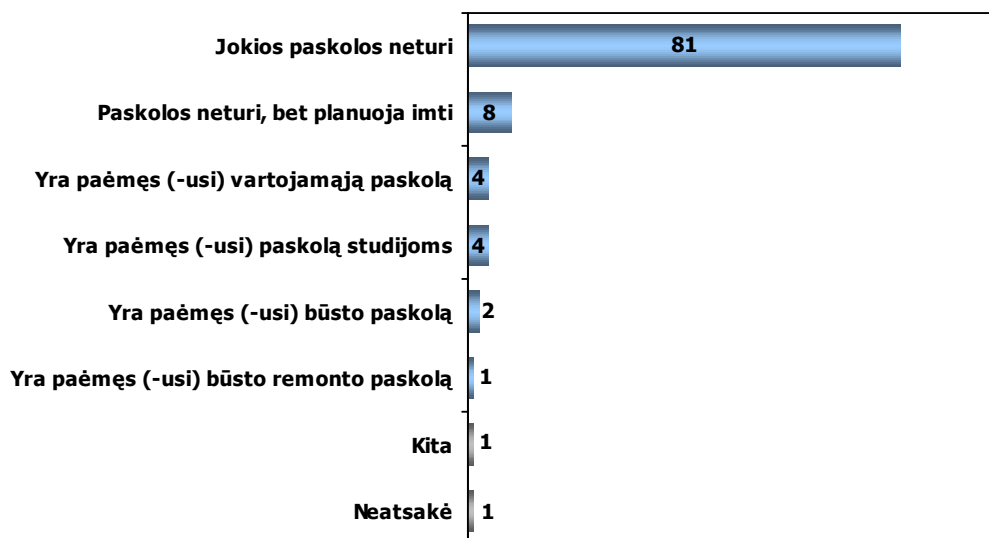
Tėvų paramą kaip pajamų šaltinį nurodė 68 proc. jaunuolių, uždarbį – 36 proc. 12 proc. respondentų gauna pašalpas, taip pat 12 proc. – stipendijas. 10 proc. sulaukia giminių paramos (žr. 3.8.4 pav.).

3.8.5 paveikslas. Pajamos, tenkančios vienam šeimos nariui (proc., N=402)

35 proc. apklaustųjų pajamos, tenkančios vienam šeimos nariui nesiekia 501 Lt. 28 proc. pajamos svyruoja nuo 501 iki 1000 Lt. 27 proc. respondentų pajamos skaičiuojamos nuo 1001 Lt ir daugiau (žr. 3.8.5 pav.).

Vyriausių (24–29 m.) apklaustųjų šeimų vienam nariui dažniau tenka vidutinės ar didesnės (virš 1000 Lt) pajamos (Pearsono χ^2 testo $p=0,011$).

3.8.6 paveikslas. Turimos paskolos (proc., N=402)

81 proc. jaunuolių neturi jokios paskolos ir neketina imti. 8 proc. ketina imti paskolą (3.8.6 pav.).

Remiantis kokybinio tyrimo rezultatais, 19–29 metų amžiaus jaunuoliai mano, kad geras gyvenimo sąlygas užtikrina:

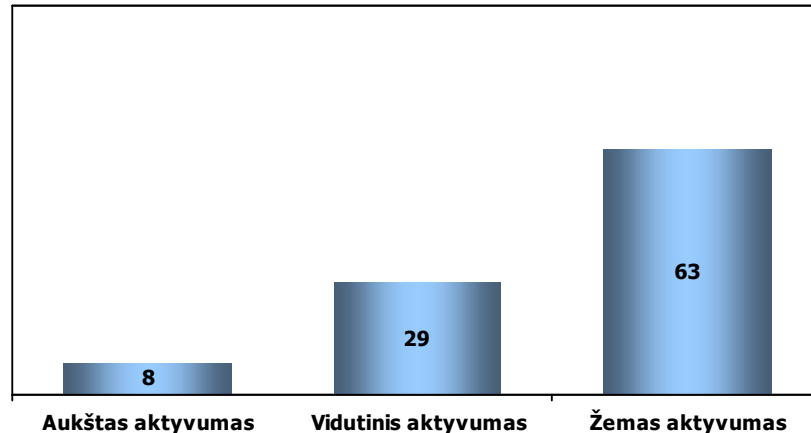
- ✓ **stabilus darbas ir poreikius atitinkantis atlyginimas** („darbas“, „geras darbas ir geras užmokestis“, „darbas yra svarbu“, „darbo siekis ir tobulėjimas“)
- ✓ **finansinis stabilumas** („stabilumas finansiniuose reikaluose“, „pinigai“, „pastovūs finansai“)
- ✓ **geri santykiai su aplinkiniais žmonėmis** („savitarpio pagalba“, „aplinka ir aplinkiniai“)
- ✓ **gyvenamoji vieta** („nuolatinė gyvenama vieta“, „jaukūs namai“)
- ✓ **išsilavinimas** („geras išsilavinimas“, „mokslai, išsilavinimas“)
- ✓ **asmeninės pastangos** („pačių pastangos“)
- ✓ **sveikata** („sveikata“).

3.9. Dalyvavimas

Dalyvavimas tyrime suprantamas labai plačiai. Tai – politinis-pilietinis aktyvumas, kuris nusakomas ne tik dalyvavimu rinkimuose, bet ir domėjimusi politika, partijų ir politikų politine veikla, dalyvavimu pilietinėse, labdaros akcijose, dalyvavimu savanoriškoje ir nevyriausybinių organizacijų veikloje. Tyrime naudojami rodikliai, skirti pačių tiriamųjų politiniam-pilietiniam, pilietiniam-labdariniam ir visuomeniniam (savivaldoje) aktyvumui nustatyti, taip pat rodikliai, skirti išsiaiškinti jaunuolių aplinkos politinį, pilietinį, visuomeninį aktyvumą.

3.9.1. Politinis-pilietinis dalyvavimas ir politinės nuostatos

Politinio-pilietinio aktyvumo rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 8 indikatoriais, apie dalyvavimą rinkimuose, domėjimąsi politinių partijų programomis, politikų veikla, dalyvavimą politinių partijų veikloje ir pan. Politinio-pilietinio aktyvumo rodiklio reikšmės kinta nuo 0 iki 8: 0 reiškia visišką pasyvumą, o 8 reiškia didelį aktyvumą. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: žemo (nuo 0 iki 2), vidutinio (nuo 3 iki 5) ir aukšto (nuo 6 iki 8) politinio-pilietinio aktyvumo.

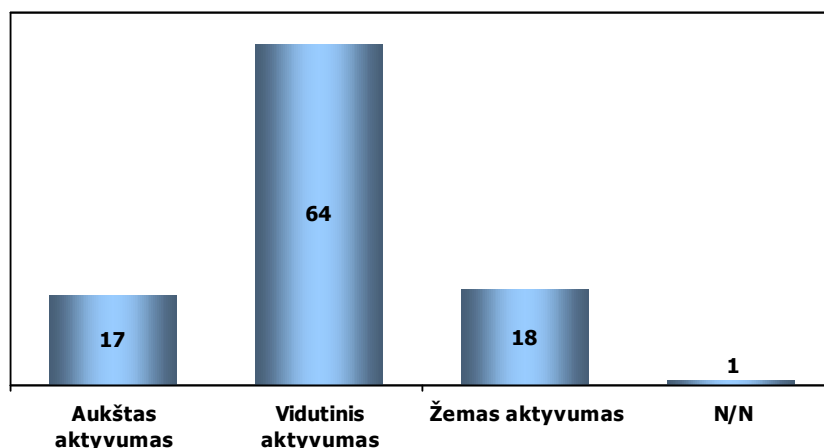
3.9.1.1 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal politinio-pilietinio aktyvumo rodiklį (proc., N=402)

Vidutinė politinio-pilietinio aktyvumo rodiklio reikšmė – 2,1 (t. y. kiek aukštesnis nei žemas aktyvumo rodiklis).

Didžiąją dalį (63 proc.) Utenos rajono jaunimo galima priskirti žemai politinio-pilietinio aktyvumo kategorijai. 29 proc. politinio-pilietinio aktyvumo rodiklis vidutinis. 8 proc. pasižymi aukštu politiniu-pilietiniu aktyvumu (žr. 3.9.1.1 pav.).

Žemu politiniu-pilietiniu aktyvumu dažniau pasižymi jauniausi (14–18 m.) apklaustieji (Pearsono χ^2 testo $p < 0,001$).

Aplinkos politinio-pilietinio aktyvumo rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 5 indikatoriais, apie politinio-pilietinio aktyvumo apraiškas jaunuolį supančių žmonių (tėvų, mokytojų, draugų) elgesyje, pokalbių temose. Aplinkos politinio-pilietinio aktyvumo rodiklio reikšmės kinta nuo 5 iki 20: 20 reiškia žemą, o 5 reiškia aukštą aplinkos politinį-pilietinį aktyvumą, vadinasi, kuo mažesnė rodiklio reikšmė, tuo aukštesnis aplinkos politinis-pilietinis aktyvumas, aukštesnis domėjimasis politika ir politiniais įvykiais. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: žemo (nuo 16 iki 20), vidutinio (nuo 11 iki 15) ir aukšto (nuo 5 iki 10) lygio.

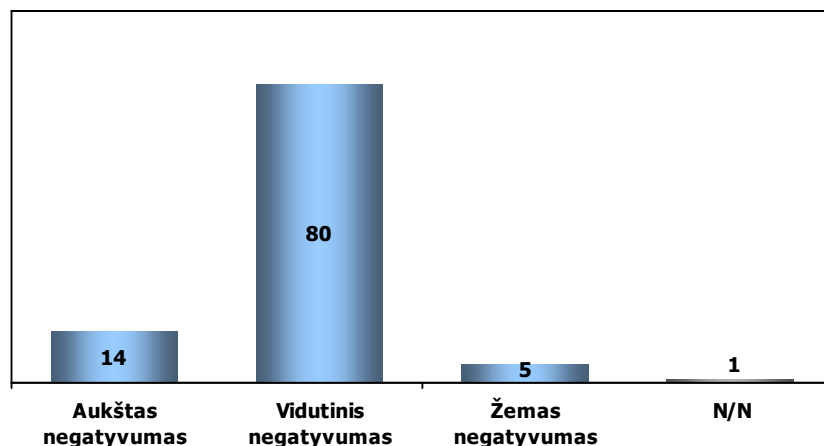
3.9.1.2 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal aplinkos politinio-pilietinio aktyvumo rodiklį (proc., N=402)

Aplinkos politinio-pilietinio aktyvumo rodiklio vidutinė reikšmė – 13,1. Ji nurodo vidutinį aplinkos politinio-pilietinio aktyvumo lygį Utenos rajone.

Daugumos (64 proc.) respondentų aplinkos politinio-pilietinio aktyvumo apraiškos yra vidutiniškos. 17 proc. apklaustųjų aplinka yra aukšto politinio-pilietinio aktyvumo lygio, 18 proc. – žemo (žr. 3.9.1.2 pav.).

Nustatyta silpna neigiama statistiškai reikšminga koreliacija tarp politinio-pilietinio aktyvumo ir aplinkos politinio pilietinio aktyvumo rodiklių (Spearmano $\rho = -0,270$, $p < 0,001$). Tai reiškia, kad aukštesnio politinio-pilietinio lygio aplinkoje gyvenantis jaunimas yra politiškai-pilietiška aktyvesnis.

Požiūrio į politiką negatyvumo rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 6 indikatoriais, tiriančiais nuostatas į politiką, politikus, partijas ir jų veiksmus, atspindi požiūrio į politiką negatyvumą. Požiūrio į politiką negatyvumo rodiklio reikšmės kinta nuo 24 iki 6: 24 reiškia žemą, o 6 reiškia aukštą požiūrio į politiką negatyvumo lygį, vadinasi, kuo mažesnė rodiklio reikšmė, tuo aukštesnis požiūrio į politiką negatyvumo lygis ir atvirkščiai. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: žemas (nuo 18 iki 24), vidutinis (nuo 12 iki 17) ir aukštas (nuo 6 iki 11) negatyvumo lygis.

3.9.1.3 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal požiūrio į politiką negatyvumo rodiklį (proc., N=402)

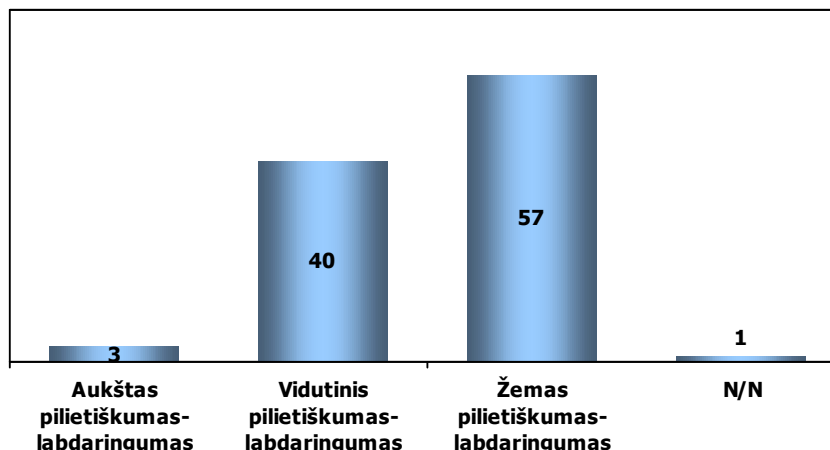
Požiūrio į politiką negatyvumo rodiklio vidutinė reikšmė – 13,7. Šis rodiklis rodo vidutinišką Utenos jaunimo negatyvių nuostatų į politiką, politikus lygį.

Daugumos jaunuolių požiūrio į politiką negatyvumas yra vidutiniškas (80 proc.) 14 proc. – į politiką žiūri itin negatyviai. 5 proc. apklaustųjų galima priskirti prie turinčių teigiamas nuostatas į politiką (žr. 3.9.1.3 pav.).

Aukštu požiūrio į politiką negatyvumo lygiu dažniau pasižymi vyriausi (24–29 m.) apklaustieji (Pearsono χ^2 testo $p=0,046$).

3.9.2. Pilietinis-visuomeninis dalyvavimas

Pilietiškumo-labdaringumo rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 6 indikatoriais, atspindinčiais pilietinio aktyvumo ir labdaringumo apraiškas, pvz., dalyvavimą ir aukojimą labdaros-paramos renginiuose, dalyvavimą kaimynystės gyventojų susirinkimuose ir pan. Pilietiškumo-labdaringumo rodiklio reikšmės kinta nuo 24 iki 6: 24 reiškia žemą, o 6 reiškia aukštą pilietiškumo-labdaringumo lygį, vadinasi, kuo mažesnė rodiklio reikšmė, tuo aukštesnis pilietiškumo-labdaringumo lygis. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: žemas (nuo 18 iki 24), vidutinis (nuo 12 iki 17) ir aukštas (nuo 6 iki 11) pilietiškumo-labdaringumo lygis.

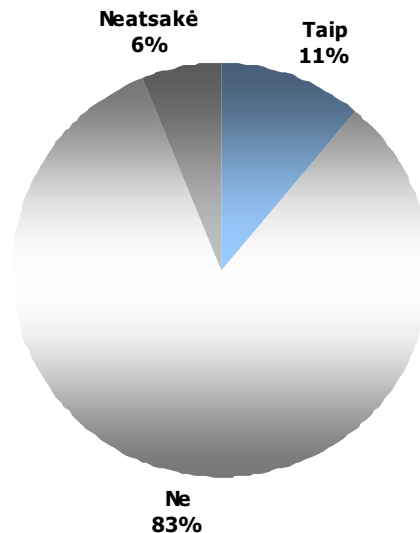
3.9.2.1 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal pilietiškumo-labdaringumo rodiklį (proc., N=402)

Pilietiškumo-labdaringumo rodiklio vidutinė reikšmė – 17,7. Ši reikšmė patenka tarp vidutiniško ir žemo pilietiškumo-labdaringumo lygio.

57 proc. apklaustųjų buvo nustatytas žemas pilietiškumo-labdaringumo lygis, 40 proc. – vidutinis. 3 proc. priskiriami aukšto pilietiškumo-labdaringumo kategorijai (žr. 3.9.2.1 pav.).

Nustatyta statistiškai reikšminga silpna neigiama pilietiškumo-labdaringumo rodiklio koreliacija su politiško-pilietiškumo rodikliu (Spearmano $\rho=-0,203$, $p<0,001$) ir silpna teigiama koreliacija su aplinkos politiško-pilietiškumo rodikliu (Spearmano $\rho=0,260$, $p<0,001$). Tai reiškia, kad aukštesnio pilietiškumo-labdaringumo lygio apklaustieji yra politiškai-pilietiškai aktyvesni ir gyvena politiškai-pilietiškai aktyvesnėje aplinkoje.

Narystės nevyriausybinėse organizacijose rodiklis – matuojamas dichotomine skale – dalyvauja arba nedalyvauja. Prašoma nurodyti organizacijos, kurioje dalyvauja, pavadinimą. Pateikiamas procentinis atsakymų variantų pasiskirstymas.

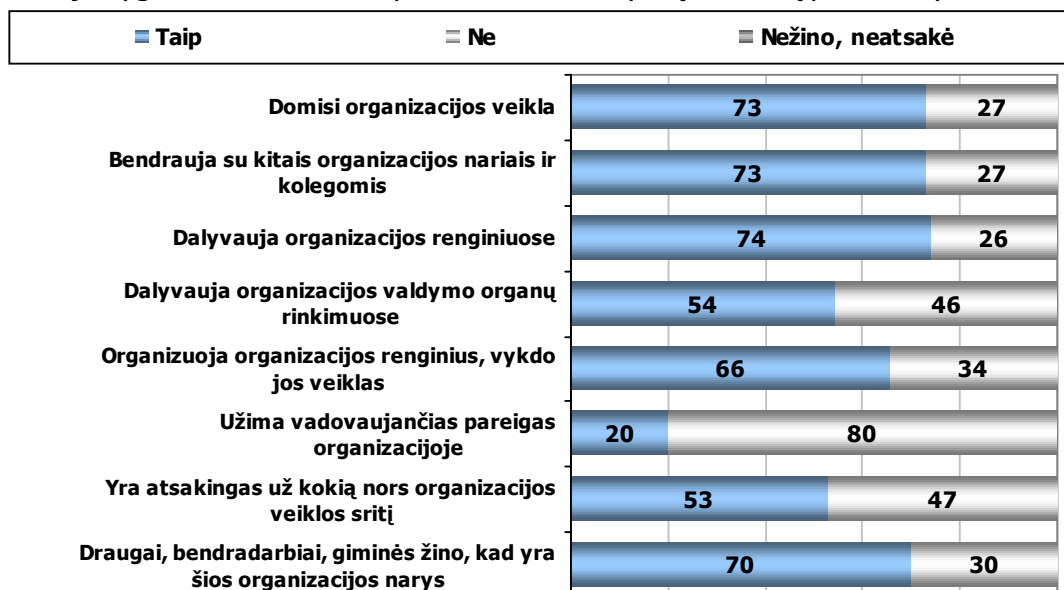

3.9.2.2 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal narystės nevyriausybinėse organizacijose rodiklį (proc., N=402)

Nevyriausybinių organizacijų veikloje dalyvauja 11 proc. tiriamųjų (žr. 3.9.2.2 pav.).

Nustatyta statistiškai reikšminga silpna teigiama priklausymo nevyriausybiniams organizacijoms koreliacija su pilietiškumo-labdaringumo rodikliu (Spearmano $\rho=0,158$, $p=0,002$). Tai reiškia, kad nevyriausybiniams organizacijoms dažniau priklauso aukšto pilietiškumo-labdaringumo lygio respondentai.

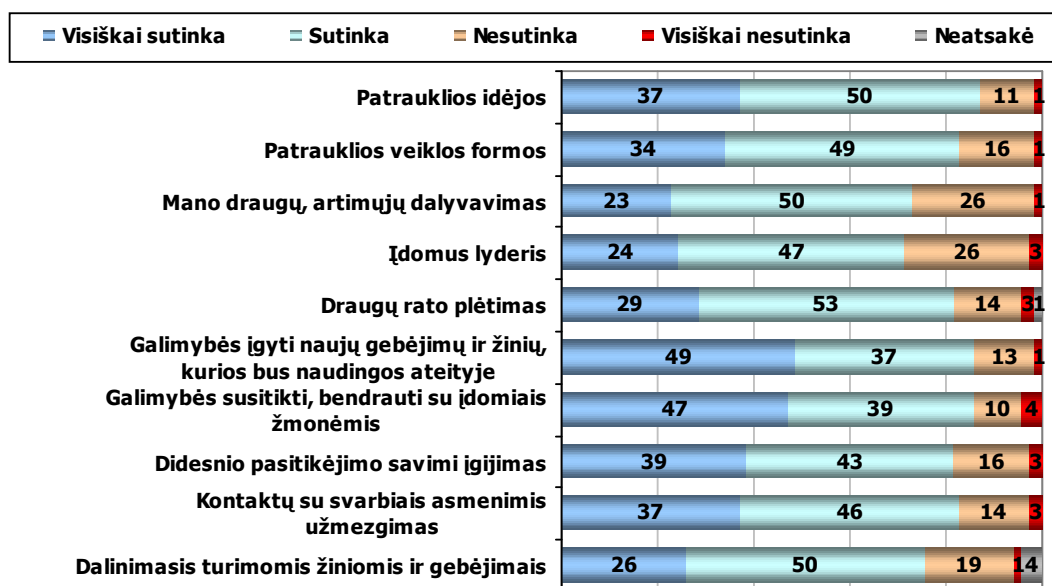
Dalyvavimo NVO (įsitraukimo) veikloje lygmenys – 8 teiginiai apie įvairius įsitraukimo į NVO veiklą būdus, atspindintys dalyvavimo / įsitraukimo / įsipareigojimo organizacijai lygmenis. Pateikiami procentiniai atsakymų variantų pasiskirstymai.

3.9.2.3 paveikslas. Dalyvavimo NVO (įsitraukimo) veikloje lygmenys (proc., N=70)

Dauguma nevyriausybinių organizacijų narių dalyvauja organizacijos renginiuose (74 proc.), domisi organizacijos veikla (73 proc.), bendrauja su kitais organizacijos nariais bei kolegomis (73 proc.), organizuoja renginius (66 proc.), dalyvauja organizacijos valdymo organų rinkimuose (54 proc.), yra atsakingi už kokią nors organizacijos veiklos sritį (53 proc.). 70 proc. teigia, kad jų draugai, bendradarbiai, giminės žino apie jų narystę organizacijoje (žr. 3.9.2.3 pav.).

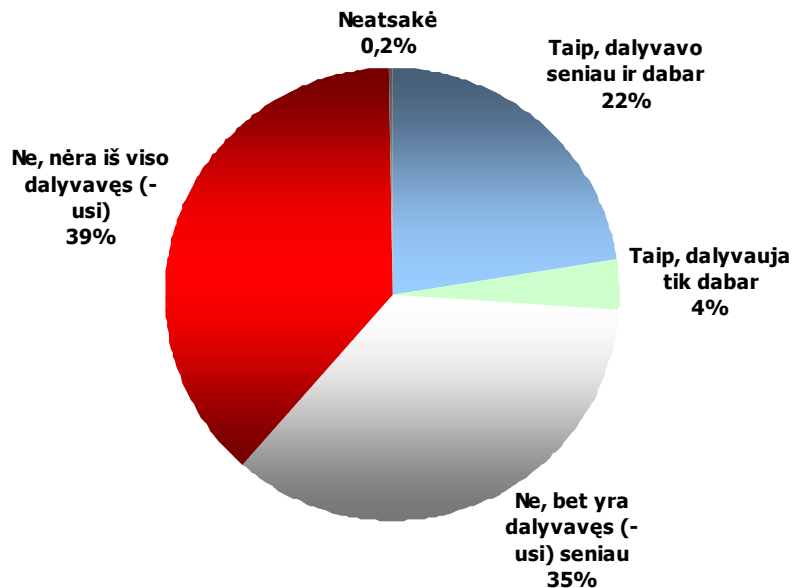
Dalyvavimo NVO motyvai – 10 motyvus apibūdinančių teiginių. Kiekvienas teiginys matuojamas 4 rangų skale nuo „visiškai sutinka“ iki „visiškai nesutinka“. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

3.9.2.4 paveikslas. Dalyvavimo NVO motyvai (proc., N=70)

Dauguma (71–87 proc.) apklaustųjų visiškai sutinka / sutinka su pateiktais teiginiais, t. y. dalyvavimas NVO veikloje yra visapusiškai motyvuotas (žr. 3.9.2.4 pav.).

Dalyvavimo savanoriškoje veikloje rodiklis – dalyvavimas savanoriškoje veikloje (*be jokio piniginio atlygio, savo valia / noru pasirinktas ir dirbamas darbas, kuris nėra dirbamas šeimos nariams ar giminėms*) per pastaruosius 6 mėnesius, matuojamas keturių rangų skale: dalyvavo seniau ir dabar, dalyvauja dabar, nedalyvauja, bet dalyvavo anksčiau, nedalyvauja ir nedalyvavo. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

3.9.2.5 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal dalyvavimo savanoriškoje veikloje rodiklį (proc., N=402)

39 proc. Utenos rajono jaunimo apskritai nėra dalyvavę savanoriškoje veikloje. 35 proc. šiuo metu nedalyvauja, nors anksčiau teko tuo užsiimti. 22 proc. dalyvavo ir seniau, ir dabar. 4 proc. pradėjo dalyvauti tik dabar (žr. 3.9.2.5 pav.).

Nustatytos statistiškai reikšmingos dalyvavimo savanoriškoje veikloje koreliacijos su šiais rodikliais:

- Silpna neigiama koreliacija su politinio-pilietinio aktyvumo rodikliu (Spearmano $\rho = -0,144$, $p < 0,004$)
- Silpna teigiama koreliacija su aplinkos politinio-pilietinio aktyvumo rodikliu (Spearmano $\rho = 0,113$, $p = 0,023$)
- Vidutinio stiprumo teigiama koreliacija su pilietiškumo-labdaringumo rodikliu (Spearmano $\rho = 0,300$, $p < 0,001$)
- Silpna teigiama koreliacija su buvimu nevyriausybinės organizacijos nariu (Spearmano $\rho = 0,235$, $p < 0,001$).

Tai reiškia, kad savanoriškoje veikloje dažniau dalyvauja politiškai-pilietiškai aktyvūs apklaustieji, aukšto politinio-pilietinio aktyvumo lygio aplinkoje gyvenantys tyrimo dalyviai, aukšto pilietiškumo-labdaringumo lygio respondentai ir nevyriausybinių organizacijų nariai.

Kokybinio tyrimo duomenimis, 14–18 metų amžiaus jaunuoliai yra ganėtinai pilietiškai aktyvūs. Aktyvumą lemiančiomis priežastimis įvardijamos:

- ✓ **noras prisidėti prie visuomenės gerovės** („domiuosi Utenoje vykstančiais renginiais, noriu, kad Utenos jaunimas būtų laimingas, geras“, „noriu nuveikti kažką naudingą, kas teiktų džiaugsmo kitiems“)
- ✓ **galimybė įdomiai praleisti laiką** („įdomu, todėl ir dalyvauju – tai galimybė įdomiai praleisti laisvalaikį“, „esu aktyvi, nes noriu naudingai ir įdomiai praleisti laiką“)
- ✓ **gaunama informacija** („lemia tai, jog yra informacijos ir agitacija, skatinančios dalyvauti veikloje“)
- ✓ **galimybė susirasti draugų** („naujų draugų galima susirasti“)

- ✓ **gaunama nauda** („įdomu ir labai naudinga man“)
- ✓ **patirties siekis** („noras įgyti patirties“).

Pora jaunuolių teigė, kad **aktyvumą lemia tai, ar konkreti veikla teikia jiems naudos ir yra aktuali** („nei aktyvus, nei neaktyvus žmogus, tiesiog, jeigu kažkoks klausimas atrodo aktualus ir svarbus, tai stengiuosi išsakyti savo nuomonę, kažką keisti, dalyvauti“, „viskas priklauso nuo požiūrio į sprendžiamą problemą – ar man ji yra aktuali“).

14–18 m. amžiaus informantų pasyvumą lemianti priežastis yra **tingumas** („manau, kad didžiausias neaktyvumo kaltininkas šiais laikais yra tinginystė“).

Vyresni tyrimo dalyviai (19–29 m.), kitaip nei jaunesnieji, labiau linkę būti pasyviais nei aktyviais. Savo aktyvumą pabrėžė tik du informantai, o šią jų savybę lemia:

- ✓ **naujų įgūdžių bei pažinčių siekis** („aš aktyvus. Kvalifikacijos tobulinimas, pažintys, nauji draugai, nauji įgūdžiai“)
 - ✓ **iniciatyvumas** („jei nieko nedarysi pats, kiti už tave nieko nepadarys“).
- Vyresniųjų amžiaus grupės pasyvumą lemiantys veiksniai:
- ✓ **laiko ir / ar noro stygius** („nėra nei laiko, nei noro“, „aš neaktyvus, nėra noro“, „seniau dalyvavau jaunimo organizacijų veikloje, bet dabar tiesiog motyvacija susilpnėjo“)
 - ✓ **veiklos ne mokyklinio amžiaus asmenims trūkumas** („rajone daugiau moksleiviško amžiaus organizacijos“)
 - ✓ **informacijos trūkumas** („trūksta informavimo apie galimybę aktyviai veikti“)
 - ✓ **abejingumas** („man tai nerūpi“, „abejingumas“).

Remiantis kokybinio tyrimo duomenimis, 14–18 metų amžiaus jaunuoliai mano, kad jų bendraamžių pilietinį aktyvumą paskatintų:

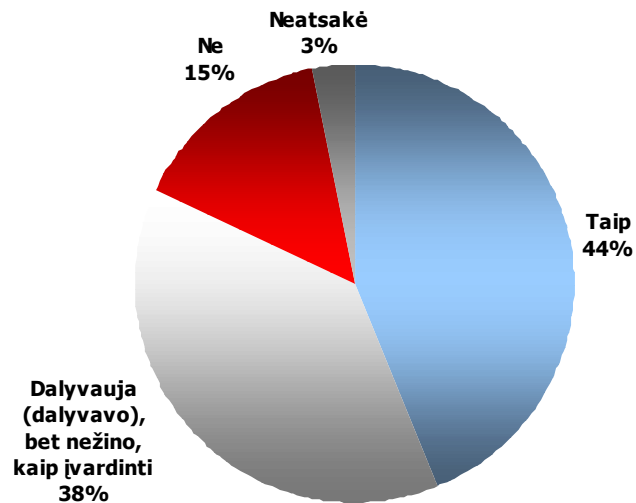
- ✓ **aktyvus skatinimas, sudominimas, motyvavimas** („reklamuoti, parodyti, kad tai jiems naudinga veikla“, „skatinti juos“, „paskatinti, papasakoti apie naudą“, „motyvuoti, jie turi gauti iš to kažkokios naudos“, „gal paskatinti“, „už tai duoti nemokamų materialinių dalykų“)
- ✓ **veiklų populiarinimas** („labiau populiarinti šias veiklas, nes daugelis jų nežino, kas yra jaunimo organizacijos, nesidomi pilietine veikla ar jaunimo organizacijomis“)
- ✓ **skatinimas pažymiais už dalyvavimą veiklose** („už tai jiems parašyti valandų (jei mokyklose yra socialinių darbų pasas), mokinius, dalyvavusius akcijoje, perduočiau mokykloje ir juos už tai pagirtų mokyklos renginiuose ir pan.“)
- ✓ **informacijos platinimas** („didinti informaciją apie tokią galimybę“).

19–29 metų amžiaus informantai, be jau minėtų aktyvumo skatinimo būdų, taip pat pritaria:

- ✓ **jaunimo skatinimui piniginėmis išmokomis** („būtų gerai gauti už tai šioki toki menką atlygį“)
- ✓ **jaunimo motyvacijos didinimui** („motyvaciją didinti“, „motyvuoti“)
- ✓ **renginių organizavimui** („rengti įdomius renginius“).

Vienas tyrimo dalyvis teigė, kad jaunimo aktyvumo padidinti neįmanoma („to neįmanoma padaryti“).

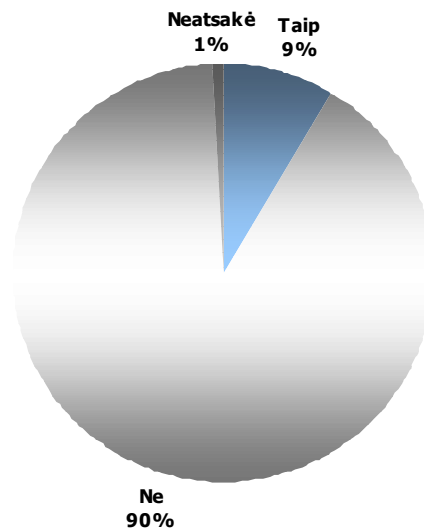
Dalyvavusiųjų savanoriškoje veikloje buvo paklausta, ar galėtų įvardinti, kokioje savanoriškoje veikloje dalyvavo. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

3.9.2.6 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal tai, ar jie sugeba įvardinti, kokioje savanoriškoje veikloje dalyvauja (proc., N=248)

44 proc. tiriamųjų pasisakė, kad galėtų įvardyti savanorišką veiklą, kurioje dalyvavo. 38 proc. mano, kad būtų sudėtinga tai apibrėžti. 15 proc. negali įvardyti savo savanoriškos veiklos (žr. 3.9.2.6 pav.).

Priklausymo neformaliai grupei ar stiliui (pvz., *reperiai, metalistai, gotai, baikeriai, pankai, rokeriai, hipiai, skinhedai ir kt.*) **rodiklis** – matuojamas dichotomine skale – dalyvauja arba nedalyvauja. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

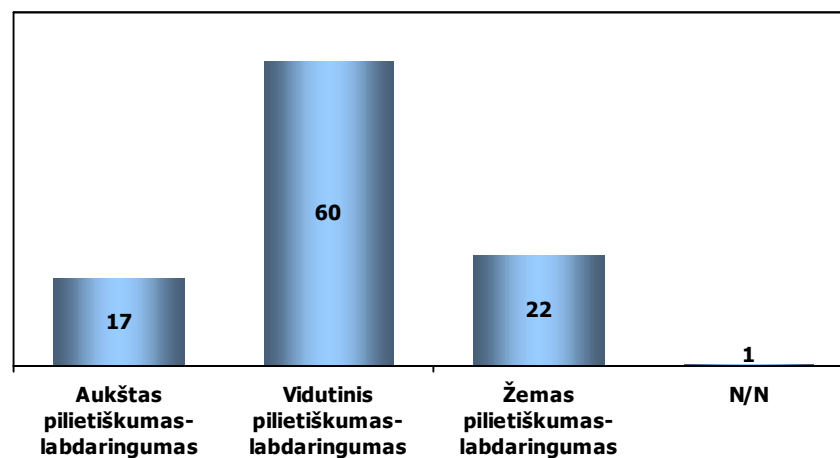

3.9.2.7 paveikslas. Priklausymas neformaliai grupei ar stiliui (proc., N=402)

9 proc. apklaustųjų priskyrė save prie neformalių grupių, stiliaus atstovų (žr. 3.9.2.7 pav.).

Taip pat nustatyta statistiškai reikšminga silpna teigiama koreliacija tarp priklausymo neformaliai grupei ir dalyvavimo savanoriškoje veikloje (Spearmano $\rho=0,148$, $p=0,003$). Tai rodo, kad neformalių grupių ar stilių atstovai yra labiau linkę dalyvauti savanoriškoje veikloje. Neformalioms grupėms ar stiliams dažniau priklauso vyrai (Pearsono χ^2 testo $p=0,013$).

Aplinkos pilietiškumo ir labdaringumo rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 7 indikatoriais, atspindinčiais jaunuolių tėvų, draugų pilietinio aktyvumo ir labdaringumo apraiškas, pvz., dalyvavimą ir aukojimą labdaros-paramos renginiuose, dalyvavimą NVO veikloje, pagalbą kaimynams ir pan. Aplinkos pilietiškumo ir labdaringumo rodiklio reikšmės kinta nuo 28 iki 7: 28 reiškia žemą, o 7 – aukštą aplinkos pilietiškumo ir labdaringumo lygį, vadinasi, kuo mažesnė rodiklio reikšmė, tuo aukštesnis aplinkos pilietiškumo-labdaringumo lygis. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: žemas (nuo 22 iki 28), vidutinis (nuo 16 iki 21) ir aukštas (nuo 7 iki 15) aplinkos pilietiškumo-labdaringumo lygis.

3.9.2.8 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal aplinkos pilietiškumo ir labdaringumo rodiklį (proc., N=402)

Aplinkos pilietiškumo ir labdaringumo rodiklio vidutinė reikšmė – 18,8. Tai reiškia, kad aplinka, kurioje gyvena Utenos rajono jaunuoliai, yra vidutinio pilietinio-labdaringo aktyvumo lygio.

60 proc. jaunuolių teigia, kad juos supa vidutinio lygio pilietiškumo ir labdaringumo aplinka. 22 proc. aplinka yra žemo pilietiškumo-labdaringumo lygio. 17 proc. – aukšto (žr. 3.9.2.8 pav.).

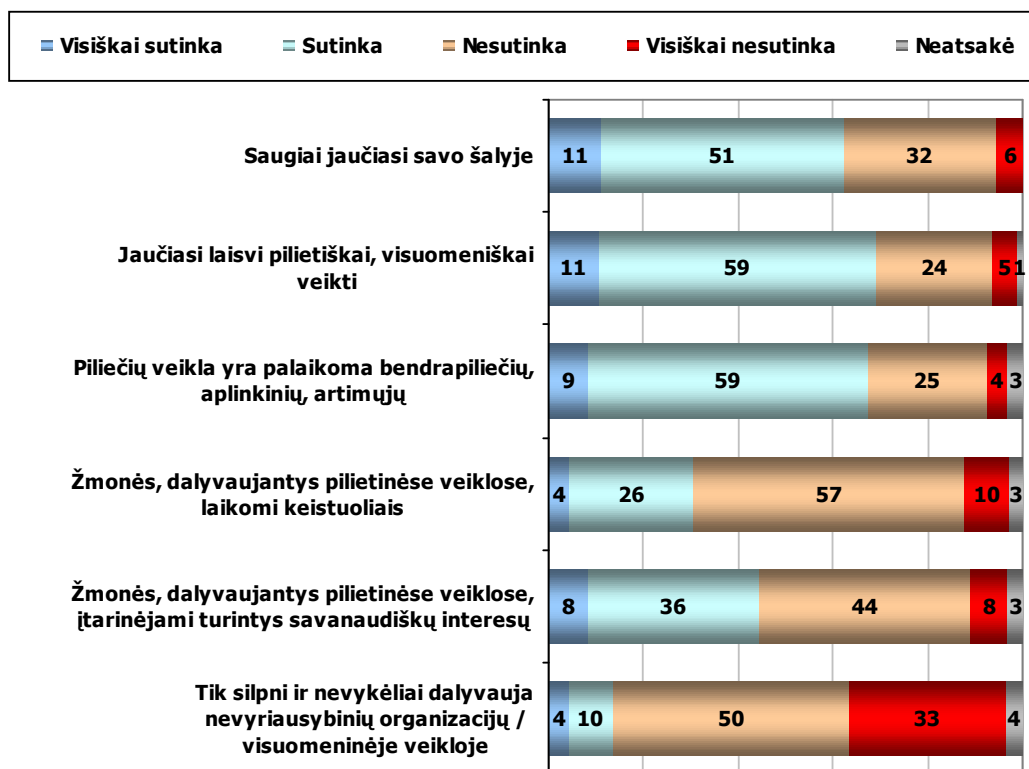
Nustatytos statistiškai reikšmingos aplinkos pilietiškumo ir labdaringumo rodiklio koreliacijos su šiais rodikliais:

- Silpna neigiama koreliacija su politinio-pilietinio aktyvumo rodikliu (Spearmano $\rho=-0,139$, $p=0,005$)
- Silpna teigiama koreliacija su aplinkos politinio-pilietinio aktyvumo rodikliu (Spearmano $\rho=0,186$, $p<0,001$)
- Silpna teigiama koreliacija su pilietiškumo-labdaringumo rodikliu (Spearmano $\rho=0,159$, $p=0,001$)

- Silpna neigiama koreliacija su požiūrio į politiką negatyvumo rodikliu (Spearmano $\rho = -0,149$, $p = 0,003$).

Tai reiškia, kad kuo aukštesnis aplinkos pilietiškumas ir labdaringumas, tuo didesnis politinis-pilietinis aktyvumas, aplinkos politinis-pilietinis aktyvumas, didesnis pilietiškumas-labdaringumas ir pozityvesnis požiūris į politiką. Aukšto pilietiškumo ir labdaringumo lygio aplinkoje dažniau gyvena moterys (Pearsono χ^2 testo $p = 0,021$).

Nuostatos pilietinės visuomenės atžvilgiu – 6 teiginiai apie nuostatas, matuojami 4 rangų skale. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

3.9.2.9 paveikslas. Nuostatos pilietinės visuomenės atžvilgiu (proc., N=402)

Dauguma apklaustųjų jaučiasi laisvi visuomeniškai veikti (70 proc.), mano, kad piliečių veikla yra palaikoma bendrapiliečių, aplinkinių, artimųjų (68 proc.) bei jaučiasi saugiai savo šalyje (62 proc.). 44 proc. respondentų sutinka, jog žmonės, dalyvaujantys pilietinėse veiklose, įtarinėjami turintys savanaudiškų interesų. 30 proc. manymu, tokie žmonės laikomi keistuoliais. 14 proc. teigimu, NVO veikloje dalyvauja tik silpni ir nevykėliai (žr. 3.9.2.9 pav.).

Kokybinio tyrimo duomenimis, 14–18 metų amžiaus jaunuoliai, kaip piliečiai savo miestui norėtų pasitarnauti:

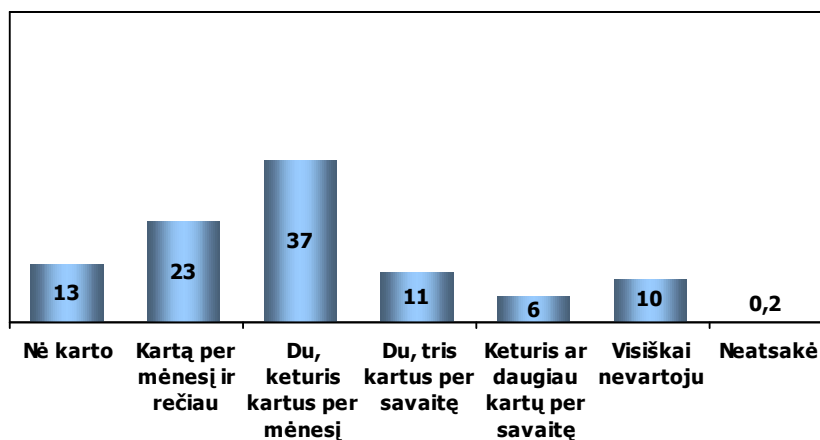
- ✓ **organizuodami renginius, įdomias veiklas** („surengti kokių įdomių jaunimui renginių“, „surengti renginių įdomių“, „surengti teminę linksmybių popietę (seneliams, paaugliams ir t. t.)“)

- ✓ **dalyvaudami visuomeninėje veikloje, būdami aktyvūs** („padėčiau kažkam kažką svarbaus nuveikti, savanoriauti“, „savanoriškoje veikloje kokioje sudalyvauti“).
Vienas jaunuolis teigė, jog **yra patenkintas gyvendamas Utenoje** ir nieko šiam miestui daryti nereikia („visiškai nieko, esu patenkintas gyvendamas tokiame mieste kaip dabar“).
Vyresnieji (19–29 m.) kaip piliečiai miestui pasitarnautų:
- ✓ **kurdami laisvalaikiui leisti tinkamas vietas** („didinti laisvalaikio praleidimo būdų ir vietų skaičių“)
- ✓ **dalyvaudami visuomeninėje veikloje** („prisidėti prie visuomeninių veiklų dar aktyviau“)
- ✓ **gražindami aplinką** („gal padėčiau tvarkyti aplinką“).

3.10. Žalingi įpročiai

Šioje tyrimo dalyje vertinamas jaunimo alkoholio vartojimo dažnumas, priklausomybė nuo alkoholio bei jo vartojimo priežastys, santykis su narkotikų vartojimu, žinojimas, kur gali kreiptis pagalbos dėl narkotikų vartojimo, rūkymo, interneto vartojimo įpročiai, įsitraukimas į lošimus bei migdomųjų / raminamųjų vaistų vartojimo dažnumas.

Alkoholio vartojimo rodiklis – matuojamas alkoholio vartojimo per paskutinius šešis mėnesius dažnumas 5 rangų skale, kuri kinta nuo „niekada“ iki „keturis ir daugiau kartų per savaitę“. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

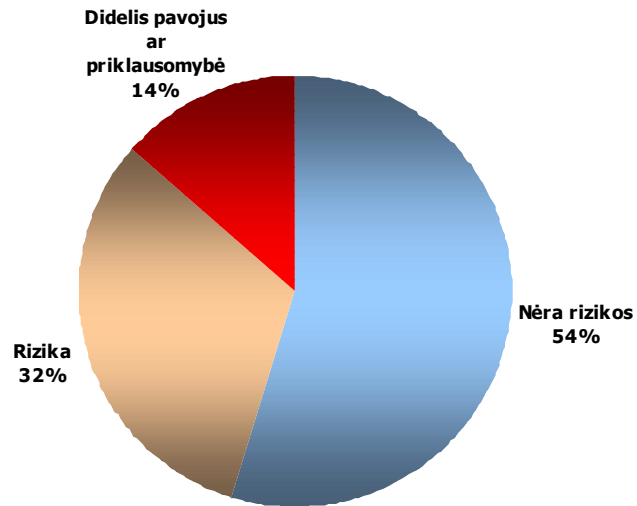
3.10.1 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal alkoholio vartojimo rodiklį (proc., N=402)

Per paskutinius šešis mėnesius 37 proc. jaunuolių alkoholį vartojo du, keturis kartus per mėnesį, dar 17 proc. tai darė dažniau. 23 proc. alkoholį vartojo kartą per mėnesį ir rečiau. 23 proc. per paskutinius šešis mėnesius alkoholio nevartojo (žr. 3.10.1 pav.).

Alkoholinių gėrimų per paskutinius 6 mėnesius dažniau visai nevartojo jauniausi (14–18 m.) apklaustieji (Pearsono χ^2 testo $p < 0,001$).

Priklausomybės nuo alkoholio rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 5 dichotominiais teiginiais, apie alkoholio vartojimo įpročius. Rodiklio reikšmės kinta nuo 0 iki 5: 5 rodo priklausomybę nuo alkoholio. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: nėra

rizikos (0 balų), rizika (nuo 1 iki 2) ir didelis pavojus arba priklausomybė nuo alkoholio (nuo 3 iki 5).

3.10.2 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal priklausomybės nuo alkoholio rodiklį (proc., N=402)

Priklausomybės nuo alkoholio rodiklio vidutinė reikšmė – 1,0. Tai rodo esamą priklausomybės nuo alkoholio riziką.

54 proc. apklaustų jaunuolių šiuo metu neturi jokios priklausomybės nuo alkoholio. 32 proc. priklauso rizikos grupei. 14 proc. jau turi priklausomybę nuo alkoholio arba didelį pavojų jai atsirasti (žr. 3.10.2 pav.).

Didelis pavojus ar priklausomybė nuo alkoholio dažnesnė vyrams (Pearsono χ^2 testo $p=0,039$). Rizika priklausomybei atsirasti dažnesnė tarp vidutinio tiriamojo amžiaus (19–23 m.) apklaustųjų (Pearsono χ^2 testo $p=0,014$).

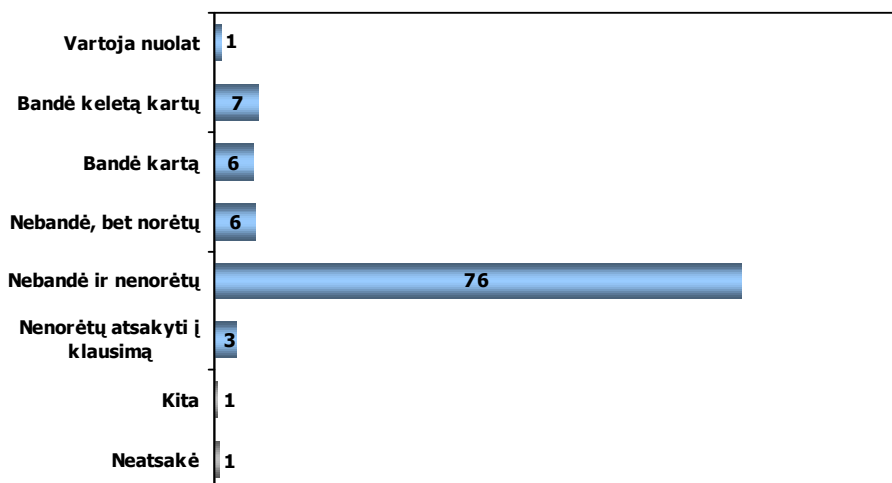
Alkoholio vartojimo priežastys – pateikiamos 9 alkoholio vartojimo priežastys – su galimybe nurodyti kitą ir prašoma pasirinkti keletą, dėl kurių pastarąjį mėnesį vartojo alkoholį. Pateikiamas kiekvienos priežasties paminėjimo dažnumas.

3.10.3 paveikslas. Alkoholio vartojimo priežastys (proc., N=402)

40 proc. vartojančių alkoholį tai daro tam, kad atsipalaiduotų. 11 proc. alkoholį vartoja dėl neturėjimo ką veikti, dar 11 proc. – siekdami apsvaigti. 9 proc. alkoholį vartojo norėdami užmiršti savo problemas, 8 proc. – norėdami pasijausti laimingesni (žr. 3.10.3 pav.).

Santykis su narkotikų vartojimu – siekiama išsiaiškinti, ar vartoja narkotikus, kaip dažnai vartoja, ar vartoja nuolat. Matuojama šešių rangų skale, kintančia nuo „vartuju nuolat“ iki „nenoriu atsakyti“. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

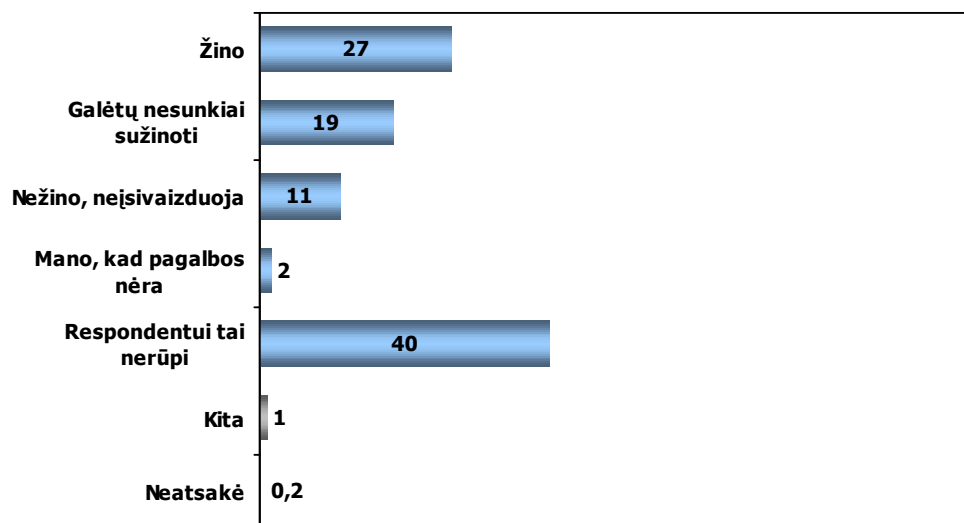

3.10.4 paveikslas. Santykis su narkotikų vartojimu (proc., N=402)

76 proc. tiriamųjų nėra vartoję ir nenorėtų pabandyti narkotikų. 13 proc. – bandė vartoti (kartą ar keletą kartų). 1 proc. vartoja nuolat (žr. 3.10.4 pav.).

Nustatytos silpnos statistiškai reikšmingos neigiamos narkotikų vartojimo dažnumo koreliacijos su rūkymo dažnumu (Spearmano $\rho = -0,172$, $p = 0,001$) ir priklausomybės nuo alkoholio rodikliu (Spearmano $\rho = -0,160$, $p = 0,001$). Tai reiškia, kad dažniau rūko tie apklaustieji, kurie vartoja ar yra bandę narkotikų, ir respondentai, kurie turi priklausomybę nuo alkoholio ar riziką jai susiformuoti.

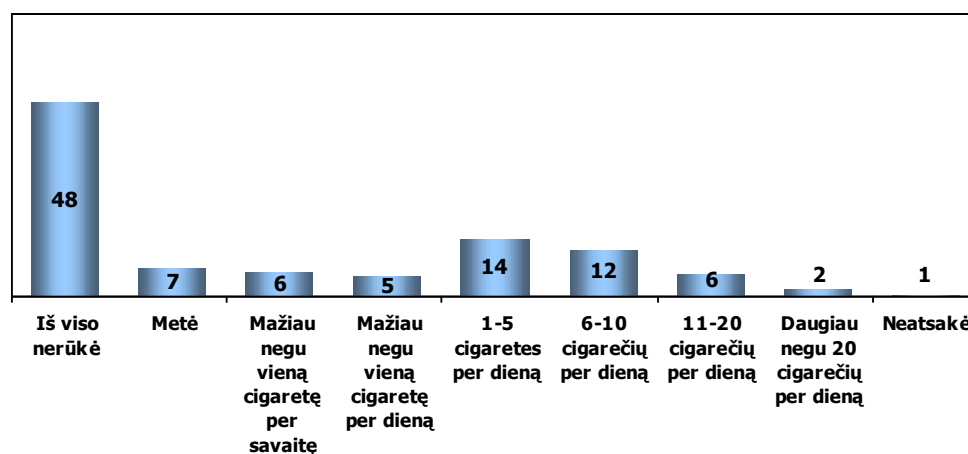
Žinojimas, kur gali kreiptis pagalbos – siekiama išsiaiškinti – ar žino, kur gali kreiptis pagalbos dėl narkotikų vartojimo; galėtų nesunkiai sužinoti; nežino ar tai visai nerūpi. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal atsakymų variantus.

3.10.5 paveikslas. Žinojimas, kur gali kreiptis pagalbos (proc., N=402)

27 proc. apklaustųjų teigė žinantys, kur kreiptis pagalbos dėl narkotikų vartojimo, 19 proc. galėtų nesunkiai susirasti informacijos. 40 proc. šis klausimas nerūpi (žr. 3.10.5 pav.).

Rūkymo įpročių rodiklis – matuojamas rūkymo per paskutines 30 dienų dažnumas 8 rangų skale, kuri kinta nuo „niekada nerūkiu“ iki „daugiau negu 20 cigarečių per dieną“. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal atsakymų variantus.

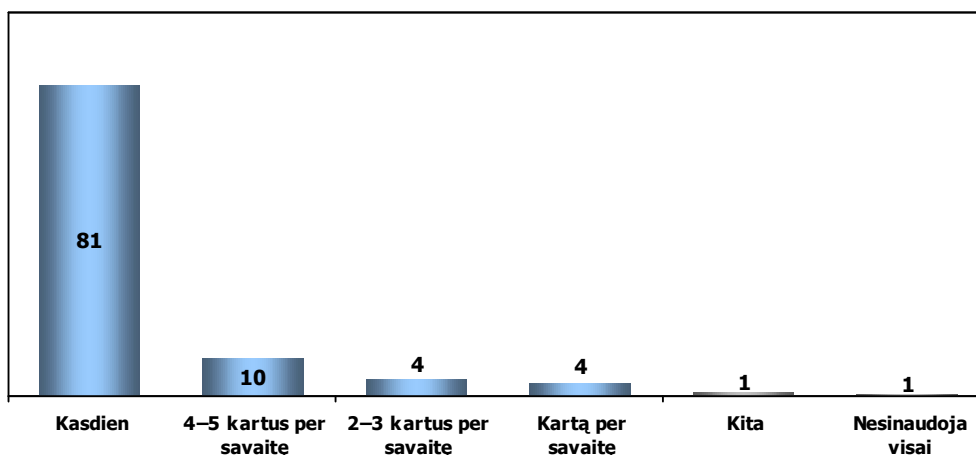
3.10.6 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal rūkymo įpročių rodiklį (proc., N=402)

55 proc. Utenos rajono jaunuolių neturi rūkymo įpročių (niekada neturėjo arba jų atsikratė). 11 proc. respondentų pripažino, kad surūko mažiau negu vieną cigaretę per savaitę ar per dieną. 14 proc. surūko 1–5 cigaretes per dieną. 20 proc. per dieną surūko daugiau negu 6 cigaretes (žr. 3.10.6 pav.).

Nustatyta statistiškai reikšminga vidutinio stiprumo teigiama koreliacija tarp rūkymo dažnumo ir priklausomybės nuo alkoholio rodiklio (Spearmano $\rho=0,308$, $p<0,001$). Tai reiškia, kad kuo dažniau rūkoma, tuo stipresnė priklausomybė nuo alkoholio. Dažniau visai

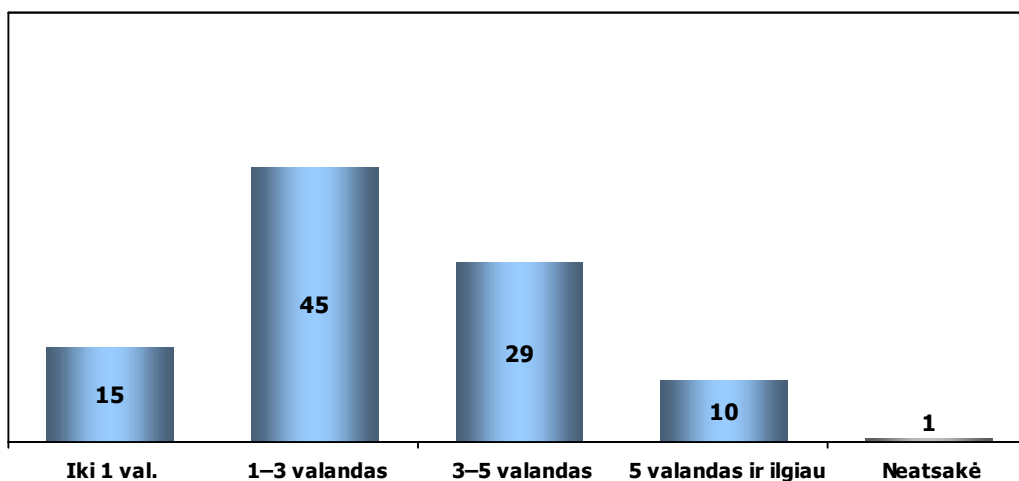
nerūko moterys (Pearsono χ^2 testo $p=0,005$) ir jauniausi (14–18 m.) apklaustieji (Pearsono χ^2 testo $p<0,001$).

Interneto naudojimo įpročiai – matuojami dviem rodikliais. Pirmas (kaip dažnai per paskutinį mėnesį naudojosi internetu) matuojamas 5 rangų skale nuo „kasdien“ iki „kartą per savaitę“. Antras (kiek vidutiniškai laiko per dieną praleidžia internete) matuojamas 4 rangų skale nuo „iki 1 val.“ iki „5 valandas ir ilgiau“. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal atsakymų variantus.

3.10.7 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal interneto naudojimo dažnį per savaitę (proc., N=402)

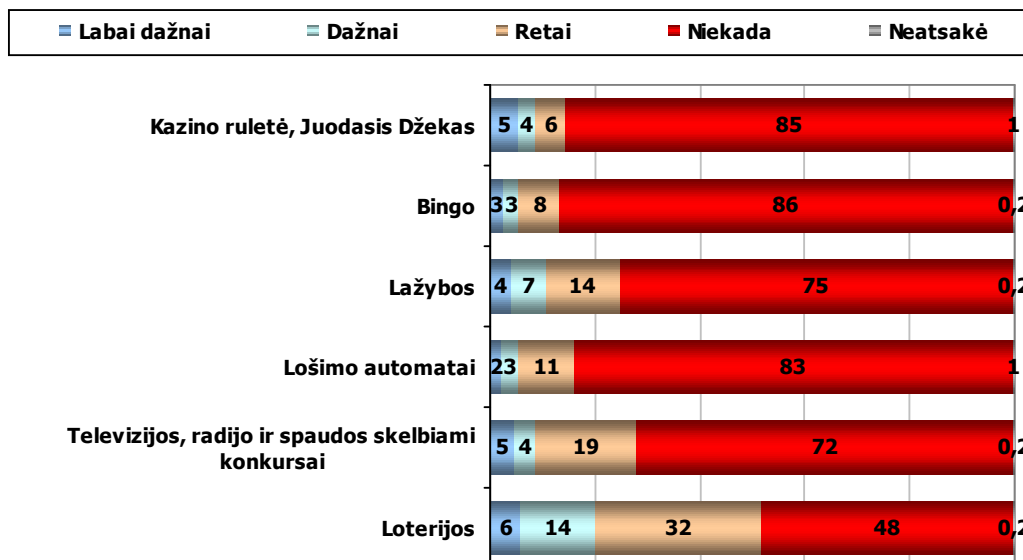
81 proc. apklaustųjų internetu naudojasi kasdien. 10 proc. – 4–5 kartus per savaitę. 8 proc. – 1–3 kartus per savaitę (žr. 3.10.7 pav.).

3.10.8 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal interneto naudojimo dažnį valandomis per dieną (proc., N=402)

Dažniausiai internetu naudojama 1–3 val. per dieną (45 proc.). 29 proc. internetu naudojasi 3–5 val. 10 proc. tai daro 5 val. ar ilgiau. Iki valandos prie interneto praleidžia 15 proc. respondentų (žr. 3.10.8 pav.).

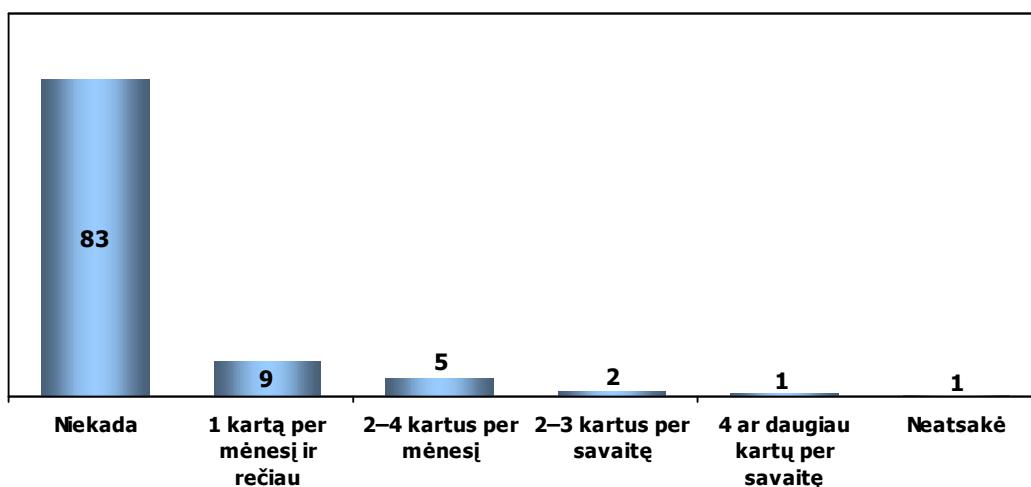
Lošimo įpročių rodiklis – 6 lošimo būdai, vertinami 4 rangų dažnumo skalėmis nuo „labai dažnai“ iki „niekada“. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

3.10.9 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal lošimo įpročių rodiklį (proc., N=402)

Dažniausiai pasitaikantis lošimo būdas yra loterijos – 52 proc. respondentų bent retkarčiais perka loterijos bilietus. 28 proc. teko dalyvauti įvairiuose televizijos, radijo ir spaudos skelbiamuose konkursuose. Lažybose teko dalyvauti 25 proc. apklaustųjų. Lošti automatais – 16 proc. (žr. 3.10.9 pav.).

Migdomųjų / raminamųjų vaistų vartojimo rodiklis – matuojamas migdomųjų / raminamųjų vaistų vartojimo per paskutinius šešis mėnesius dažnumas 5 rangų skale, kuri kinta nuo „niekada“ iki „keturis ir daugiau kartų per savaitę“. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

3.10.10 paveikslas. Migdomųjų / raminamųjų vaistų vartojimo rodiklis (proc., N=402)

Didžioji dauguma respondentų per paskutinius šešis mėnesius nevartojo jokių migdomųjų, raminamųjų vaistų (83 proc.). 9 proc. vartojo 1 kartą per mėnesį ar rečiau. 8 proc. per pastaruosius šešis mėnesius migdomuosius arba raminamuosius vaistus vartojo 2–4 kartus per mėnesį ar dažniau (žr. 3.10.10 pav.).

Remiantis kokybinio tyrimo duomenimis, apskritai 14–29 metų amžiaus jaunuoliai, labiausiai paplitusiu žalingu įpročiu tarp bendraamžių, laiko **alkoholio vartojimą** („gėrimas“, „vartoja alkoholį“, „alkoholizmas“, „nesaikingas alkoholio vartojimas“, „problemos su alkoholiu“).

Kiti susirūpinimą keliantys įpročiai:

- ✓ **narkotikų vartojimas** („narkomanija“, „vartoja narkotines medžiagas“, „narkotikai“, „svaiginimasis narkotinėmis medžiagomis“, „gal narkotikus pavartoja“)
- ✓ **rūkymas** („rūkymas“, „cigaretės“, „labai daug rūko“)
- ✓ **dietų laikymasis** („laikosi nesąmoningų dietų“)
- ✓ **tinginystė** („žalingas įprotis – tinginystė“)
- ✓ **persivalgymas** („persivalgymas“).

Kokybinio tyrimo metu, jaunuolių buvo teiraujama, kas, jų manymu, padėtų sumažinti bendraamžių žalingų įpročių kiekį. 14–18 m. amžiaus informantai siūlo:

- ✓ **rengti prevencines akcijas: filmai, susitikimai, pamokos ir pan.** („prevencijos programas daryti“, „imčiausi drastiškų priemonių: nepatogus kinas, susitikimai su dėl žalingų įpročių sergančiais žmonėmis“)
- ✓ **bausti moksleivius rūkančius pertraukų metu** („nubausčiau einančius rūkyti pertraukų metu, praneščiau tėvams, arba išvis neleisčiau pertraukų metu eiti į lauką“)
- ✓ **auklėti ir šviesti jaunuolius mokyklose nuo pat mažens** („nuo mažens švietimą didinti šia tema“, „parodyčiau daromą žalą mokyklose“, „pasakočiau kokia žala būna nuo vartojimo“)
- ✓ **mažinti nelegalią prekybą alkoholiu ir cigaretėmis** („stiprinčiau kontrolę, kad jaunimas negalėtų įsigyti alkoholio ar cigarečių nelegaliai“)
- ✓ **už rūkymą ir alkoholio gėrimą skirti viešuosius darbus** („skirčiau viešųjų darbų, jei jaunuolis būtų sučiuptas rūkant ar geriant“).

Vyresni tyrimo dalyviai (19–29 m.) labiausiai pritaria prevencinėms akcijoms, o taip pat, be jau minėtų priežasčių, žalingų įpročių mastą siūlo mažinti ir šiais būdais:

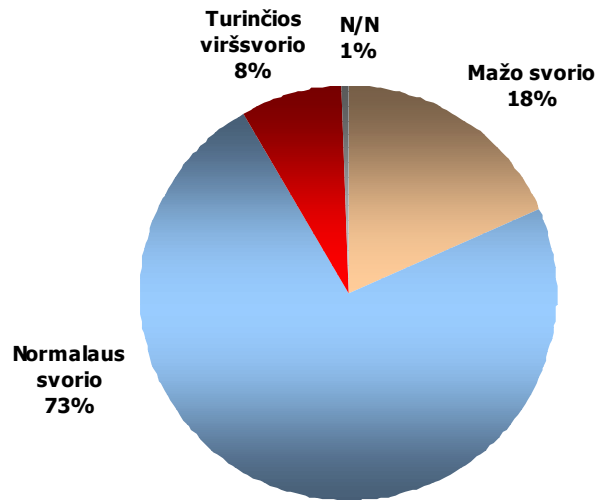
- ✓ **kalbant su jaunuoliais apie žalingų įpročių daromą žalą** („pasistengčiau paaiškinti jų grėsmę gyvybei ir sveikatai“, „stengčiausi kuo daugiau aiškinti apie žalingų įpročių daromą žalą“)
- ✓ **uždraudžiant pirkti bei parduoti alkoholį ir tabako gaminius** („uždrausčiau apskritai cigaretes ir alkoholį“).

3.11. Mityba ir poilsis

Ši rodiklių grupė sudaryta iš fizinės savijautos, subjektyvaus sveikatos būklės vertinimo, miego trukmės, sveikos gyvensenos rodiklių.

Kūno masės indekso rodiklis (KMI). Pastaruoju metu ryškėja tendencija, kad vis dažniau jaunos merginos suseraga valgymo sutrikimais, nervine anoreksija ar bulimija. Todėl į klausimyną buvo įtraukti klausimai apie kūno svorį ir ūgį, kuriais siekiama nustatyti kūno masės indeksą. Šis indeksas leidžia nustatyti, ar svoris atitinka ūgį, yra per mažas ar per didelis. Kūno masės indeksas apskaičiuojamas pagal formulę: $kūno\ masė/ūgis^2$

(pastaba: čia kūno masė matuojama kilogramais, o ūgis – metrais). Merginos skirstomos į tris intervalus pagal KMI: iki 18,5 – mažo svorio, 18,5–24 – normalaus svorio, virš 24 – turinčios viršsvorio.

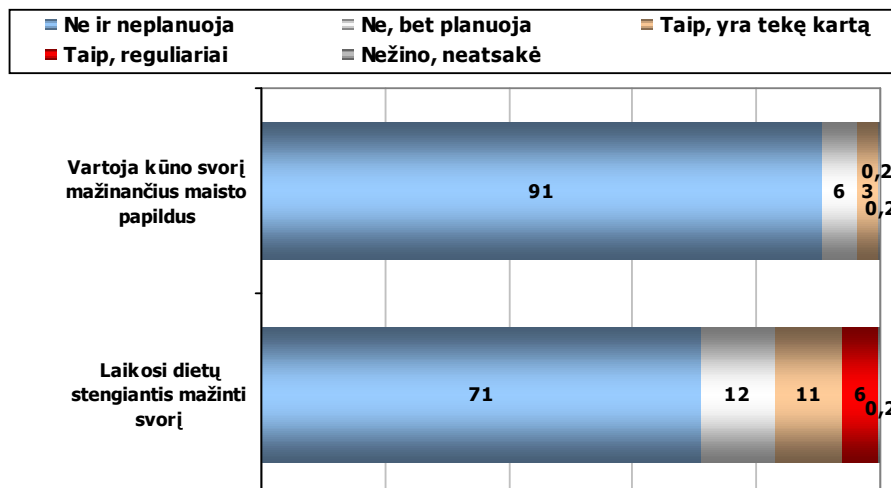

3.11.1 paveikslas. Merginų kūno masės indekso rodiklis (proc., N=203)

Vidutinis merginų kūno masės indeksas – 21,5. Šis rodiklis patenka į normalaus svorio kategoriją.

Daugumos apklaustų merginų (73 proc.) kūno masės indeksas yra normalus. 18 proc. tiriamųjų yra per mažo svorio, 23 proc. turi viršsvorio (žr. 3.11.1 pav.).

Svorio mažinimo rodikliai yra du: kūno svorį mažinančiųjų papildų vartojimas ir dietų laikymasis. Jie matuojami keturių rangų skalėmis nuo „ne (nevartoja / nesilaiko) ir neplanuoja“ iki „taip (vartoja / laikosi), reguliariai“. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

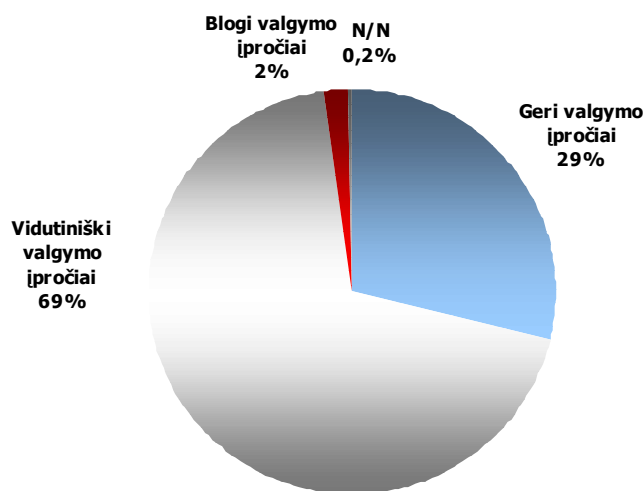

3.11.2 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal svorio mažinimo rodiklius (proc., N=402)

Tyrimo duomenimis, dauguma respondentų neplanuoja vartoti kūno svorį mažinančių maisto papildų (91 proc.) bei neketina laikytis dietų (71 proc.). 9 proc. apklaustųjų teigia planuojantys, yra bent kartą vartoję arba reguliariai vartojantys svorį mažinančius maisto papildus. 29 proc. planuoja, yra bent kartą laikęsi arba reguliariai laikosi svorį mažinančių dietų (žr. 3.11.2 pav.).

Nustatyta silpna statistiškai reikšminga teigiama migdomųjų vaistų vartojimo dažnumo koreliacija su dietų, siekiant mesti svorį, laikymosi dažnumu (Spearmano $\rho=0,143$, $p=0,004$). Tai reiškia, kad dietų besilaikantieji dažniau vartoja raminamuosius vaistus. Taip pat nustatyta vidutinio stiprumo statistiškai reikšminga teigiama koreliacija tarp kūno svorį mažinančių papildų vartojimo ir dietų laikymosi siekiant mažinti kūno svorį (Spearmano $\rho=0,446$, $p<0,001$). Tai reiškia, kad, apsisprendusieji mažinti kūno svorį, tai daro tiek laikydamiesi dietų, tiek vartodami kūno masę mažinančius papildus. Kūno svorį mažinančių papildų dažniau nevartoja ir neplanuoja vartoti vyrai (Pearsono χ^2 testo $p=0,011$) ir jauniausi (14–18 m.) apklaustieji (Pearsono χ^2 testo $p=0,047$). Vyrai taip pat dažniau neketina laikytis dietų stengiantis mažinti kūno svorį (Pearsono χ^2 testo $p<0,001$).

Gerų / teisingų / sveikų valgymo įpročių rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 8 indikatoriais, apie valgymo įpročius. Kiekvienas indikatorius vertinamas keturių rangų skale, tiriamųjų prašoma nurodyti, kiek kartų per savaitę pastarąjį mėnesį jie valgė pusryčius, vakarienę, vartojo „sveikus“ ir „nesveikus“ produktus. Suminis gerų / teisingų / sveikų valgymo įpročių rodiklis, kurio reikšmės kinta nuo 8 iki 32: 8 reiškia blogus / neteisingus / nesveikus, o 32 – gerus / teisingus / sveikus valgymo įpročius, vadinasi, kuo didesnė rodiklio reikšmė, tuo geresni valgymo įpročiai. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: blogus (nuo 8 iki 16), vidutiniškus (nuo 17 iki 24) ir gerus (nuo 25 iki 32) valgymo įpročius turintieji.

3.11.3 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal gerų / teisingų / sveikų valgymo įpročių rodiklį (proc., N=402)

Gerų / teisingų / sveikų valgymo įpročių rodiklio vidutinė reikšmė – 22,8. Tai reiškia, kad Utenos rajono jaunuoliams būdingi vidutiniškai sveikos mitybos įpročiai.

69 proc. apklaustųjų pasižymi vidutiniškais sveikos mitybos įpročiais. 29 proc. tyrimo dalyvių valgymo įpročiai geri, 2 proc. – blogi (žr. 3.11.3 pav.).

Kokybinio tyrimo duomenimis, 14–18 metų amžiaus jaunuoliai bendraamžių prastą maitinimąsi sieja su šiais aspektais:

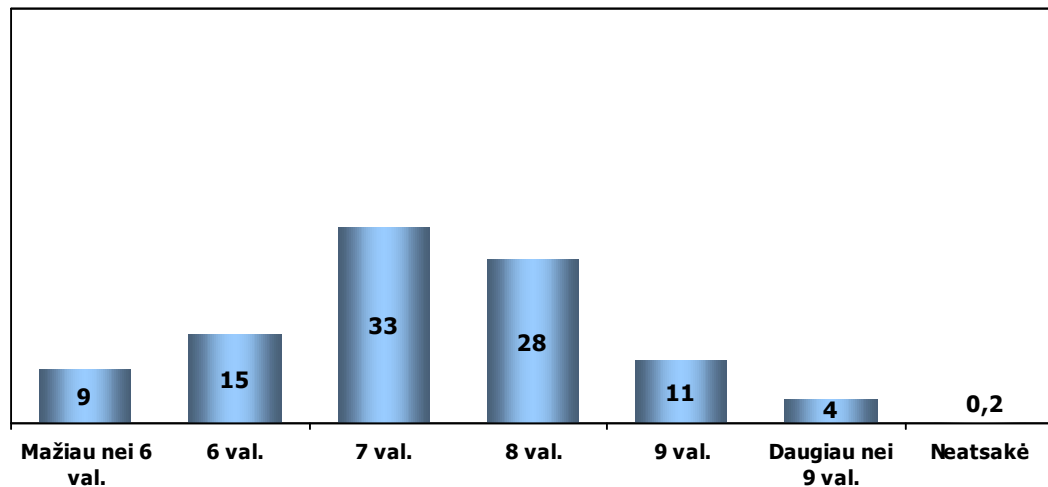
- ✓ **didelė nesveiko maisto pasiūla** („visur toks prastas maistas“, „daug verslas prigamina nesveikų produktų“, „toks maistas visur siūlomas“, „maistas šiais laikais yra labai prastas, visur chemija, kas skanu – tas nesveika“, „dėl didelės prasto maisto pasiūlos“, „gal per daug greito maisto“)
- ✓ **maža sveiko maisto pasiūla** („parduotuvėse beveik neįmanoma rasti 100% natūralaus maisto“)
- ✓ **ribotomis galimybėmis užsiauginti savų daržovių** („mažai kas turi savo daržus ar kaimus“)
- ✓ **laiko trūkumu** („neranda laiko tinkamai pavalgyti“, „skuba“).

Vos vienas jaunuolis patikino, kad **maitinasi gerai** („nemanau kad prastai maitinasi“).

Vyresni tyrimo dalyviai (19–29 m.), be jau minėtų priežasčių, taip pat akcentavo:

- ✓ **sveiką maistą gaminančių maitinimo įstaigų trūkumą** („trūksta viešųjų maitinimo įstaigų, kuriose būtų tinkamas maistas“)
- ✓ **prioriteto skyrimą skoninėms savybėms** („nesveikas maistas jiems skanesnis“)
- ✓ **užimtumą** („yra labai užimti, daug laiko praleidžia prie kompiuterio“)
- ✓ **finansinį nepriteklių** („finansai“, „dėl finansų trūkumo“).

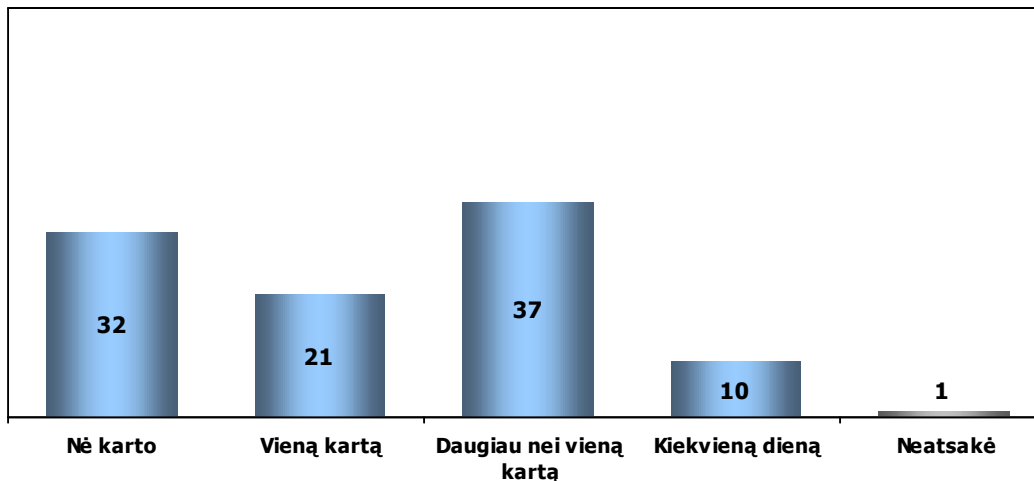
Miego rodiklis – matuojamas valandomis, skirtomis vidutiniškai per parą miegui pastarąjį mėnesį, matuojamas 6 rangų skale, kuri kinta nuo „mažiau nei 6 val.“ iki „daugiau nei 9 val.“. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus

3.11.4 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal miego rodiklį (proc., N=402)

33 proc. tyrimo dalyvių per pastarąjį mėnesį miegojo po 7 val. per parą. 28 proc. miegojo po 8 val. 24 proc. – po 6 ar mažiau valandų. 15 proc. – po 9 val. ar ilgiau (žr. 3.11.4 pav.).

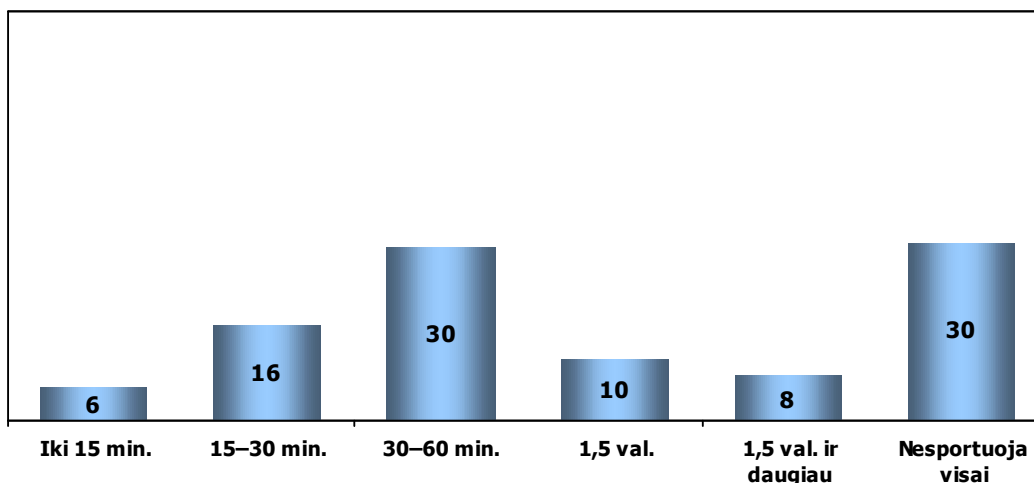
Fizinis aktyvumas matuojamas dviem rodikliais. Pirmas – kiek kartų per savaitę sportuoja, matuojamas keturių rangų skale nuo „niekada“ iki „kiekvieną dieną“. Antras – kiek vidutiniškai laiko vienu kartu sportuoja, šešių rangų skale nuo „nesportuoju“ iki „1,5 val. ir daugiau“. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

3.11.5 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal fizinį aktyvumą kartais per savaitę (proc., N=402)

47 proc. respondentų sportuoja bent kelis kartus per savaitę. 21 proc. sportuoja kartą per savaitę. 32 proc. – išvis nesportuoja (žr. 3.11.5 pav.).

Nustatyta statistiškai reikšminga silpna neigiama sportavimo dažnumo per savaitę koreliacija su kūno svorį mažinančių papildų vartojimo (Spearmano $\rho = -0,173$, $p < 0,001$) dažnumu ir silpna teigiama koreliacija su gerų / teisingų / sveikų valgymo įpročių rodikliu (Spearmano $\rho = 0,229$, $p < 0,001$). Tai rodo, kad tie, kurie dažniau sportuoja, sveikiau maitinasi ir rečiau laikosi dietų stengdamiesi numesti svorio. Dažniau visai nesportuoja moterys (Pearsono χ^2 testo $p < 0,001$) ir vyresni (19–29 m.) tyrimo dalyviai (Pearsono χ^2 testo $p < 0,001$).

3.11.6 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal fizinį aktyvumą laiko trukme per dieną (proc., N=402)

Sportavimui per dieną skiriama trukmė yra įvairi: 18 proc. tam skiria 1,5 val. ar daugiau, 30 proc. – 30–60 min., 22 proc. – iki pusvalandžio per dieną (žr. 3.11.6 pav.).

Nustatyta stipri neigiama koreliacija tarp sportavimo dažnumo per savaitę ir per kartą (Spearmano $\rho = -0,580$, $p < 0,001$). Tai rodo, kad tie, kurie sportuoja rečiau, tam vienu kartu skiria daugiau laiko. Daugiausiai laiko sportui per kartą dažniau skiria vyrai (Pearsono χ^2 testo $p < 0,001$).

Remiantis kokybinio tyrimo duomenimis, 14–18 metų amžiaus jaunuoliai, bendraamžių mažą fizinį aktyvumą sieja su šiais veiksniais:

- ✓ **didelis prisirišimas prie kompiuterio, interneto, TV** („dabar pusė jaunimo domina tik kompiuteriai“, „dabar daug laiko praleidžia prie kompiuterio“, „dėl kompiuterių ir technologijos gausos“, „tokie laikai – kompiuteriai, internetinis bendravimas“)
- ✓ **aplinkos įtaka** („nemažai lemia aplinka, jei nėra priežasties būti aktyviam (nereikia eiti į mokyklą ar kiekvieną dieną bėgioti krosą), dažnai jaunuoliai nemato priežasties būti aktyviais“)
- ✓ **laiką užimanti kita veikla** („turi kitų užsiėmimų“, „yra įdomesnių laisvalaikio praleidimo būdų“)
- ✓ **didelis mokymosi krūvis** („daug laiko praleidžia ruošdami namų darbus“)
- ✓ **tinginystė** („nes jie tingūs“).

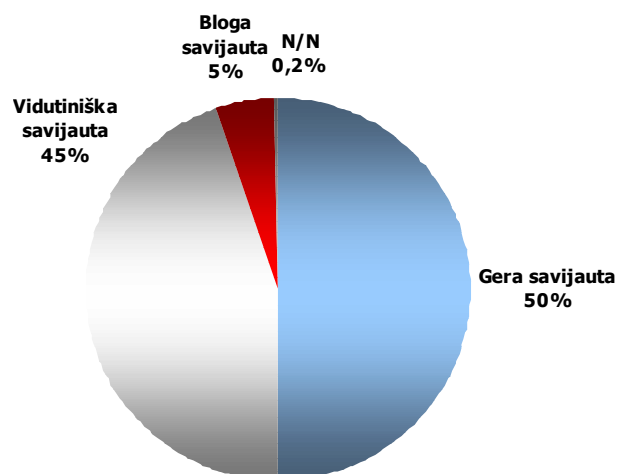
Trijų jaunuolių teigimu, bendraamžiai **yra aktyvūs** („kiek pažįstu, jaunimas yra fiziškai aktyvus“, „nemažai žaidžia kiemuose sportinius žaidimus, lanko būrelius“, „dauguma lanko būrelius, aktyvūs“).

Vyresnieji (19–29 m.), kaip ir jaunesnieji, mano, kad pagrindinė mažo fizinio aktyvumo priežastis yra **prisirišimas prie šiuolaikinių technologijų**. Taip pat mano, kad mažas fizinis aktyvumas gali būti sietinas ir su šiais veiksniais:

- ✓ **sporto teikiamos naudos neįvertinimas** („dėl blogo požiūrio susiformavimo, jaunimui trūksta suvokimo, kad fizinis aktyvumas labai reikalingas ir naudingas“)
- ✓ **žalingi įpročiai** („alkoholis, tabakas, narkotinės medžiagos, linksmybės – dėl to ir nesportuoja“, „nes jiems svarbiausia vartoti kvaišalus“)
- ✓ **motyvacijos sportuoti stygius** („nes jiems viskas nuobodu“)
- ✓ **laiko stoka** („nėra laiko“).

Vos vienas vyresnio amžiaus jaunuolis patikino, kad jų bendraamžiai **yra fiziškai aktyvūs** („visi mano pažįstami fiziškai yra netgi labai aktyvūs“).

Fizinės savijautos rodiklis – tai suminis rodiklis, kurį sudaro 4 indikatoriai, apie patiriamus skausmus ar fizinius nusiskundimus. Kiekvienas indikatorius matuojamas 4 rangų skale, tiriamųjų prašoma nurodyti, kaip dažnai per pastarąjį mėnesį jiems skaudėjo arba teko vartoti vaistus. Suminio fizinės sveikatos rodiklio reikšmės kinta nuo 4 iki 16: 4 reiškia blogą / silpną, o 16 – gerą fizinę sveikatą, vadinasi, kuo didesnė rodiklio reikšmė, tuo geresnė fizinė sveikata. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: bloga (nuo 4 iki 7), vidutiniška (nuo 8 iki 12) ir gera (nuo 13 iki 16) fizinė sveikata.

3.11.7 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal fizinės savijautos rodiklį (proc., N=402)

Vidutinė fizinės savijautos rodiklio reikšmė – 12,3. Šis rodiklis patenka tarp vidutinės ir geros fizinės sveikatos kategorijų.

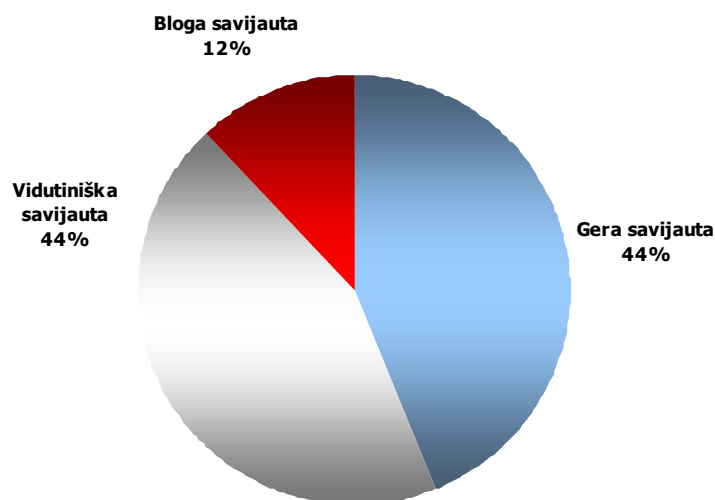
Pusė (50 proc.) tiriamųjų pasižymi gera fizine savijauta. 45 proc. nustatytas vidutiniškas savijautos rodiklis. 5 proc. būdinga bloga savijauta (žr. 3.11.7 pav.).

Gera fizine savijauta dažniau pasižymi vyrai (Pearsono χ^2 testo $p < 0,001$) ir jauniausi (14–18 m.) apklaustieji (Pearsono χ^2 testo $p = 0,002$).

3.12. Psichologinė savijauta

Šios grupės rodiklius sudaro psichologinės savijautos, savęs vertinimo ir problemų įveikimo rodikliai.

Psichinės savijautos suminis rodiklis – tai suminis rodiklis, kurį sudaro 8 indikatoriai, apie įvairius emocinius, psichinius nusiskundimus. Kiekvienas indikatorius matuojamas 4 rangų skale, tiriamųjų prašoma nurodyti, kaip dažnai per pastarąjį mėnesį juos kankino nerimas, nemiga, liūdesys ir pan. Suminio psichinės sveikatos rodiklio reikšmės kinta nuo 8 iki 32: 8 reiškia blogą / silpną, o 32 – gerą psichinę sveikatą, vadinasi, kuo didesnė rodiklio reikšmė, tuo geresnė psichinė sveikata. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: bloga (nuo 8 iki 16), vidutiniška (nuo 17 iki 24) ir gera (nuo 25 iki 32) psichinė sveikata.

3.12.1 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal psichinės savijautos suminį rodiklį (proc., N=402)

Vidutinė psichinės savijautos suminio rodiklio reikšmė – 23,3; reiškianti vidutinę psichinę Utenos rajono jaunuolių savijautą.

44 proc. jaunuolių per pastarąjį mėnesį susidūrė su juos kankinančiu nerimu, nemiga, liūdesiu. Dar 44 proc. šiuo atžvilgiu jaučiasi gerai. 12 proc. pasižymi bloga psichine savijauta (žr. 3.12.1 pav.).

Nustatyta silpna teigiama koreliacija tarp psichinės savijautos ir sveikų valgymo įpročių rodiklių (Spearmano $\rho=0,146$, $p=0,003$). Tai reiškia, kad kuo jaunimas sveikiau maitinasi, tuo geresnė jo psichinė savijauta. Taip pat nustatyta vidutinio stiprumo teigiama koreliacija tarp fizinės ir psichinės sveikatos rodiklių (Spearmano $\rho=0,499$, $p<0,001$). Tai rodo, kad tie apklaustieji, kurie geriau jaučiasi fiziškai, geriau jaučiasi ir psichiškai. Gera psichine savijauta dažniau pasižymi vyrai (Pearsono χ^2 testo $p<0,001$) ir jaunesni (14–23 m.) apklaustieji (Pearsono χ^2 testo $p=0,001$).

Kokybinio tyrimo metu jaunuolių buvo klausama, kaip, jų manymu, būtų galima pagerinti bendraamžių psichologinę savijautą. 14–18 metų amžiaus informantai siūlo:

- ✓ **su jaunimu dirbti socialiniams pedagogams, psychologams** („su jaunimu kad daugiau dirbtų socialiniai pedagogai <...> reikalui esant skirti vaikui psichologą“, „mokyklose psichologus įdarbinti“, „kiekvieną bėdą individualiai reikia spręsti, bendrauti su socialiniais darbuotojais“)
- ✓ **mažinti patyčias** („neužgaulioti“, „tie, kurie patiria kokias patyčias ar smurtą ir blogą aplinką namuose, tai psichologiškai ir jaučiasi blogai“)
- ✓ **mokyti gražaus elgesio su kitais žmonėmis** („reikia įskiepyti mintį, kad iš pradžių reikia pradėti nuo savo elgesio su kitais“)
- ✓ **palaikyti jaunuolį, padėti jam išsipasakoti** („draugams ir tėvams palaikyti, padėti išsipasakoti“).

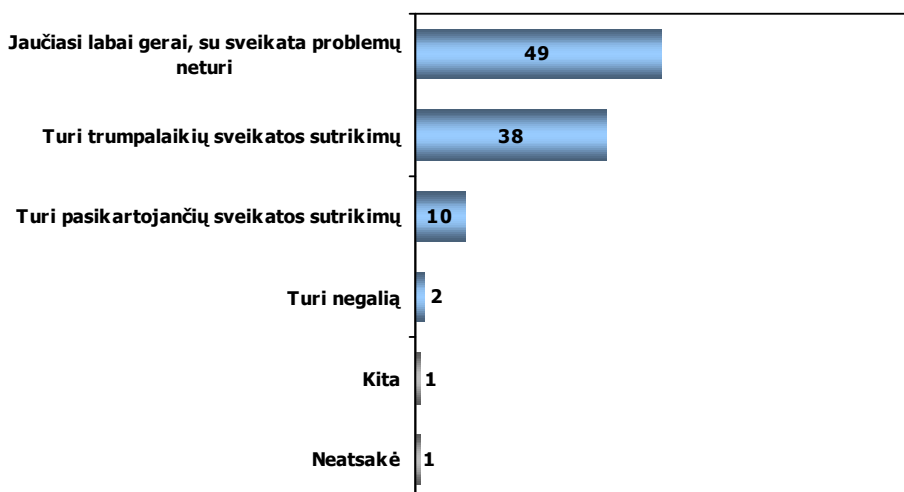
Keletas jaunuolių suabejojo, ar bendraamžiai tikrai blogai jaučiasi („gal jie ir taip gerai jaučiasi, nežinau“, „gal ir taip gerai jaučiasi“, „o kas įrodė, kad jie jaučiasi blogai?“, „o kas teigia, kad jie jaučiasi blogai?“).

Vyresni (19–29 m.) tyrimo dalyviai taip pat siūlo:

- ✓ **auklėti ir ugdyti jaunuolius nuo mažens, neleisti rasti patyčioms** („*tuo reikėtų rūpintis jau nuo ankstyvos jaunystės, kovoti su patyčiomis ir smurtu mokyklose, ugdyti jaunuolių lyderių bruožus*“)
- ✓ **daugiau bendrauti** („*kuo daugiau stengtis bendrauti*“)
- ✓ **užsiimti patinkančia veikla** („*rasti veiklą, hobi*“)
- ✓ **didinti toleranciją** („*didinti toleranciją*“).

Vienas jaunuolis mano, kad **gera savijauta priklauso tik nuo bendros įvykių visumos** („*mano manymų, gera psichologinė savijauta priklauso nuo bendros įvykių visumos*“), o kitas teigia, jog, jo manymu, **viskas jau ir taip yra daroma** („*manau, kad pakankamai daroma*“).

Sveikatos būklės subjektyvus rodiklis matuojamas 4 rangų skale, kuri kinta nuo „jaučiatės labai gerai, su sveikata problemų neturi“ iki „turite negalią“. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

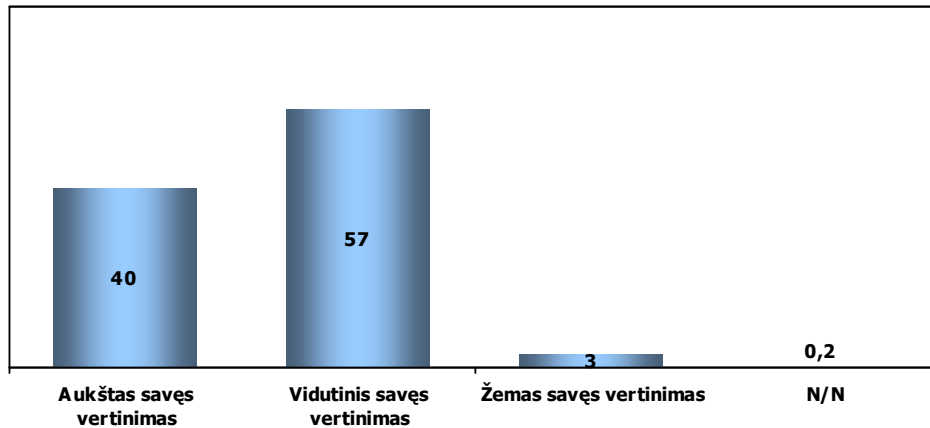

3.12.2 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal sveikatos būklės subjektyvų rodiklį (proc., N=402)

Didžioji dalis tiriamųjų arba jaučiasi gerai (49 proc.), arba turi trumpalaikių sveikatos sutrikimų (38 proc.). 10 proc. apklaustųjų teigė turintys pasikartojančių sveikatos sutrikimų, 2 proc. – negalią (žr. 3.12.2 pav.).

Gerai jaučiasi ir sveikatos problemų dažniau neturi vyrai (Pearsono χ^2 testo $p=0,014$) ir jauniausi (14–18 m.) apklaustieji (Pearsono χ^2 testo $p<0,001$).

Savęs vertinimo rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 10 indikatorių, išreiškiančių tiriamųjų suvokimus apie save, savo vertę, pasitenkinimą savimi ir pan. Kiekvienas indikatorius vertinamas keturių rangų skale, tiriamųjų prašoma nurodyti, ar jie sutinka su juos apibūdinančiais teiginiais. Suminio savęs vertinimo rodiklio reikšmės kinta nuo 10 iki 40: 10 reiškia žemą, o 40 – aukštą savivertę, vadinasi, kuo didesnė rodiklio reikšmė, tuo aukštesnė savivertė. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: žemas (nuo 10 iki 20), vidutinis (nuo 21 iki 30) ir aukštas (nuo 31 iki 40) savęs vertinimas.

3.12.3 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal savęs vertinimo rodiklį (proc., N=402)

Savęs vertinimo rodiklio vidutinė reikšmė – 29,5. Tai parodo, kad Utenos rajono jaunimo savęs vertinimo rodiklis yra vidutinis.

57 proc. apklausos dalyvių priskirtini vidutinio savęs vertinimo kategorijai. 40 proc. pasižymi aukštu, 3 proc. – žemu savęs vertinimu (žr. 3.12.3 pav.).

Nustatytos silpnos statistiškai reikšmingos teigiamos koreliacijos tarp savęs vertinimo ir fizinės (Spearmano $\rho=0,114$, $p=0,022$) bei psichinės (Spearmano $\rho=0,252$, $p<0,001$) sveikatos suminių rodiklių. Tai reiškia, kad geriau save vertinti yra linkę geriau fiziškai ir psichiškai besijaučiantys apklaustieji. Aukštu savęs vertinimo lygiu dažniau pasižymi vyrai (Pearsono χ^2 testo $p=0,041$).

Remiantis kokybinio tyrimo duomenimis, 14–18 metų amžiaus jaunuoliai, prastą požiūrį į save sieja su šiais aspektais:

- ✓ **savęs nuvertinimas, pasitikėjimo stoka** („nežinau, gal bijo būti išjuokti“, „jie nežino savo galimybių“, „savęs nuvertinimas“)
- ✓ **neisavertiškai išnaudojamas laikas** („jie per mažai užsiėmę, turi per daug laiko“)
- ✓ **prasta fizinė savijauta** („dėl prasto fizinio pasiruošimo“)
- ✓ **depresija** („gal depresija puola“).

Keletas jaunuolių nepastebėjo, jog bendraamžių požiūris į save yra prastas („o kas sakė kad prastas, nemanau“, „neprastas“, „aš taip nemanau“).

Vyresnieji (19–29 m.) bendraamžių prastą požiūrį į save sieja ir su šiais aspektais:

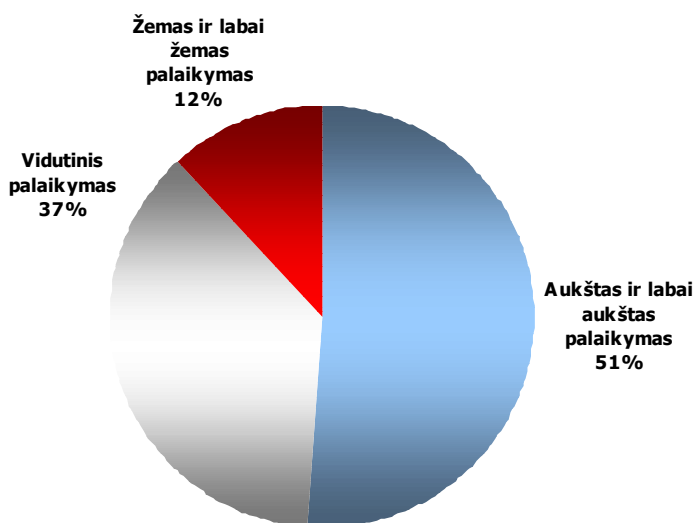
- ✓ **aplinkos įtaka** („neisavertiškumas atsiradęs dėl mokyklos arba juos supančios aplinkos“, „juos taip nuteikia aplinka“)
- ✓ **perspektyvų nematymas** („nemato vilties, perspektyvų nematymas“)
- ✓ **skaudūs patyrimai gyvenime** („gal dėl nesėkmių praranda žmonės pasitikėjimą savimi“)
- ✓ **uždarumas, nepasitikėjimas savimi** („labai yra užsidarę, nepasitiki savimi“)
- ✓ **palaikymo stygius** („gal trūksta aplinkoje žmonių, kurie jais tikėtų ir padrąsintų“).

Tyrimo dalyvavę jaunuoliai (14–29 m.), prastą požiūrį į save siūlo gerinti:

- ✓ **labiau save vertinant, mylint bei pasitikint** („labiau savimi pasitikėti, mylėti save“, „pasitikėti savimi ir kitais“, „daugiau pasitikėti savimi“)
- ✓ **užsiimant aktyvia ir įdomia veikla** („bandyti save atrasti, išbandyti naujus dalykus, tobulėti ir nebijoti judėti į priekį“)

- ✓ **realizuojant save** („stengtis labiau save realizuoti“, „atrasti save gyvenime, realizuoti save“)
- ✓ **stengiantis nekreipti dėmesio į aplinkinių kalbas** („nekleusyti ką sako kiti“)
- ✓ **daugiau bendraujant** („bendrauti, išsikalbėti“, „reikia kuo daugiau bendrauti“)
- ✓ **nusiteikiant pozityviai** („pozityvumas“)
- ✓ **skaitant** („skaityti“, „daugiau skaityti“).

Šeimos narių socialinio palaikymo rodiklis – tai suminis rodiklis, matuojamas 7 indikatoriais apie tam tikras palaikymą išreiškiančias patirtis iš šeimos narių, kurie rodo, kad tiriamasis gyvena jį palaikančioje, pripažįstančioje, mylinčioje ir vertinančioje namų aplinkoje. Kiekvienas indikatorius vertinamas trijų rangų skale, tiriamieji prašomi nurodyti, kaip dažnai per paskutines 30 dienų jų šeimos nariai (globos namų darbuotojai) išvardytais būdais išreiškė palaikymą. Suminio socialinio palaikymo šeimoje rodiklio reikšmės kinta nuo 7 iki 21: 7 reiškia socialinio palaikymo šeimoje trūkumą, o 21 reiškia stipriai išreikštą socialinį palaikymą šeimoje, vadinasi, kuo didesnė rodiklio reikšmė, tuo daugiau socialinio palaikymo tiriamieji sulaukia iš šeimos narių. Balus galima suskirstyti į tokias grupes: žemas ir labai žemas (nuo 7 iki 12), vidutinis (nuo 13 iki 17) ir aukštas ar labai aukštas (nuo 18 iki 21) socialinis palaikymas šeimoje.

3.12.4 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal šeimos narių socialinio palaikymo rodiklį (proc., N=402)

Šeimos narių socialinio palaikymo rodiklio vidutinė reikšmė – 16,9; t. y. vidutinis šeimos narių / globėjų palaikymo rodiklis.

Grupei, pasižymintys aukštu / labai aukštu šeimos narių socialinio palaikymo lygiu, priskirtini 51 proc. apklaustųjų, vidutiniu – 37 proc., žemu ir labai žemu – 12 proc. (žr. 3.12.4 pav.).

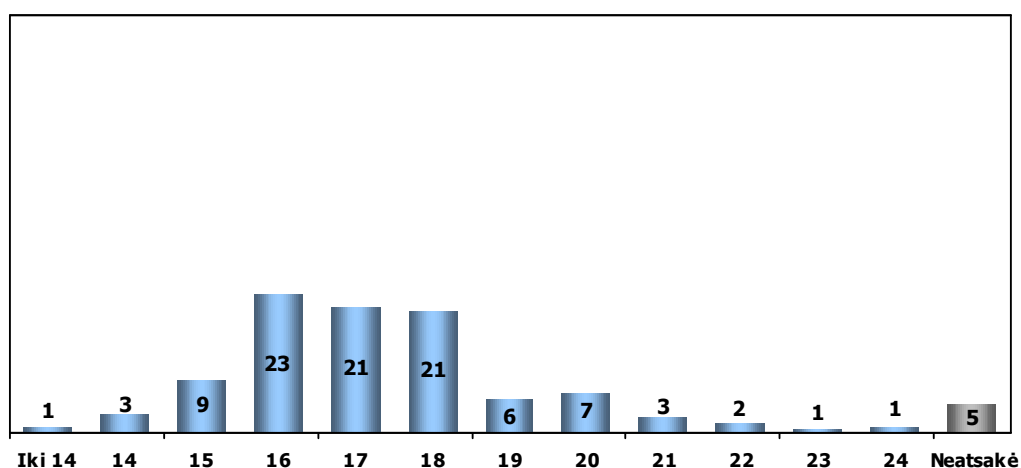
Nustatytos statistiškai reikšmingos šeimos narių socialinio palaikymo rodiklio silpnos teigiamos koreliacijos su psichinės savijautos (Spearmano $\rho=0,103$, $p=0,044$) ir savęs vertinimo (Spearmano $\rho=0,270$, $p<0,001$) rodikliais. Tai reiškia, kad kuo jaunimas susilaukia didesnio šeimos narių socialinio palaikymo, tuo geriau psichiškai jaučiasi ir save

vertina. Aukšto ir labai aukšto šeimos narių socialinio palaikymo dažniau susilaukia moterys (Pearsono χ^2 testo $p=0,004$).

3.13. Lytinė elgsena ir šeimos planavimas

Šią grupę sudaro lytinės elgsenos rodikliai: lytiniai santykiai, kontracepcijos naudojimas, lytinių partnerių skaičius ir pirmų santykių amžius, nuostatos į ikivedybinius lytinius santykius ir santuoką.

Pirmų lytinių santykių amžiaus rodiklis – metai, kada turėjo pirmus lytinius santykius, atsakyti, jei tokius turėjo. Pateikiamas pirmų lytinių santykių amžiaus vidurkis bei pasiskirstymas pagal metus, kada turėjo pirmuosius lytinius santykius.

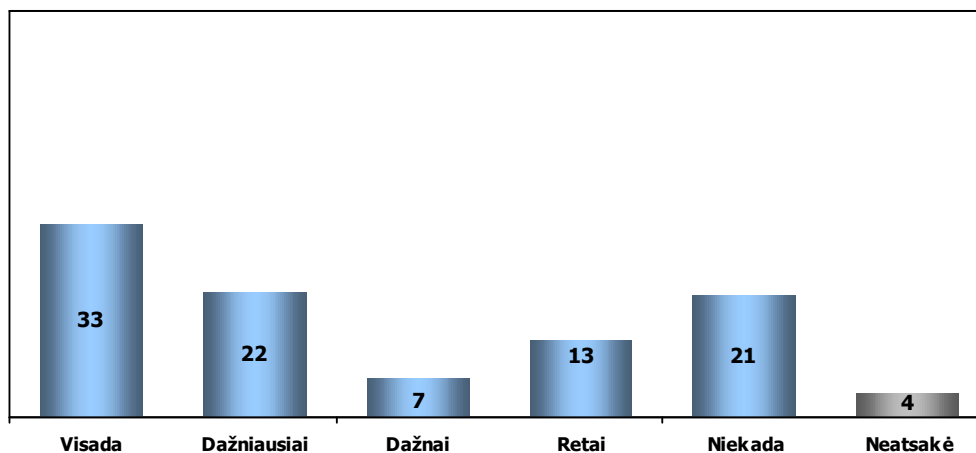
3.13.1 paveikslas. Tiriamųjų pasiskirstymas pagal pirmų lytinių santykių amžiaus rodiklį (proc., N=195)

Turėję lytinių santykių nurodė 49 proc. respondentų. Vidutinis pirmų lytinių santykių amžius – 17,3 metų.

Dauguma (65 proc.) lytinį gyvenimą pradėjusių respondentų pirmuosius lytinius santykius turėjo būdami 16–18 metų. 13 proc. lytinius santykius pradėjo jaunesniame amžiuje. 20 proc. – būdami vyresnio amžiaus (žr. 3.13.1 pav.).

Lytinių santykių dažniau yra turėję vyriausi (24–29 m.) apklaustieji (Pearsono χ^2 testo $p<0,001$).

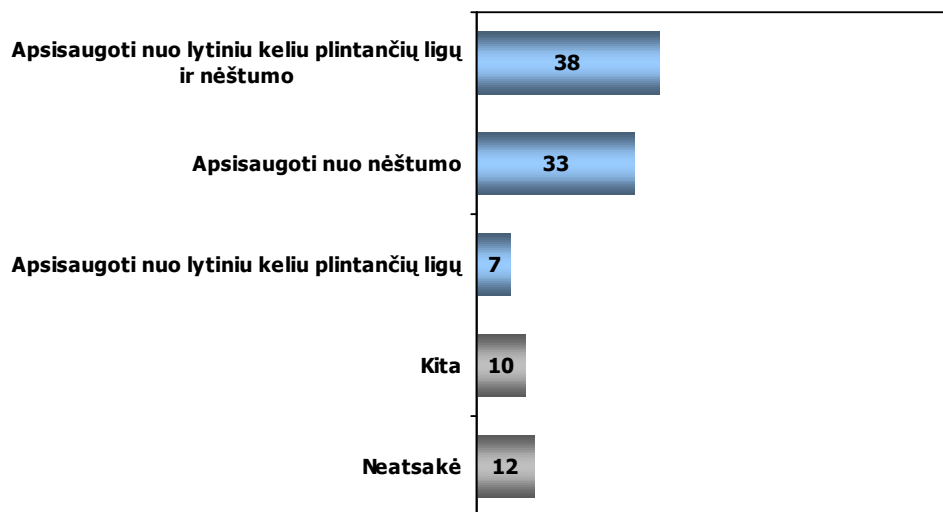
Naudojimas kontracetinėmis priemonėmis lytinių santykių metu, matuojamas 5 rangų skale pagal dažnumą, nuo „visada“ iki „niekada“. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

3.13.2 paveikslas. Naudojimas kontracetinėmis priemonėmis lytinių santykių metu (proc., N=195)

33 proc. kontracetinėmis priemonėmis lytinių santykių metu naudojasi visada, 22 proc. – dažniausiai, 7 proc. – dažnai. 13 proc. respondentų nurodė, kad kontracetinėmis priemonėmis naudojasi retai, 21 proc. – jomis išvis nesinaudoja (žr. 3.13.2 pav.).

Kontracetinių priemonių naudojimo priežastys – pateikiamos 3 priežastys ir galimybė nurodyti kitą variantą, leidžiama pasirinkti vieną atsakymą. Pateikiamas tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

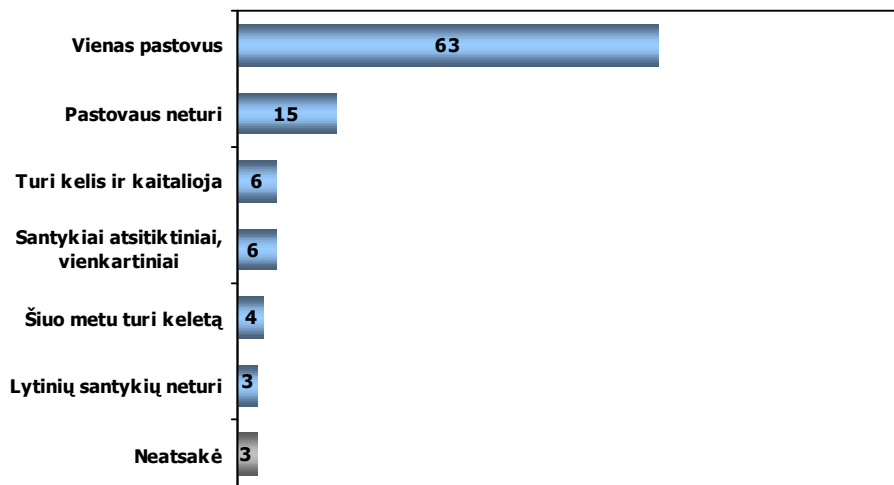

3.13.3 paveikslas. Kontracetinių priemonių naudojimo priežastys (proc., N=195)

38 proc. apklaustųjų kontracetinėmis priemonėmis naudojasi tam, kad apsisaugotų nuo nėštumo bei lytiniu keliu plintančių ligų, 33 proc. – tik tam, kad apsisaugotų nuo nėštumo. 7 proc. šias priemonės pasirenka tam, kad apsisaugotų nuo lytiniu keliu plintančių ligų (žr. 3.13.3 pav.).

Kontracetines priemones, tik apsisaugoti nuo nėštumo, dažniau naudoja moterys, o vyrai dažniau pagalvoja ir apie lytiniu keliu plintančias ligas (Pearsono χ^2 testo $p < 0,001$).

Lytinių partnerių skaičius ir pastovumas. Prašoma pasirinkti tinkamą variantą. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

3.13.4 paveikslas. Lytinių partnerių skaičius ir pastovumas (proc., N=195)

Didžioji dalis nurodė, kad turi vieną pastovų partnerį (63 proc.). 15 proc. teigė, kad pastovaus partnerio neturi. 10 proc. šiuo metu turi kelis partnerius. Atsitiktinių, vienkartinių santykių pareiškė turintys 6 proc. apklaustųjų (žr. 3.13.4 pav.).

Vieną pastovų lytinį partnerį dažniau turi moterys (Pearsono χ^2 testo $p=0,001$) ir vyriausi (24–29 m.) apklaustieji (Pearsono χ^2 testo $p=0,002$).

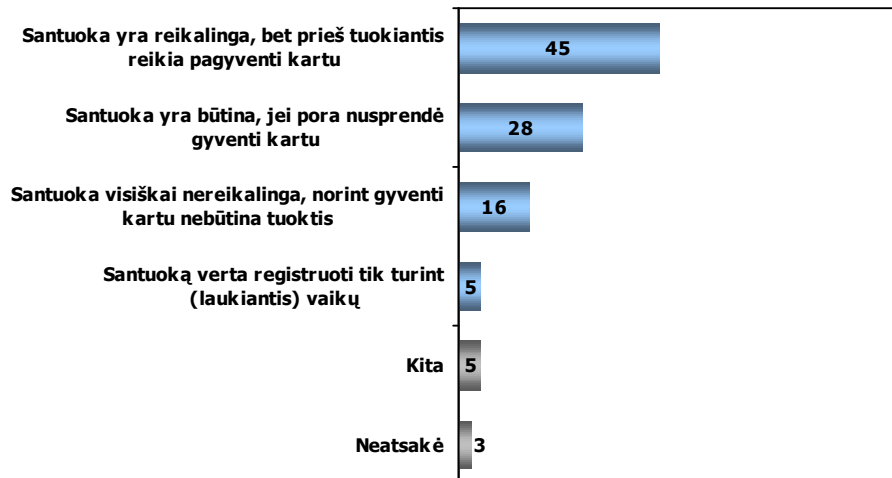
Remiantis kokybinio tyrimo duomenimis, 14–18 metų amžiaus jaunuoliai mano, kad norint, jog bendraamžiams nestigtų informacijos apie lytinius santykius, reikia **šviesti jaunuolius apie lytinius santykius mokykloje** („apie tai skirti tam tikras pamokas mokyklose“, „vesti pamokas“, „mokyklose didinti švietimą šia tema ir normaliai, o ne biologiniais nesuprantamais terminais“, „mokyklose gal reikėtų daugiau pasakoti“, „pamokos mokykloje“).

Trys 14–18 m. amžiaus jaunuoliai patikino, kad **informacijos jiems netrūksta** („manau, kad jos netrūksta“, „kad užtenka“, „šia tema ir taip daug švietimo yra“).

Vyresnio amžiaus (19–29 m.) jaunuoliai taip pat mano, kad **reikia vesti specialias lytinio švietimo pamokas švietimo įstaigose** („daugiau pamokų mokyklose skirti sveikai gyvensenai“, „mokyklose padidinti šios informacijos srautus“, „mokyklose apie tai diskutuoti, reklamuoti apsaugojimo priemones“, „didinti švietimą mokyklose“, „mokyklose šių temų nepraleisti ir nedėstyti jų taip paviršutiniškai“).

Vienas 19–29 m. amžiaus informantas teigia, jog jo bendraamžiams **informacijos nestinga** („nemanau, kad mano amžiaus asmenims dar reikia informacijos apie lytinius santykius ar šeimos planavimą“).

Nuostatos santuokos atžvilgiu, pateikiami keturi teiginiai apie tai, kada ir kodėl reiktų susituokti. Pateikiamas procentinis tiriamųjų pasiskirstymas pagal pasirinktus atsakymus.

3.13.5 paveikslas. Nuostatos santuokos atžvilgiu (proc., N=402)

45 proc. Utenos rajono jaunuolių linkę manyti, kad santuoka yra reikalinga, bet prieš tuokiantis reikia pagyventi kartu. 28 proc. mano, kad, norint gyventi kartu, santuoka yra būtina. 16 proc. teigia, kad, norint gyventi kartu, santuoka visiškai nereikalinga. 5 proc. laikosi nuomonės, kad santuoka reikalinga tik turint (laukiantis) vaikų (žr. 3.13.5 pav.).

Nuostatos, kad santuoka būtina porai nusprendus gyventi kartu, dažniau laikosi jauniausi (14–18 m.) apklaustieji (Pearsono χ^2 testo $p=0,044$).

19–29 metų amžiaus informantai mano, kad siekiant šeimoje išlaikyti darną, svarbiausia:

- ✓ **pagarba, pasitikėjimas, supratimas, meilė** („meilė ir pagarba“, „pasitikėjimas“, „supratimas ir pasitikėjimas“, „pasitikėjimas, savitarpio pagalba“, „tarpusavio supratimas“)
- ✓ **bendravimas, problemų aptarimas** („bendrauti daugiau vieniems su kitais, daugiau išsipasakoti bėdas vieni kitiems, palaikyti vieniems kitą“)
- ✓ **kompromisų ieškojimas** („kompromisas“)
- ✓ **pagarba** („pagarba“, „gerbti vienas kitą“)
- ✓ **kultūra** („kultūra“).

4. IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS UTENOS RAJONO SAVIVALDYBEI

Nemaža dalis moksleivių (~34 proc.) pasižymi tik vidutiniu pasitenkinimu mokykla bei ribotais gebėjimais joje kontroliuoti įvykius ir įveikti kylančius sunkumus. Pastebėta, jog šie gebėjimai tiesiogiai susiję ir su lankomumo problemomis bei pažangumu: kuo geriau moksleiviai geba spręsti mokykloje kylančias problemas, tuo mažiau jie turi lankomumo problemų ir pasiekia geresnių mokymosi rezultatų.

Rekomenduotina užtikrinti kuo daugiau galimybių moksleiviams naudotis mokyklos patalpomis ne tik pamokų metu, bet ir laisvu laiku. Šiuo metu daugelis turi galimybę naudotis mokyklos stadionu, tačiau sporto, aktų salės bei klasės / kabinetai po pamokų moksleiviams yra uždari. Didesnės galimybės naudotis mokyklos patalpomis ne pamokų metu sudarytų geresnes sąlygas moksleivių integracijai į mokyklos ar klasės bendruomenę. Taip pat padėtų plėsti mokyklos vaidmenį jaunuolių sąmonėje: stiprėtų ne tik funkcinis, bet ir emocinis ryšys su mokymosi įstaiga. Atitinkamai, geresnė psichinė moksleivių savijauta užtikrintų geresnius jų gebėjimus kontroliuoti įvykius ir susidoroti su problemomis.

Dauguma studijuojančių jaunuolių lengvai ar labai lengvai geba įveikti iškylančius sunkumus. Studijuojančių jaunuolių įsitraukimas į savivaldos procesus – tik vidutinis. Pastebėta, jog savivaldoje aktyvesni studentai yra labiau linkę svarstyti studijų tęsimo užsienyje galimybes.

Kas dešimtas studijuojantis jaunuolis turi darbą. Vis dėlto apie pusė jų patiria darbo ir studijų derinimo sunkumų.

Dauguma studijuojančiųjų ketina tęsti studijas toje pačioje srityje Lietuvoje. Kitas studijų tęsimo alternatyvas (studijas kitoje srityje ar užsienyje) svarsto apie 17–28 proc. studentų.

Rekomenduotina skatinti jaunimą studijuoti aukštosiose mokyklose iškart po vidurinio išsilavinimo įgijimo – tuomet studijų procesas sklandesnis, jaunuoliai sėkmingiau sprendžia problemas nei vyresnio amžiaus studentai, kuriems tenka derinti studijas ir (dažnai) darbą bei šeimą. Taip pat *rekomenduotina* jaunuoliams sudaryti sąlygas kuo išsamiau susipažinti su Lietuvos aukštosiomis mokyklomis, rengiant šių mokyklų prisistatymus ar susitikimus su savivaldybės jaunimu.

Dauguma dirbančių savivaldybės jaunuolių yra samdomi darbuotojai, dirbantys visą darbo dieną. Tik 44 proc. dirbančių jaunuolių dirba pagal specialybę. Tai lemia itin mažas jaunuolių domėjimasis profesija. Tai būdinga tiek mokyklinio amžiaus respondentams, tiek studijuojantiems jaunuoliams, tiek dirbančiam jaunimui. Ši tendencija daro didelę įtaką tolesniam jaunuolių profesinės karjeros vystymuisi bei mažina perspektyvas darbo rinkoje. Didesnis sąmoningumas, renkantis profesiją, tiesiogiai lemia darbo pasirinkimą ir pasitenkinimą juo: dažniau dirbama pagal specialybę, lengviau susitvarkoma su iššūkiais darbe, rečiau svarstoma keisti darbovietę.

Daugumai dirbančiųjų darbdaviai sudaro sąlygas mokytis ir tobulėti, su problemomis darbe susidorojama pakankamai gerai.

42 proc. dirbančių jaunuolių išreiškė ketinimus keisti darbą. Dažniausias tokių planų motyvas: nepakankamas atlyginimas. Ketinantys išvykti į kitą miestą (dažniausiai didmiestį) tai dažniau motyvuoja didesnėmis galimybėmis pasirinkti darbą, svarstantys apie emigraciją – didesnėmis uždarbio galimybėmis.

Nedirbantys dažniau nurodė nerandantys juos tenkinančio darbo, o darbo ieškosi pirmiausia per pažįstamus, draugus. Tiek Lietuvoje, tiek užsienyje dažniausiai ieškoma tik gerai apmokamo darbo.

Su verslumo politika susipažinę 16 proc. jaunuolių. 7 proc. mano, kad Lietuvoje sudarytos sąlygos jauniems žmonėms plėtoti savo verslą.

Rekomenduotina stiprinti jaunimo profesinį orientavimą visuose lygmenyse, ypatingą dėmesį skiriant moksleiviams. Specialūs užsiėmimai turėtų skatinti moksleivius pažinti savo pomėgius, patrauklias veiklos sritis, taip pat analizuoti ir atrasti savąsias kompetencijas. Tokio pobūdžio savianalizės pratimai / užduotys / žaidimai turėtų būti papildomi bendra informacija apie konkrečias studijų galimybes Lietuvos aukštojo mokslo švietimo sistemoje bei jų pritaikymą profesinėje veikloje – šalies darbo rinkoje. Moksleivių supažindinimas su konkrečiais sėkmingos karjeros pavyzdžiais taip pat skatintinas. Tuo tikslu mokyklose gali būti organizuojami susitikimai su profesinių aukštumų pasiekusiais buvusiais moksleiviais, aukštųjų mokyklų ar verslo (darbdavių) atstovais, galinčiais pateikti praktinių pavyzdžių apie domėjimosi specialybe svarbą.

Taip pat *rekomenduotina* keisti jau studijuojančio jaunimo požiūrį į išsilavinimą ir darbą (itin gajus mitas „darbą galima gauti tik per pažįstamus“) bei didinti jaunimo verslumo skatinimo programų žinomumą bei prieinamumą.

Svarbiausi turiningą laisvalaikį ribojantys faktoriai: finansų trūkumas, didelis užimtumas (mokslo / darbų krūvis), laisvalaikio leidimo vietų stygius, mažas bendraminčių ratas. Nors dauguma jaunų žmonių yra patenkinti savo laisvalaikiu, lėšos yra pagrindinis faktorius, ribojantis jų laisvalaikio realizavimo galimybes. Tai ypač aktualu vyresnio amžiaus jaunuoliams, turintiems daugiau išlaidų kitoms reikmėms – būstui, vaiko priežiūrai ir t.t.

Dauguma jaunimo įvardintų problemų yra objektyvaus pobūdžio ir savivaldybės tiesioginės galybės jas pakeisti yra ribotos. *Rekomenduotina* remti NVO, rengiant paraiškas jaunimo užimtumo projektams finansuoti, išnaudoti NVO kūrybinį potencialą, siekiant maksimalios nevyriausybininkų kūrybinio potencialo ir savivaldybės finansinio palaikymo efektyvumo bei sinergijos.

Taip pat *rekomenduotina* sudaryti sąlygas nemokamų renginių jaunimui organizavimui. Savivaldybės jaunimo organizacijos gali kviešti jaunuosius menininkus, saviveiklininkus nemokamai naudotis organizacijos patalpomis (ar lauko erdve) savo renginiams, pristatymams ar kitokiai meninei veiklai. Tokiu būdu būtų skatinamas tiek apskritai jaunimo iniciatyvumas, kūrybinė veikla, savirealizacija, tiek sudaromos sąlygos jų bendraamžiams nemokamai leisti laisvalaikį, pažinti įvairesnes laisvalaikio leidimo formas. Ši sintezė gali būti skatinama, organizuojant simbolinius įdomiausios jaunimo laisvalaikio formos konkursus ar rinkimus.

Jaunimo santykiai su draugais labiau apibrėžiami kiekybiniais, o ne kokybiniais parametrais: jaunuoliai turi daug draugų (du ir daugiau artimų draugų), lengvai mezga naujas pažintis, tačiau tik 42 proc. jaunuolių gali pasigirti aukšta santykių su draugais kokybe.

Vis dėlto kokybinio tyrimo metu išryškėja jaunimo poreikis palaikyti kokybiškus santykius su draugais: bendrauti, išsipasakoti, pasitarti, turiningai praleisti laisvalaikį, sulaukti jų pagalbos, patarimų, turėti patikimą žmogų.

Rekomenduotina atkreipti su jaunimu dirbančių psichologų, socialinių darbuotojų dėmesį į rizikos grupę – jaunuoliai, neturintys tvirto socialinio palaikymo šeimoje (asocialios šeimos, emigravę tėvai ir pan.) – šie jaunuoliai gali būti itin lengvai socialiai ir psichologiškai pažeidžiami.

Nors daugumos jaunuolių kaimynystė yra saugi, rizikingoje ar pavojingoje aplinkoje gyvena net 44 proc. apklaustųjų, o 59 proc. respondentų pasitenkinimo kaimynyste rodiklis yra vidutinis.

Kokybinio tyrimo duomenimis, pagrindinės jaunimo akcentuojamos problemos gyvenamojoje vietovėje yra pramogų trūkumas, netvarkingos gatvės, mažas gyventojų skaičius.

Dauguma jaunuolių gyvena su tėvais ar savo šeima / partneriu. Būstą nuomojasi 19 proc. jaunų savivaldybės gyventojų, 10 proc. turi nuosavą būstą.

Pagrindiniai finansavimo šaltiniai yra tėvų parama bei uždarbis. 35 proc. apklaustųjų pajamos neviršija 500 litų per mėnesį. Kokybinio tyrimo dalyvių nuomone, geras gyvenimo sąlygas užtikrina finansinis stabilumas, geri santykiai su aplinkiniais, būstas, išsilavinimas, sveikata.

Tyrime dalyvavę jaunuoliai pasižymi itin silpnu pilietiniu aktyvumu. Tai matyti tiek iš mažo domėjimosi politika, tiek iš neaktyvaus dalyvavimo įvairiose pilietinėse ar savanoriškose akcijose, nevyriausybinų organizacijų veikloje. Toks vidutinis aktyvumas būdingas ir aplinkiniams, esantiems jaunimo aplinkoje.

11 proc. dalyvauja NVO veikloje, 9 proc. priklauso neformaliai grupei ar stiliui. Nors įsitraukimas nėra didelis, apskritai jaunų žmonių nuostatos politinio-pilietinio-socialinio aktyvumo atžvilgiu gana pozityvios: jaunimas jaučiasi laisvas pilietišškai, palankiai vertina žmones, dalyvaujančius visuomeninėje veikloje.

Silpną jaunimo pilietinį aktyvumą iš esmės lemia tai, jog supanti aplinka taip pat pasižymi pasyvumu. Apskritai jaunuoliai neigiamos nuostatos dėl dalyvavimo pilietinėse veiklose neturi, tačiau stokoja iniciatyvos. Todėl jaunimas pirmiausia turi būti skatinimas iš

šalies, t. y. per įvairaus profilio jaunimo organizacijas, nevyriausybinės organizacijas ar savivaldos organus. Tai gali būti atliekama per neformalias jaunimo saviveiklos grupes, kviečiant jas plačiau komunikuoti savo veiklą (nebūti „uždaru draugų klubu“) bei atlikti konkrečius savanorystės projektus, įtraukiant savivaldybės bendruomenę. Tokio tipo projektus *rekomenduotina* vykdyti ir mokyklose, siekiant diegti pilietiškumo nuostatų vystymą kuo jaunesniame amžiuje. Įvairūs konkursai tarp mokyklų, orientuoti į savanorystę (pvz., didžiausio aplinkos ploto sutvarkymas, daugiausia labdaros surinkimas), gali duoti teigiamą rezultatą.

81 proc. jaunuolių kasdien naudojami internetu. Dar 14 proc. tai daro bent kelis kartus per savaitę.

Rekomenduojama išnaudoti internetą kaip svarbiausią komunikacinį kanalą regiono jaunimo politikos formavime bei kasdieninių iššūkių ir problemų sprendime.

Tyrimo duomenys rodo, jog alkoholio vartojimas yra labiausiai paplitęs žalingas jaunų žmonių įprotis. Kokybinio tyrimo dalyviai alkoholizmą taip pat įvardija kaip vieną didžiausių bendraamžių problemų. Vis dėlto tyrimo metu nustatytos alkoholio vartojimo grėsmės tikslinei grupei yra sąlyginės, nes tyrimo išėities taškas buvo paties respondento sąmoningas savęs vertinimas.

Tam tikros patirties su narkotikais ar noro juos išbandyti turi 20 proc. respondentų. Visgi daugumos (76 proc.) jaunuolių požiūris į narkotikus vienareikšmiškai neigiamas. 44 proc. jaunuolių reguliariai rūko. Šis rodiklis yra artimas bendram rūkymo paplitimui visuomenėje. Pastebėta, jog narkotikus vartojantys jaunuoliai taip pat dažniau rūko ir yra labiau priklausomi nuo alkoholio. Tai rodo, jog alkoholiniai gėrimai, rūkalai ir narkotikai vartojami ne kaip alternatyva, bet kaip vienas kitą papildantys kvaišalai.

Įvairūs lošimai (išskyrus loterijas) tarp jaunuolių nėra paplitę.

Raminamuosius vaistus yra vartoję 17 proc. apklaustųjų.

Kokybinio tyrimo metu išryškėja aiški paties jaunimo atstovų pozicija – siekiant apsaugoti nepilnamečius būtina griežčiau kontroliuoti alkoholio, narkotikų ir rūkalų prieinamumą. Akcentuojamas ne tik formalus draudimas (pvz., prekybos cigaretėmis ar naktinės alkoholio prekybos), bet ir draudimų laikymosi kontrolė. Tam *rekomenduotini* atsitiktiniai policijos pareigūnų reidai jaunimo pasilinksminimo vietose, atokesniuose prekybos taškuose, kur paprastai jaunimas dažnai nevaržomai nusiperka kvaišalų.

Taip pat *rekomenduotina* taikyti kitus tyrimo metodus realiam alkoholio žalos masto ir poveikio savivaldybės jaunimui įvertinimui. Tyrimas leidžia daryti prielaidą, kad narkotikų paplitimas savivaldybėje yra lokalizuotas konkrečiose grupėse.

Daugumos merginų KMI yra normalus (šis parametras skaičiuotas tik merginoms). Turinčių viršsvorį dalis yra mažesnė nei turinčių per mažą svorį, tad šiuo metu ryškesnė

nepakankamo merginų svorio problema. Dietų bent retkarčiais laikosi 29 proc. jaunuolių (dažniau merginos).

Kalbant apie maitinimosi įpročius, sveikumo prasme jie vertintini kaip vidutiniški. Pagrindinės problemos: nesveiko maisto pasiūla, prioritetų skyrimas skoninėms maisto savybėms, laiko trūkumas, finansinis nepriteklus.

Rekomenduotina organizuoti / remti NVO iniciatyvas, nukreiptas į sveiko ir aktyvaus gyvenimo būdo propagavimą vyresnėje jaunimo grupėje bei tarp moterų.

Gera fizine ir psichine savijauta pasižymi vos apie pusė apklaustų jaunuolių. Atitinkamai dauguma save vertina tik vidutiniškai. Šie rodikliai siejasi ne tik tarpusavyje, t. y. geriau besijaučiantys fiziškai taip pat pasižymi geresne psichine sveikata, geriau save vertina, bet ir su mitybos įpročiais. Kuo sveikiau jaunuolis maitinasi, tuo geriau jis (-i) fiziškai ir psichiškai jaučiasi.

Fizinės ir psichinės jaunuolių savijautos gerinimas turi prasidėti nuo sveikos gyvensenos įpročių ugdymo ir sąlygų šiems įpročiams realizuoti sudarymo. Pastebima, jog fizinis pasyvumas ima formotis paauglystėje, kuomet jaunuoliai ima aktyviau naudotis kompiuteriu, įsitraukia į bendravimą internetu, kompiuterinius žaidimus. Be to, atsiranda papildomi trukdžiai – rūkymo problemos, noras daugiau laiko praleisti su draugais. Šiame tarpsnyje sportą ima keisti laiko leidimas prie kompiuterio ar susibūrimai, pasilinksminimai su bendraamžiais. Ilgainiui dingsta sportavimo įgūdžiai, jaunuoliams nelieka įpročio būti fiziškai aktyviems ir vėlesniame amžiuje. Siekiant išvengti fizinio aktyvumo sumažėjimo, *rekomenduotina* užtikrinti sąlygas mokiniams sportuoti po pamokų (mokyklos salėje ar stadione). Taip pat būtina skatinti sporto užsiėmimų, būrelių organizavimą mokyklose. Sporto renginių organizavimas, sudarant sąlygas visiems išbandyti jėgas ir įrodyti savo fizinį parengtumą, taip pat gali motyvuoti jaunimą rinktis fiziškai aktyvų laisvalaikį.

Lytinis jaunuolių išprusimas vidutinis: 34 proc. retai arba niekada nenaudoja apsaugos priemonių. Priemonės naudojamos apsisaugoti nuo lytiniu keliu plintančių ligų bei neplanuoto nėštumo. Dauguma jaunų žmonių turi vieną pastovų lytinį partnerį.

Savivaldybės jaunimo požiūris į šeimą gana tradicinis: santuoka reikalinga, tačiau daugelis daro išlygų dėl „priešsantuokinio“ pagyvenimo kartu.

Kokybinio tyrimo metu jaunuoliai pageidavo daugiau informacijos apie lytinius santykius mokykloje.

Lytinio švietimo priemonės turi būti orientuotos tiek į mokyklinio amžiaus jaunuolius, tiek į jaunas šeimas. Be švietimo mokykloje ar specialių renginių lytinių santykių tema jaunoms šeimoms, *rekomenduotina* užtikrinti galimybę jaunuoliams patiekti susipažinti su patikima informacija. Tuo tikslu mokykloje gali būti dalinamos knygelės ar lankstinukai su svarbiausia informacija apie lytinius santykius. Atsižvelgiant į tai, jog jaunuoliai yra itin intensyvūs interneto vartotojai, atitinkama informacija turi būti prieinama ir internete. Tam geriausia būtų sukurti specialią interneto svetainę jaunimui lytinių santykių tema, kur jaunuoliams būtų galimybė ne tik pasiskaityti informacijos ar peržiūrėti

vaizdinę medžiagą, bet ir anonimiškai diskutuoti tarpusavyje bei sulaukti profesionalų (medikų, psichologų) komandos atsakymų į rūpimus klausimus.